

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการศึกษา ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในชุมชนบท ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 บริบทของชุมชนที่ศึกษา

ตอนที่ 2 รูปแบบและโครงสร้างของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในระบบ สังคมการเมือง และเศรษฐกิจของชุมชนชนบท

ตอนที่ 3 เจื่อนไซ และปัจจัย ที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในระบบ สังคมการเมืองและเศรษฐกิจของชุมชนชนบท

ตอนที่ 1 บริบทของชุมชนที่ศึกษา

1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

หมู่บ้านห้วยปูลิง เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลม่อนจอง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช 2426 หรือประมาณ ร้อยกว่าปีมาแล้วชาวบ้านส่วนใหญ่ประมาณ 99 % เป็นชนเผ่ากระเหรี่ยง เชื้อสายสะกอ ซึ่งยังคงมีการอนุรักษ์แบบแผนการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิมของตนเองอยู่มาก เช่น การพูด การประกอบอาชีพ การแต่งกาย ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติที่สะท้อนให้เห็นจากการประกอบพิธีกรรมในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชน ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้นำอาวุโสของชุมชนหลาย ๆ คน ที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป ได้เล่าให้ฟังว่า เดิมพื้นที่บริเวณแห่งนี้เป็นที่ราบสูงรกร้าง ตามแถบเชิงเขาบริเวณดอยม่อนจอง ที่เป็นเขตป่าอุดมสมบูรณ์และเป็นป่าต้นน้ำ ได้มีชนเผ่าละห่วยหนีภัยจากโรคระบาดและสงครามจากแถบชายแดนบริเวณใกล้เคียงเข้ามาอาศัยอยู่และทำมาหากินจากนั้นพอผ่านไปช่วงระยะเวลาหนึ่ง พวกเขาก็อพยพโยกย้ายไปอยู่ที่อื่น จึงได้มีชนเผ่ากระเหรี่ยงเข้ามาอาศัยอยู่แทน ด้วยความเชื่อที่ว่า ภูเขาสูง ลำห้วยต่ำ เป็นทำเลที่ดี เหมาะแก่การตั้งรกรากถิ่นฐานทำมาหากิน ลำห้วยที่ผ่านตัวหมู่บ้านนี้ มีลักษณะเป็นลำห้วยลึก มีน้ำไหลผ่านตลอดปี ในสมัยก่อนจะมีต้นไม้ชนิดหนึ่งขึ้นปกคลุมทั้งสองฟากของลำห้วยที่ชาวบ้านเรียกว่า “ต้นผักปูลิง” (ผักปูลิงคือ ใบชะพลู ของคนภาคกลาง) จึงเป็นที่มาของชื่อลำห้วย และต่อมาก็ได้ตั้งเป็นชื่อของหมู่บ้านตามชื่อลำห้วยด้วย บ้านห้วยปูลิงมีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ 5 สาย ได้แก่ ห้วยปูลิง ห้วยหละ ห้วยน้ำตัน ห้วยอีลู และห้วยนางนอน ซึ่งลำห้วยทั้ง 5 นี้ ล้วน

แต่มีต้นกำเนิดมาจากปาวนดอยม่อนจองทั้งสิ้น แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่าที่เป็นแหล่งทำมาหากิน แห่งหนึ่งของชาวบ้านตั้งแต่อดีต กระทั่งถึงปัจจุบันนี้

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยของชนกลุ่มแรกนั้นมีเพียง 5-6 ครัวเรือน ที่ได้อพยพมาจากบ้านห้วยไม้หก, บ้านป่าคาเข้ามาปักหลักเพื่อทำไม้ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2219 ซึ่งต่อมาก็ได้มีการอพยพโยกย้ายตามมาของบรรดาญาติพี่น้อง และคนในพื้นที่ละแวกใกล้เคียง จึงทำให้มีการขยายพื้นที่อยู่อาศัย และพื้นที่การทำมาหากิน มีจำนวนครัวเรือน และจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงขยายพื้นที่หมู่บ้านไปตั้งอีกห้วยหนึ่งคือ ห้วยมบ้านห้วยอีลุ แต่อีกสักระยะหนึ่งก็บอกว่าเนื่องจากในหมู่บ้านมีตั้งข้าว 2 คน และได้ตั้งศาลพ่อม่อน ในที่แห่งเดียวกัน ทำให้เกิดเหตุการณ์ร้ายและโรคระบาดจึงต้องแยกไปตั้ง ณ บ้านห้วยอีลุเพื่อเป็นการแก้เคล็ด ปัจจุบันนี้ในหมู่บ้านเกิดตระกูลต่าง ๆ หลายตระกูล โดยตระกูลดั้งเดิมก็คือ ตระกูลแสงหน่อ ตระกูลดาเคะแฮ ตระกูลอุ้นเพย และอีกกลุ่มเครือญาติหนึ่งที่ไม่มืนามสกุลใช้ภายหลัง ตั้งชื่อว่า ตระกูลเควพปรัชญา ในสมัยก่อนตระกูลแสงหน่อจะเป็นตระกูลที่ทำหน้าที่สืบทอดตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านผ่านทางลูกชาย และลูกผู้ชายในตระกูลเควพปรัชญาจะสืบทอดการเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรมที่ชาวบ้านเรียกว่า “ตั้งข้าว” ทั้งนี้จะสืบทอดในญาติสายตรงเท่านั้น แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในชาติตระกูลของชาวบ้าน แต่ปัจจุบันนี้ระบบการคัดเลือกผู้นำหมู่บ้านได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ภายในหมู่บ้านได้มีการแต่งงานภายในกลุ่มเครือญาติของตนเองบ้างและแต่งงานระหว่างกลุ่มเครือญาติบ้าง ทำให้กลุ่มเครือญาติสายต่าง ๆ นี้มีความเกี่ยวดองเป็นพี่เป็นน้องกัน มีการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันอยู่ตลอดเวลา

ในอดีตการทำมาหากินของชาวบ้านอาศัยการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก นอกจากนี้ก็มีการหาของป่าส่วนใหญ่ทำเพื่อพอเลี้ยงชีพ ที่เหลือก็แบ่งปันให้แก่ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน หรือนำแลกเปลี่ยนสิ่งของจำเป็นในครัวเรือนบ้างในบางโอกาส ปัจจุบันนี้การที่หมู่บ้านมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอกมากขึ้น กระแสการพัฒนาประเทศที่เน้นพัฒนาด้านวัตถุ และระบบราชการที่เข้าสู่หมู่บ้านได้เริ่มทำให้วิถีชีวิตชาวบ้านในรูปแบบเดิม ๆ เปลี่ยนไป การผลิตทางการเกษตรเริ่มหันมาผลิตเพื่อขายเป็นหลัก โดยมุ่งเน้นการปลูกพืชเศรษฐกิจที่ได้ราคาดี ปลูกและดูแลง่ายในพื้นที่ และเกิดการเลียนแบบจากการเห็นผู้ที่ทำมาก่อน แล้วมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น โดยดูจากการมีบ้านเรือนมั่งคั่งใหญ่โตมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกหลายชนิด ดังนั้นในปัจจุบันนี้มีชาวบ้านหลายรายในหมู่บ้านที่หันมาประกอบการผลิตพืชผลทางเศรษฐกิจเป็นหลัก นอกเหนือจากการปลูกข้าวไว้บริโภค พืชผลทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ก็จะเป็นมะเขือเทศ พริกแดง พริกยักษ์ มีข้าวบาเลย์บ้าง จากการสังเกตพบว่าในจำนวนเจ้าของ

ไร่พืชผลทางการเกษตรเหล่านี้ มักจะมีการเปิดร้านขายของชำเล็ก ๆ ในบ้านด้วย บ่งบอกถึงฐานะทางเศรษฐกิจ และเหตุผลอื่น ๆ อีกหลายประการที่จะกล่าวต่อไป การมีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกทำให้เกิดอาชีพใหม่ ๆ ในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น เช่น การเป็นแรงงานรับจ้างในไร่ การเป็นลูกจ้างชั่วคราวของหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ การเป็นตัวแทนรับซื้อผลผลิตในชุมชนเพื่อนำไปจำหน่ายต่อ ฯลฯ

ในด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีนั้น ชาวบ้านห้วยปูลิงยังคงรักษามรดกวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมไว้อยู่มาก โดยเฉพาะการนับถือผี ที่ชาวบ้านเรียกว่า “ผีเมืองหรือผีป่อม่อน” มีการสร้างศาลหรือหอ ไว้บริเวณชายป่าที่มีเนินสูงกว่าหมู่บ้าน ไว้สำหรับเป็นที่ประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้ หรือประเพณีกินผีของชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านจะมีการประกอบพิธีกรรมปีละ 1 ครั้ง ในช่วงเดือนมกราคม โดยมีตั้งข้าว (ผู้นำทางพิธีกรรม) เป็นผู้ประกอบพิธี นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีวัดเป็นศูนย์รวมที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชุมชนและมีกิจกรรมร่วมกันในโอกาสต่าง ๆ แม้ว่าวัดของหมู่บ้านจะเป็นเพียงอาศรมปฏิบัติธรรมเล็ก ๆ ก็ตาม ส่วนพิธีกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีอื่น ๆ ในหมู่บ้านห้วยปูลิงก็ไม่ได้แตกต่างจากคนพื้นเมืองในแถบชนบทภาคเหนือทั่ว ๆ ไป เช่น ประเพณีตานก๋วยสลาก ประเพณีลอยกระทง ประเพณีปีใหม่เมือง เป็นต้น

1.2 สภาพทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้าน

บ้านห้วยปูลิง ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลม่อนจอง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ บ้านน้ำตันเหนือหมู่ที่ 9 ตำบลม่อนจอง
ทิศใต้	ติดต่อกับ บ้านห้วยไม้หกหมู่ที่ 6 ตำบลม่อนจอง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ เขตอนุรักษ์ต้นน้ำและพันธุ์สัตว์ป่าดอย ม่อนจอง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ ป่าไม้เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่านางนอน

บ้านห้วยปูลิง ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของที่ว่าการอำเภออมก๋อย การเดินทางไปยังหมู่บ้านใช้เส้นทางอมก๋อย - แม่ตื่น ซึ่งเป็นทางหลวงหมายเลข 1099 เป็นระยะทาง 65 กิโลเมตร ปัจจุบันนี้เป็นถนนลาดยางตลอดสาย ทำให้การคมนาคมติดต่อสะดวกสบายขึ้น ทางเข้าหมู่บ้านจะอยู่ซ้ายมือเป็นระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร แต่การเดินทางไม่ค่อยสะดวก

มากนักในช่วงฤดูฝน เนื่องจากเป็นทางธรรมชาติ และลูกรังสลับกันไปมีทางราดซีเมนต์เป็นบางแห่ง

สภาพเส้นทางการคมนาคมเข้าหมู่บ้านค่อนข้างยากลำบาก เป็นข้อจำกัดของชาวบ้านในการติดต่อกับโลกภายนอก ส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์จากการที่ชาวบ้านต้องพึ่งพาบุคคลอื่นในระบบการผลิตด้านต่าง ๆ

หมู่บ้านห้วยปูลิง ในปัจจุบันนี้ ประกอบไปด้วย 3 หย่อมบ้าน ได้แก่ หย่อมบ้านห้วยปูลิง หย่อมบ้านกลาง และหย่อมบ้านห้วยอีลุ โดยในหย่อมบ้านเดียวกันจะปลูกบ้านเรือนใกล้เคียง ๆ กันแต่ไม่มีรั้วกั้นอาณาบริเวณบ้าน พื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านเป็นที่ราบสูง และค่อนข้างลาดชัน จะมีพื้นที่ราบลุ่มอยู่บ้าง ซึ่งไม่มากนัก และชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้พื้นที่ราบเหล่านั้นเป็นที่นา ซึ่งมีลำห้วยหละและลำห้วยน้ำดันไหลผ่านไปลงสู่ลำน้ำแม่ตื่น จึงเป็นแหล่งน้ำสำคัญสำหรับการเกษตรส่วนลำห้วยปูลิงที่ไหลผ่านตัวหมู่บ้าน ชาวบ้านใช้ประโยชน์ในการทำประปาภูเขา สำหรับบริโภค อุปโภคในชุมชนและใช้ในการเกษตรสำหรับพื้นที่ลำห้วยไหลผ่าน

พื้นที่การใช้ประโยชน์ทางการเกษตร จำนวน 854 ไร่ แยกออกเป็นสวน ๆ ดังนี้

- ที่นา	418	ไร่
- ที่สวน	436	ไร่

สภาพดินของหมู่บ้านห้วยบุลึง จัดอยู่ในชุดดินที่ 62 ซึ่งเป็นดินที่เป็นพื้นที่ภูเขา และเทือกเขาที่มีความลาดชันมากกว่า 35 เปอร์เซ็นต์ ดินที่พบในบริเวณนี้มีทั้งดินลึกและดินตื้น ลักษณะของเนื้อดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ (ข้อมูลจากบรรยายสรุป ของสำนักงานอำเภออมก๋อย ปี พ.ศ. 2542) จึงเหมาะแก่การเพาะปลูก พืชที่ชาวบ้านปลูกเป็นหลักไว้เพื่อบริโภคตลอดปีก็คือ ข้าว ส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ข้าวพันธุ์พื้นเมือง นอกจากนี้ก็มีการปลูกพืชเศรษฐกิจจำพวก มะเขือเทศ พริกแดง พริกยักษ์ เป็นต้น โดยอาศัยน้ำตามธรรมชาติที่มีหล่อเลี้ยงอยู่ตลอดปี

สภาพภูมิอากาศของหมู่บ้านนั้น เนื่องจากมีพื้นที่ตั้งอยู่ในบริเวณภูเขา มีป่าไม้ที่เป็นป่าดิบชื้นล้อมรอบ จึงทำให้อากาศเย็นสบายตลอดปี ในช่วงฤดูฝนของที่นี่จะยาวนานกว่าพื้นที่อื่น ๆ ประมาณตั้งแต่เดือนพฤษภาคมจนถึงเดือนตุลาคม บางปีก็ล่วงเลยจนถึงเดือนพฤศจิกายนก็มี ฝนจะตกชุกส่วนในฤดูหนาวอากาศจะหนาวเย็นมาก เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ อุณหภูมิต่ำสุดประมาณ 2-4 องศา ในฤดูร้อน อากาศไม่ร้อนมากเท่าใดนัก จะอยู่ในช่วงเดือน มีนาคมจนถึงราว ๆ เดือนพฤษภาคม ซึ่งจะมีฝนตกลงมาประปรายบ้างแล้ว ด้วยสภาพดินฟ้าอากาศที่เอื้อต่อการเจริญเติบโตของต้นไม้านาพรรณ จึงเป็นสิ่งสนับสนุนชาวบ้านในการประกอบอาชีพการเกษตร โดยเฉพาะในปัจจุบันที่ชาวบ้านเริ่มหันมาทำการผลิตเพื่อการตลาดมากขึ้น

1.3 โครงสร้างทางสังคมของชุมชน

สภาพการตั้งบ้านเรือนในชุมชน

ด้วยลักษณะพื้นที่ของหมู่บ้านเป็นที่ลาดชัน อยู่ในบริเวณหุบเขาที่มีภูเขาโอบล้อมอยู่ 3 ด้าน ดังนั้น การปลูกสร้างบ้านเรือนจึงกระจายไปตามเชิงเขาเป็นหย่อม ๆ โดยในหย่อมบ้านเดียวกันจะปลูกบ้านใกล้ ๆ กัน ไม่มีรั้วกันแสดงอาณาเขต ในช่วงระยะเวลา 3-4 ปีที่ผ่านมาหมู่บ้านเรือนปลูกสร้างขึ้นใหม่อยู่หลายหลัง ทั้งจากการอพยพเข้ามาปักหลักอยู่อาศัยของญาติพี่น้องจากหมู่บ้านในละแวกใกล้เคียงหรือการแยกบ้านของครอบครัวใหม่หลังจากแต่งงานแล้วบางครอบครัวที่เคยที่เคยปลูกสร้างบ้านด้วยไม้ไผ่และมุงคาก็เริ่มเปลี่ยนมาสร้างด้วยไม้สักและปูน หลังคามุงกระเบื้องมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ทำการเกษตรที่มุ่งผลิตเพื่อขาย และในกลุ่มคนที่เป็นแรงงานรับจ้างของหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ กระนั้นก็ตามหมู่บ้านห้วยปูลิงจัดว่าเป็นหมู่บ้านที่ไม่ใหญ่โตมากนัก มีประชากรอยู่ 112 ครอบครัว 108 หลังคาเรือน ประชากรรวมทั้งสิ้น 539 คน เป็นชาย 219 คน เป็นหญิง 220 คน เป็นข้อมูลจากการสำรวจหมู่บ้าน เมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2542 โดยเจ้าหน้าที่อนามัยชุมชนเขตกองจากนี้ภายในหมู่บ้านยังมีถนนลูกรังเชื่อมต่อติดต่อกัน 3 หย่อมบ้าน โดยเริ่มจากปากทางเข้าบ้านห้วยปูลิง ผ่านหย่อมบ้านห้วยปูลิง หย่อมบ้านกลางและหย่อมบ้านห้วยอีตู ทะลุออกสู่ถนนใหญ่อีกฟากหนึ่ง และแม้ว่าหย่อมบ้านห้วยอีตูจะตั้งอยู่ไกลออกไปจาก 2 หย่อมบ้านแรก แต่ก็ไม่เป็นปัญหาอุปสรรคใด ๆ ด้วยส่วนใหญ่ผูกพันเป็นพี่เป็นน้องกัน มีการไปมาหาสู่กันอยู่เสมอและยังมีการกระจายข่าวสารกับผ่านทางเสียงตามสายที่มีศูนย์ตั้งอยู่ในอาศรมพระธรรมจาริกอีกด้วย

ที่ตั้งของหมู่บ้านห้วยปูลิง บริเวณเชิงดอยม่อนจองที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้
อันเป็นแหล่งต้นน้ำ เหมาะแก่การเกษตร ส่งเสริมให้ชาวบ้านพึ่งพาแหล่งทุนนอกหมู่บ้านในเชิง
อุปถัมภ์

ลักษณะครอบครัว

จากการออกสำรวจและสังเกตสภาพทั่วไปในหมู่บ้าน พบว่าลักษณะครอบครัวของชาวบ้านห้วยปลิงส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นครอบครัวเดียวที่เกิดจากการแยกครอบครัวหลังจากการแต่งงานแล้ว การปลูกสร้างบ้านเรือนก็ไม่ใหญ่โตมากนัก พ่ออาศัยอยู่กับตามประสาพ่อ แม่ ลูก และอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ๆ กับครอบครัวเดิม ยังพึ่งพาครอบครัวเดิมของตนเองในการดูแลลูกหลานที่เกิดขึ้นใหม่ เพราะบางคนอาจต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ในปัจจุบันนี้ชาวบ้านมีความเข้าใจและรู้จักวิธีการวางแผนครอบครัว ดังนั้น แต่ละครอบครัวจึงนิยมมีลูกตั้งแต่ 2-3 คนเท่านั้น แต่บางครอบครัวก็ยังมีแนวคิดแบบดั้งเดิมที่นิยมมีลูกมากเพื่อต้องการงานในการประกอบอาชีพเมื่อโตขึ้น จะสังเกตเห็นว่าเมื่อ 2-3 ปีที่ผ่านมา ประชากรส่วนใหญ่จะจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มักจะไม่เรียนต่อจะออกมาทำงานในไร่ช่วยพ่อแม่ และญาติพี่น้อง ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนแม้จะเข้าลักษณะของครอบครัวเดียวก็ตามแต่ก็มีการพึ่งพาอาศัย มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แลกเปลี่ยนแรงงานกันอยู่เนื่องด้วยความเกี่ยวพันเป็นกลุ่มเครือญาติเดียวกันแทบทั้งสิ้น คนในชุมชนส่วนใหญ่มีความเกี่ยวพันด้วยความเป็นญาติกันและมีการนับถืออาวุโสสังเกตจากปรากฏการณ์ต่าง ๆ ใน ชุมชน เป็นต้นว่า ในพิธีกรรมกินผี (เลี้ยงผี) ของครอบครัว ถ้าบ้านใดมีลูกหลานมากก็จะใช้เวลานาน เพราะหลังจากทำพิธีกรรมเสร็จคนในครอบครัวทุกคนก็จะมีกรับประทานหมู หรือไก่ ร่วมกันโดยเรียงตามลำดับความอาวุโส ถ้าขาดคนใดคนหนึ่งไปหรือข้ามคนใดคนหนึ่ง พิธีกรรมกินผีก็ต้องเริ่มต้นใหม่ นอกจากนี้ก็มีการแสดงออกในเรื่องของการให้ความนับถือเชื่อฟังผู้เฒ่าผู้แก่ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลบรรดาญาติของตัวเอง ลักษณะการนับญาติส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะของญาติสายตรงที่มีสายเลือดเดียวกันเป็นพี่น้องกันหรือมีความสัมพันธ์โดยการแต่งงาน ส่วนลักษณะความผูกพันทางเครือญาติที่ไม่ได้ผูกพันกันโดยสายเลือดก็มีอยู่เช่นเดียวกัน อาจเป็นในลักษณะของการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาก่อนอย่างเช่นในกรณีของอ้ายจันทร์แก้ว ที่เขาให้ความดูแลช่วยเหลือและเป็นที่พึ่งของครอบครัวนางสาวที่ได้สามีเป็นคนพม่าที่เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านโดยไม่มีใบอนุญาติ อ้ายจันทร์แก้วมักจะช่วยเหลือทางการเงินและในยามที่มีปัญหาอยู่เสมอ เมื่อนางสาวหนีตามชายอื่นไปอยู่นอกหมู่บ้านอ้ายจันทร์แก้วก็รับภาระช่วยเหลือดูแลพวกลูก ๆ ของครอบครัวนี้มาตลอด บรรดาลูก ๆ ทั้ง 3 คน ก็ถือเอาอ้ายจันทร์แก้วเป็นญาติคนเดียวของพวกเขาที่มีอยู่ มาจนกระทั่งพ่อของพวกเขาตาย ธานีลูกชายคนโตก็ออกจากโรงเรียนมาช่วยงานในไร่ของอ้ายจันทร์แก้วเขาบอกว่า ไม่มีหัวทางการเรียนเรียนไปก็ไม่ว่าจะเอาไปทำไม ไปทำงานในไร่ยังสามารถช่วยเหลือญาติที่เขา นับถือได้และมีข้าวให้ตัวเขาเองและน้อง ๆ กินมีเงินใช้ด้วย

ในบางกรณีที่เป็นญาติพี่น้องสายเลือดเดียวกันแต่แยกไปตั้งนามสกุลใหม่ก็มีอย่างเช่น ในกรณีของพ่อหลวงซีเซอ ที่มีศักดิ์เป็นหลานของพ่อหลวงสุวา เมื่อเขาได้เป็นพ่อหลวงบ้านต่อจากพ่อหลวงสุวา ก็ได้แยกไปตั้งนามสกุลใหม่จากเดิม แสงหน่อ เป็นสุกิตติกุล ซึ่งก็ไม่ได้มีเหตุทะเลาะเบาะแว้งกันแต่อย่างใด จะมีบ้างก็เพียงขัดแย้งทางความคิดบ้างเล็กน้อยในกรณีงานกิจกรรมของหมู่บ้านที่พ่อหลวงสุวายังคงหวงแหนในอำนาจอยู่ และแสดงอำนาจที่มีต่อความคิดของชาวบ้านเหนือพ่อหลวงซีเซออยู่เสมอซึ่งก็ไม่ได้รุนแรงแต่อย่างใด แต่สุดท้ายเมื่อเหตุเกิดกับพ่อหลวงซีเซอ ในกรณีถูกลอบยิงพ่อหลวงสุวาก็เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในกรณีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ในการติดตามคนร้ายแม้จะไม่ได้ผลก็ตาม และลูกชายของพ่อหลวงสุวาที่เคยจะเสนอตัวลงสมัครเป็นผู้ใหญ่บ้านก็ไม่ยอมเสนอตัวลงสมัครในรอบนี้ด้วยเหตุที่บอกกับญาติว่า เป็นพี่น้องกันกลัวข้อครหาว่ามีส่วนพัวพันกับการตายในครั้งนี้นี้จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนในหลาย ๆ กรณีเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า ในชุมชนห้วยปูลิงนั้นระบบเครือญาติยังคงดำรงอยู่อย่างเหนียวแน่นและมีการช่วยเหลือพึ่งพากันอยู่ตลอดเวลา

การศึกษาของชุมชน

ระบบการศึกษาเริ่มเข้าสู่หมู่บ้านห้วยปูลิงในปี พ.ศ.2521 โดย นายสุวา แสงหน่อ ในสมัยนั้นดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านบ้านห้วยปูลิง เห็นว่าหมู่บ้านใกล้เคียงต่างก็มีโรงเรียนประจำหมู่บ้านให้ลูกหลานได้เล่าเรียนกัน จึงร่วมกับชาวบ้านเสนอขอให้ทางการมาจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อให้บรรดาลูกหลานในหมู่บ้านได้เล่าเรียนหนังสือโดยไม่ต้องเดินทางไปเรียนยังหมู่บ้านอื่นที่อยู่ไกลออกไปถึง 13 กิโลเมตรทางอำเภอได้เข้ามาสำรวจสภาพหมู่บ้านและจำนวนเด็ก ๆ และทางการได้อนุมัติและเข้ามาจัดตั้งโรงเรียนในปี พ.ศ. 2521 ในสมัยนั้นโรงเรียนยังขึ้นอยู่กับการบริหารส่วนจังหวัดและได้ย้ายมาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติในปี พ.ศ. 2527

โรงเรียนบ้านห้วยปูลิง ตั้งขึ้นตามชื่อของหมู่บ้านเป็นโรงเรียนขนาดกลาง ถ้านับจำนวนนักเรียนในห้องเรียนเคลื่อนที่ที่บ้านน้ำตัน หมู่ 9 ซึ่งเป็นหมู่บ้านใกล้เคียงที่ไม่มีโรงเรียนและยังเป็นบ้านพี่เมืองน้องกันอีกด้วยเพราะคนในบ้านน้ำตันหลาย ๆ ครอบครัว ก็สืบสายเลือดเดียวกันกับคนในหมู่บ้านห้วยปูลิง และบางครอบครัวก็โยกย้ายแยกครอบครัวจากบ้านห้วยปูลิงไปอยู่ที่นั่นด้วยเหตุไปทำไร่ทำสวนที่นั่น ปัจจุบันนี้ (2543) โรงเรียนมีนักเรียนทั้งสิ้น 152 คน เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนที่ห้องเรียนเคลื่อนที่ที่บ้านน้ำตันเปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล จนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เด็กที่นี่เริ่ม

เข้าสู่ระบบการศึกษาเมื่อมีอายุครบ 4 ปีบริบูรณ์ แต่โดยสภาพความเป็นจริงโรงเรียนก็ได้มีการรับฝากเด็กที่มีอายุไม่ถึงเกณฑ์เข้าเรียนก่อนถือว่าเป็นการช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองที่ต้องออกไปทำมาหากินและยังเป็นการสร้างความคุ้นเคยโรงเรียนให้เกิดขึ้นกับเด็กอีกด้วย ถือเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

เด็กนักเรียนที่ผ่านระบบโรงเรียนและจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในหมู่บ้านมีมาแล้วหลายรุ่น ซึ่งส่วนใหญ่ในสมัยก่อน ๆ จะไม่เรียนต่อในชั้นสูงขึ้นไปเพียงแค่มีความรู้พออ่านออกเขียนได้ก็เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตของพวกเขาแล้ว ในช่วงระยะเวลา 2-3 ปีที่ผ่านมาเด็กนักเรียนที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และเรียนต่อในชั้นมัธยมต้นมีประมาณ 60% นักเรียนที่เรียนต่อส่วนใหญ่มักจะได้รับทุนสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ เช่น ทุนเสมอภาคพัฒนาชีวิต สำหรับนักเรียนหญิง ส่วนนักเรียนชายก็มักจะบวชเรียนต่อในวัดศรีโสดา และวัดวิเวก ซึ่งเป็นวัดในตัวเมืองเชียงใหม่ เด็กที่เรียนต่อในชั้นมัธยมมักจะเรียนถึงแค่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีเพียงไม่กี่คนที่เรียนจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และในหมู่บ้านมีเพียง 2 รายที่จบระดับปริญญาตรี และอีกหนึ่งรายที่กำลังจะจบ สำหรับเด็กนักเรียนที่ไม่เรียนต่อในชั้นมัธยมหลังจากที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนหนึ่งจะช่วยพ่อแม่ทำงานในไร่ บางส่วนก็ไปทำงานรับจ้างตามตัวเมืองเชียงใหม่หรือหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่

ในปัจจุบันนี้ชาวบ้านให้ความสำคัญต่อการศึกษามาก เช่นในกรณีของการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนบ้านห้วยปูลิง ชาวบ้านที่มีลูกหลานเรียนอยู่ในโรงเรียนเคยไม่พอใจที่ครูสอนไม่เต็มเวลา จนกระทั่งคณะครูต้องสอนชดเชยให้แก่เด็กในตอนเย็น บางช่วงวันหยุดเสาร์ - อาทิตย์บ้าง

การศึกษามีส่วนช่วยพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้เป็นคนที่มีก้ำกึ่ง กล้าแสดงออกมากยิ่งขึ้น อีกทั้งเมื่อได้รับประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ก็ยิ่งทำให้ชาวบ้านเริ่มปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับสังคมภายนอกมากยิ่งขึ้น

เศรษฐกิจและแบบแผนการผลิตของชุมชน

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา หมู่บ้านห้วยปูลิงได้รับผลกระทบจากกระบวนการพัฒนาสังคมให้ทันสมัย โดยมีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ส่งผลให้ระบบการผลิตของชุมชนที่มีอยู่แต่ดั้งเดิม ซึ่งเป็นระบบการผลิตแบบพอมีพอกิน เริ่มเปลี่ยนแปลงการปรับระบบการผลิตเพื่อการค้าอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้

ชาวบ้านห้วยปูลิงในอดีตมีระบบการผลิตของชุมชนเพื่อประโยชน์ในการยังชีพ หรือเพื่อบริโภคในครัวเรือนแต่เพียงอย่างเดียว หากเหลือกินเหลือใช้ก็แบ่งปันให้ญาติและเพื่อนบ้าน ชาวบ้านมีระบบการผลิตที่พึ่งพิงอยู่กับธรรมชาติ ส่วนใหญ่ใช้แรงงานคนและแรงงานสัตว์ในบางโอกาสซึ่งพบน้อยมากโดยทุกหลังคาเรือนจะมีการปลูกข้าวเพื่อนำผลผลิตเก็บไว้บริโภคตลอดปีและเก็บส่วนหนึ่งไว้ทำพันธุ์ในปีต่อไป ครอบครัวใดมีที่นา ก็จะปลูกข้าวนาปี ส่วนครอบครัวใดไม่มีที่นา ก็จะใช้วิธีการปลูกข้าวไร่ตามไหล่เขาซึ่งไม่ต้องใช้น้ำมากเหมือนการทำนา พันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกชาวบ้านเรียกว่า “ข้าวไร่” เป็นข้าวพันธุ์พื้นเมืองเมล็ดสั้น การปลูกข้าวไร่ของชาวบ้านจะทำได้แบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ไม่ต้องไถพรวนดิน เพียงแต่ขุดเพื่อหยอดเมล็ดพันธุ์แล้วรอน้ำฝนข้าวก็จะเจริญเติบโตเองชาวบ้านส่วนใหญ่เริ่มปลูกข้าวไร่ในช่วงเดือนพฤษภาคม (ต้นฝน) ในไร่ของพวกเขาจะมีการปลูกพืชผักสวนครัวบางชนิด เช่น แตงกวา ข้าวโพด พักทอง เพื่อนำไปบริโภคในครัวเรือนร่วมด้วย การปลูกข้าวไร่ในบริเวณเดิมทำได้แบบปีเว้นปี หรือต้องย้ายที่ทุกปี เนื่องจากชาวบ้านไม่มีการปลูกพืชบำรุงดินเลย จึงต้องรอให้ดินฟื้นตัวเองตามธรรมชาติ ชาวบ้านมีความเชื่อที่ว่าถ้าไม่ย้ายที่พืชผลที่ปลูกจะตายหรือได้ผลผลิตไม่ดี ซึ่งก็ตรงกับเหตุผลที่กล่าวมาในข้างต้น ข้าวที่ผลิตได้บางครั้งอาจไม่พอกินตลอดปี ก็จะใช้วิธีขอแบ่งปันจากญาติ หรือหาซื้อจากร้านค้าภายในหมู่บ้าน ในส่วนของอาหารก็จะมีการเก็บผักตามป่า ตามห้วยหาปลาตามลำห้วยมาปรุงอาหารกินกับแบบง่าย ๆ เวลาเข้าป่าก็มักจะชวนกันไปหลาย ๆ คน เหนื่อยก็หยุดพักพูดคุยกันเวลาไม่เร่งรีบมากนัก

จากบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านหลาย ๆ คนกล่าวว่า บรรพบุรุษของหมู่บ้านได้อพยพมาจากหมู่บ้านใกล้เคียง เมื่อประมาณปี 2219 เพื่อเข้ามาทำไม้ในแถบบริเวณนี้และได้มาปักหลักที่บ้านห้วยปูลิง เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่าสมบูรณ์ ส่วนใหญ่พวกที่อพยพเข้ามาก็เป็นเพื่อนเป็นญาติพี่น้องกัน ดังนั้นจึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จนภายหลังชุมชนก็ได้ขยายใหญ่ขึ้นทั้งจากการแต่งงานและการชักชวนญาติพี่น้องจากหมู่บ้านใกล้เคียงให้มาอยู่ร่วมกัน การเป็นเพื่อนเป็นญาติพี่น้องกันทำให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันส่วนใหญ่ก็เป็นด้านแรงงาน ที่มีการลงแรงช่วยเหลือกันในการบุกเบิกพื้นที่หรือการเพาะปลูก บ้านใดเสร็จก็ต้องไปช่วยอีกบ้านหนึ่ง แลกเปลี่ยนเอามื้อกันไปในยุคสมัยนั้น ครอบครัวดั้งเดิมที่เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านห้วยปูลิง ใช้ชีวิตที่มีแบบแผนการผลิตเป็นเพื่อยังชีพโดยยึดอาชีพเกษตรเป็นหลัก ส่วนการมีที่ดินของชาวบ้านนั้นใครมีแรงมากน้อยเท่าใดก็แผ้วถางจับจองเพื่อทำมาหากินเอาเท่านั้น ครอบครัวใดมีแรงงานมากก็จะมีที่ดินจับจองมาก อย่างเช่นครอบครัวของพ่อหลวงสุว แสงหนอง ครอบครัวนี้ได้อาศัยอยู่ในหมู่บ้านมานานและ

ได้ขยายญาติพี่น้องออกไปได้หลายครัวเรือน โดยครอบครัวที่มีสายเลือดโดยตรงมักจะได้รับการสืบทอดตำแหน่งเป็นพ่อหลวงบ้านหรือผู้ใหญ่บ้าน จากการเป็นครอบครัวใหญ่และครอบครองบทบาทสำคัญในชุมชนส่งผลทำให้ครอบครัวนี้ค่อนข้างจะมีที่ดินจับจองทำกินมากที่สุดในหมู่บ้านก็ว่าได้ ที่ดินเหล่านี้ทางการอนุญาตเพียงเข้าจับจองทำกินโดยไม่มีการออกเอกสารสิทธิให้ ดังนั้นค่าของที่ดินจึงมีเพียงการทำมาหากินจากการเพาะปลูกและการอยู่อาศัยเท่านั้น ถึงอย่างนั้นก็ตามคนในครอบครัวของพ่อหลวงสุวาในปัจจุบันนี้จัดได้ว่าเป็นครอบครัวที่ค่อนข้างมีฐานะครอบครัวหนึ่งในหมู่บ้าน

ในส่วนของการทำมาหากิน การประกอบอาชีพดั้งเดิมของชุมชนก็คือการทำ การเกษตรแบบยังชีพมีการปลูกข้าวนา ข้าวไร่ ปลูกพืชผักสวนครัวจำพวกแตงร้าน พักทอง พักเปียว พริก ไม้สำหรับการบริโภค มีการช่วยเหลือแลกเปลี่ยนแรงงานเอามือกันไป หรือถ้าอยากกินปู ปลา กุ้ง หอย ก็ถือสวิงวิ่งไปที่น้ำห้วย สักพักหนึ่งก็ได้สัตว์น้ำพวกนี้มาพอกแกงกินกันในครอบครัวพอมือ บางวันก็ชักชวนกันเข้าป่าพวกผู้หญิงก็หาจำพวกเห็ด หน่อไม้ พืชผักตาม ป่า พวกผู้ชายก็ล่าสัตว์จำพวกไก่ป่า เนื้อกิ้ง หรือพวกต่อหลุม มาแบ่งปันกันกิน สำหรับสัตว์ เลี้ยงตามบ้านก็จะมีพวก วัว ควาย หมู ไก่ ที่เลี้ยงไว้สำหรับบริโภคภายในชุมชนหรือเอาไปแลก เปลี่ยนเป็นเงินไว้จับจ่ายใช้สอยในสิ่งจำเป็นบ้างเป็นบางครั้ง อุปกรณ์อำนวยความสะดวก สำหรับชาวบ้านแล้วไม่มีความจำเป็นสำหรับพวกเขาเลย แม้กระทั่งยวดยานพาหนะ เพราะ ชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้วิธีการเดินทางด้วยเท้า เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยก็เสาะหาสมุนไพรจากป่ามา รักษาควบคู่ไปกับการรักษาด้วยเวทย์มนต์คาถาของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านส่วนพวกเสื้อผ้าเครื่อง นุ่งห่ม ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านก็จะทอขึ้นเพื่อตัดเย็บใส่ให้แก่สมาชิกในครอบครัว ดังนั้นความ จำเป็นในการใช้เงินทองจึงไม่ค่อยมีมากนัก การช่วยเหลือพึ่งพากันจึงค่อนข้างเป็นในเรื่องของ แรงงาน และลักษณะความสัมพันธ์ของคนเหล่านี้ค่อนข้างจะมีลักษณะที่เท่าเทียมกันพึ่งพา อาศัยกันได้

ในช่วงปี พ.ศ. 2426 ที่หมู่บ้านเริ่มมีการติดต่อกับสังคมภายนอก ซึ่งกำลังมีการ พัฒนาปรับเปลี่ยนไปสู่โลกของอุตสาหกรรมนั้น ก็ได้ส่งผลกระทบต่องิเลสจิตของชาวบ้านใน หมู่บ้านห้วยบุ่งที่มีมาแต่ดั้งเดิมเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ทั้งจากความต้องการและการเอาตาม แบบอย่างของคนในสังคมสมัยใหม่ที่พึงพาวัตถุเป็นหลักของคนในชุมชนเอง และจากการ กระทำโดยอำนาจและอิทธิพลของรัฐผ่านระบบราชการและโครงการพัฒนาต่าง ๆ ก็ถูกส่งเข้า มาลงยังหมู่บ้านรวมทั้งอิทธิพลจากระบบเศรษฐกิจแบบการตลาดที่มุ่งผลประโยชน์ทางกำไร สูงสุด ได้แทรกเข้ามาในหมู่บ้าน เพื่อมุ่งให้หมู่บ้านเป็นแหล่งการผลิตที่สามารถป้อนผลผลิต

เข้าสู่โรงงานให้ได้มากที่สุด ชาวบ้านห้วยบุ่งที่แต่เดิมมีแบบแผนการผลิตเพียงเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้องเพื่อการบริโภคเองในชุมชน ก็เริ่มหันเหปรับเปลี่ยนมาทำการผลิตตามวิถีทางการเกษตรแผนใหม่ ซึ่งเป็นเกษตรแบบพันธะสัญญาโดยชาวบ้านแม้จะไม่มีทุนรอนในการทำสวนปลูกพืชเศรษฐกิจเหล่านี้ ก็จะมีนายทุนจากภายนอกชุมชนมาลงทุนไว้ก่อนในรูปของเงินทุนก้อนใหญ่ที่จ่ายเป็นงวด ๆ ไป หรือในรูปของการให้เมล็ดพันธุ์, ปุ๋ย, ยาฆ่าแมลง เครื่องไม้เครื่องมืออุปกรณ์การทำสวนต่าง ๆ และค่าแรงงาน เป็นต้น เมื่อผลผลิตออกดอกออกผลเก็บเกี่ยวส่งโรงงาน นายทุนเหล่านี้ก็จะหักค่าทุนที่ลงไปคืนพร้อมกับดอกเบี้ย ส่วนเกินที่เหลือก็จะตกเป็นของลูกสวนที่ลงทุนด้านแรงงาน และที่ดินไปซึ่งแบบแผนการผลิตแบบนี้ได้เข้ามาสู่ชุมชนหมู่บ้านห้วยบุ่ง และเมื่อชาวบ้านเห็นผู้ที่ทำมาก่อนมีฐานะร่ำรวยขึ้น โดยสังเกตจากการปลูกสร้างบ้านที่เริ่มเปลี่ยนบ้านไม้ฟากมุงคา มาเป็นบ้านที่สร้างจากไม้เลื้อยไม้แผ่นหลังคามุงกระเบื้อง มีรถมอเตอร์ไซด์ รถยนต์ใช้ ก็เริ่มที่จะทำตามกันบ้างเพื่อว่าจะได้มีโอกาสของชีวิตเช่นนั้นบ้าง

จากแบบแผนการผลิตที่ปรับเปลี่ยนจาก การผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อขายเป็นหลัก โดยการปลูกพืชเศรษฐกิจจำพวก มะเขือเทศ พริกแดง พริกชี้ฟ้า ข้าวบาร์เล่ย์ ก็มี การเข้ามาลงทุนจากแหล่งทุนภายนอกมากขึ้นส่วนใหญ่ก็เป็นแหล่งทุนจากกรุงเทพฯ ที่ส่งตัวแทนมาตั้งศูนย์อยู่ภายในตัวอำเภออมก๋อย ซึ่งเป็นศูนย์กลางแหล่งการผลิตการเข้ามาของทุนทำการเกษตรแบบแผนใหม่นี้ส่งผลให้ชาวบ้านต้องการที่ดินเพิ่มขึ้นเพื่อผลิตพืชผลเหล่านี้ให้ได้มากที่สุดและเพื่อทำรายได้ให้มากที่สุด จากคำบอกเล่าของนาย จันทรแก้ว พะแส ลูกสวนเก่าแก่รายใหญ่ที่ปัจจุบันเป็นหัวหน้ากลุ่มลูกสวนที่ฐานทรัพยากรมากที่สุด เล่าว่าที่ "ที่ดินผืนเดิมในหมู่บ้านเดี๋ยวนี้อีกปลูกพริกปลูกมะเขือเทศแล้วได้ผลไม่ค่อยดีเท่าใดนัก ผมก็เลยไปซื้อที่ดินของพวกมุเซอเอาไว้หลายแห่ง ส่วนใหญ่ก็เป็นที่จับจองไม่มีใบพรอกซื้อกันก็เพียงในนามและก็เข้าไปทำกิน ไร่หนึ่งก็ไม่กี่พันบาท อากาศที่นั่นค่อนข้างดีต่อพืชผลแต่อยู่ไกลไปหน่อยต้องจ้างคนงานจากข้างนอกมาช่วยในไร่ แต่ก็คุ้มค่าเหนื่อยเสียอย่างเดียวที่ไม่ค่อยมีเวลาอยู่บ้านกับลูกกับเมีย บางที่ต้องไปนอนค้างที่ไร่กับพวกคนงานหลาย ๆ คืนก็มี คนงานผมก็เป็นพวกกะเหรี่ยงบ้านหลังเมือง พวกนี้บางคนไม่มีบัตรประจำตัวพรอก แต่ก็ไม่มีปัญหาผมดูแลได้คนงานจากในหมู่บ้านก็มีบ้างเหมือนกับพวกญาติ ๆ นั้นแหละ ส่วนในเรื่องทุนนั้นผมก็เอามาจากเจ้าเก่าแก่อีกเหมือนกันคนอื่น แต่บางส่วนก็ใช้เงินส่วนตัวซื้อเอง เช่น พวกปุ๋ย ยาฆ่าแมลงเพราะที่เจ้าเก่าแก่มั้ราคาแพงเกินไป ผมมีรถตู้ขับไปซื้อที่ฮอดมาใช้เอง เอามาหลงให้

ลูกสวนในกลุ่มด้วยเงินทุนค่าทุนไปตั้งเยอะ ไอ้ที่เอาจงให้ลูกสวนก็คิดกำไรพอดำน้ำมันเท่านั้น ช่วยเหลือกันไปก็ไม่ใช่ใครที่เหมายพรคพวกเดียวกันนั้นแหละนะ”

นางวาทิ ฮือสะ หรือ ฟีนก เป็นอีกคนหนึ่งปลูกพืชผลทางเศรษฐกิจนี้มานาน แต่ไปทำในพื้นที่ที่บ้านน้ำตันซึ่งให้ผลดีกว่า ได้เล่าให้ฟังว่า “พี่ได้ไปซื้อที่ดินเพิ่มขึ้นอีกสิบกว่าไร่ เป็นที่ของพวกมุเซอบ้านมุเซอปากทาง หมดเงินไปอยู่ 2 หมื่นกว่าบาท และไปขึ้นชื่อขอสิทธิทำกินในพื้นที่จับจองจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ แค่ 5 ไร่ เพราะเกรงว่าถ้าบอกหมดทั้งสิบไร่กลัวทางเจ้าหน้าที่จะไม่อนุญาตให้ทำกินและที่พี่ไปติดต่อขออนุญาตก็ง่าย ไม่มีพิธีรีตรองอะไรก็รู้จักเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่อยู่ฝ่ายนี้ดี เพราะเมื่อก่อนเขาก็มาลงสวนมะเขือเทศติดกับสวนของพี่ก็ช่วยดูแลสวนให้เขาบ้าง เอาคนงานในไร่พี่ไปช่วยเขาบ้าง ก็เลยสนิทสนมคุ้นเคยกัน เขายังแหวพี่เลยว่า หยุดพักดูแลครอบครัวเสียบ้าง ก็ถ้าเราหยุดพักเสียจะเอาเงินที่เหมายมาผ่อนส่งรถยนต์ที่เพิ่งเปลี่ยนคันใหม่มาคันละ งวดนี้พี่ก็ไปเอาเงินจากเจ้ที่เหมายมาอีกสองแสนเตรียมลงสวนมะเขือเทศที่ที่ดินที่ซื้อไว้ แล้วก็ลงให้ลูกสวนในกลุ่มที่เหมายมาขอด้วยอีก 4 ราย เป็นคนบ้านเดียวกัน 2 ราย เป็นชาวบ้านมุเซอ 2 ราย ก็เลือกเอาเฉพาะคนที่คุ้นเคยและเห็นนิสัยใจคอกันมาก่อนไม่ต้องเป็นญาติก็ได้ ก็อยากให้เขาได้มีโอกาสแหละนะ อยู่เฉย ๆ กับบ้านก็ไม่มีอะไรจะกินช่วย ๆ กันไปเอาบุญบ้าง”

จากภาพปรากฏการณ์ที่พบ แสดงให้เห็นว่าที่ดินเริ่มมีความสำคัญมากขึ้น เพราะในปัจจุบันนี้ การบุกเบิกที่ดินแห่งใหม่นั้นทำไม่ได้อีกแล้ว ด้วยอยู่ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์และมีความเข้มงวดกวดขันจากเจ้าหน้าที่ร่วมกับชาวบ้านเป็นอย่างมาก ชาวบ้านที่มุ่งการผลิตแบบเกษตรแบบใหม่จึงเปลี่ยนยุทธวิธี จากการบุกเบิกแผ้วถางมาเป็นตระเวนซื้อพื้นที่จับจองของเจ้าของเดิม หรือเช่าทำกิน ตัวอย่างของการเช่าที่ดินทำกินก็พบหลายราย ส่วนใหญ่ลูกสวนของบ้านห้วยปลิงมักจะไปเช่าที่ตามหมู่บ้านน้ำตันและหมู่บ้านมุเซอปากทางซึ่งเป็นหมู่บ้านใกล้เคียง เนื่องจากสภาพอากาศค่อนข้างชื้นเย็นสบายกว่า น้ำท่าก็อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การปลูกพืชผลต่าง ๆ เช่น นายพะยอพอ ปูโก ลูกเขยของพ่อหลวงสุวา เล่าให้ฟังว่า เขาได้ไปเช่าที่ดินของพี่น้องที่อยู่บ้านน้ำตัน 4 ไร่ กว่า ๆ เพื่อปลูกพริก ในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน ก็ตกอยู่ประมาณ 5 พันกว่าบาท เดียวนี้การเช่าที่ราคาค่อนข้างสูงขึ้น เพราะมีพวกชาวบ้านมุเซอมาเช่าทำที่นี้ด้วยหลายราย พวกที่เป็นเจ้าของที่ดินได้ค่าเช่าที่ไม่พอก็กังได้ค่าแรงจากการเป็นลูกจ้างทำไร่ อีกด้วย

จากสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน แบบแผนการผลิตเพื่อการตลาดเช่นนี้ได้ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านที่เคยเพาะปลูกทำมาหากินเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้ต้องปรับตัวมาก

ยิ่งขึ้น ที่ดินที่ไม่เคยมีราคาในการซื้อขาย และเปลี่ยนเป็นมีราคาค่างวดเช่าและซื้อขายกันได้ แม้จะไม่มีใบเอกสารสิทธิ์ในการแสดงความเป็นเจ้าของก็ตาม แต่มีอยู่สิ่งหนึ่งที่ยังคงพบเห็นในหมู่บ้านก็คือ การใช้แรงงานคนในการขุดเตรียมดินอยู่จะใช้อุปกรณ์สมัยใหม่ก็ในขั้นตอนการพ่นยาฆ่าแมลงเท่านั้น เพราะชาวบ้านบอกว่าคนสู้ไม่ไหว พ่นยามาก ๆ แล้วเวียนหัวไม่ค่อยสบาย เลยไม่ค่อยมีคนกล้าเสี่ยง โดยเฉพาะมะเขือเทศต้องฉีดพ่นยาทุกอาทิตย์ ส่วนพริกแดงพ่นไม่ค่อยบ่อยเท่าไร วิธีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านก็เริ่มปรับเปลี่ยนไป เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของแบบแผนการผลิต ความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่เคยมีแต่การช่วยเหลือเกื้อกูลกับแลกเปลี่ยนแรงงานภายในกลุ่มญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน เริ่มเปลี่ยนแปลงไปเป็นลักษณะของการช่วยเหลือโดยมีค่าตอบแทนแรงงานให้ ปัจจุบันค่าตอบแทนแรงงานที่ลูกสวนให้แก่ลูกจ้างในไร่ก็ตกประมาณวันละ 60 บาท ถ้าผลผลิตราคาสูงก็จ่ายสูงถึงวันละ 80 บาท การแลกเปลี่ยนแรงงานยังคงพบเห็นได้ก็เฉพาะการผลิตที่ทำเพื่อการบริโภคในชุมชนจำพวกข้าวเท่านั้น ที่ชาวบ้านมีการไป “เอามื้อ” กันอยู่ ลักษณะของเกษตรแบบแผนเพื่อการตลาด เป็นระบบการผลิตที่ต้องใช้ทุน ที่ดิน แรงงานมาก และให้ได้ประโยชน์ผลกำไรตอบแทนสูงที่สุด ดังนั้นชาวบ้านที่มีเพียงแรงงานและที่ดินจึงต้องพึ่งพาพวกนายทุน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านที่เป็นลูกสวนกับนายทุนนอกหมู่บ้าน คนสองกลุ่มนี้อยู่ในระดับที่ต่างกันหรืออาจจัดเป็นความสัมพันธ์ในแนวตั้ง ที่กลุ่มหนึ่งเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต เป็นที่พึ่งพาให้แก่ชาวบ้านที่มีเพียงแรงงานและที่ดิน หรืออาจมีเพียงแต่แรงงานก็ได้ การให้ของฝ่ายเจ้าของปัจจัยการผลิตนั้นย่อมส่งผลตอบแทนกลับในมูลค่าที่สูงกว่าเดิม จากการบวกดอกเบี๋ยและค่าเปอร์เซ็นต์เข้าไป รวมทั้งการยอมรับนับถือจากลูกสวนที่มาพึ่งพา ส่วนลูกสวนก็ได้โอกาสและหลักประกันในความมั่นคงในการผลิตนั่นเอง

เมื่อชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการผลิตส่วนใหญ่ เงินตราก็เริ่มมีความสำคัญมากขึ้น อาหารการกินก็เริ่มซื้อหาจากร้านขายของชำเล็ก ๆ ที่ผุดขึ้นมาในหมู่บ้านอยู่หลายร้าน เวลาพบปะพูดคุยกันในยามว่างงานของชาวบ้านก็ลดน้อยลงเพราะกว่าจะกลับมาถึงบ้านก็มีดค่าแล้ว ชาวบ้านส่วนใหญ่ทุ่มเทเวลาให้กับการทำมาหากินเพื่อการผลิตสูงสุด เพื่อให้ได้ค่าตอบแทนเป็นเงินตราสูงสุด เพื่อนำไปจับจ่ายใช้สอยในชีวิตประจำวันและสินค้าฟุ่มเฟือยที่เริ่มมีขึ้น และที่สำคัญนั้นลักษณะของแบบแผนการผลิตรูปแบบใหม่นี้ ได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับคนในชุมชนด้วยกันและความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับคนภายนอก

การออกไปทำไร่ทำสวนไกลออกไปจากหมู่บ้านทำให้พวกชาวบ้านไม่ค่อยได้มีเวลาไปมาหาสู่กันและนั่งพูดคุยกันเช่นแต่ก่อน เว้นแต่พรรคพวกที่ไปด้วยกันจะจับกลุ่มสนทนาพูดคุยกันหลังจากที่หยุดพัก แต่ในช่วงใดที่ชาวบ้านว่างเว้นจากการทำงานในไร่ในสวนพวกเขาก็มักจะมีการไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ โดยเฉพาะพวกคนเฒ่าคนแก่

การปลูกพืชผลทางการเกษตรเช่น มะเขือเทศ พริก มักจะทำกันก่อนและหลังฤดูกาลปลูกและเก็บเกี่ยวข้าว ในรายที่ปลูกในพื้นที่นา แต่ถ้าเป็นไรก็จะปลูกเป็นช่วง ๆ ตามลู่ทางตลาด จากการสังเกตการปลูกพืชเศรษฐกิจก่อนฤดูกาลปลูกข้าว ค่อนข้างจะมีการเร่งผลผลิตมากเพื่อให้เสร็จสิ้นทันเวลา บางครั้งชาวบ้านบางรายทำไร่มะเขือเทศในที่นา พอถึงช่วงที่ต้องปลูกข้าวก็ต้องรีบเร่งเก็บผลผลิตให้ทันเวลาส่วนไหนที่ตกค้างก็จะรื้อทิ้งไปเลยเป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่า ข้าว เป็นพืชผลที่สำคัญของพวกเขามากกว่าพืชชนิดอื่น ๆ เสมอ

หลังจากที่ว่างเว้นจากงานในไร่นา ในครัวเรือน พวกผู้หญิงในหมู่บ้านส่วนใหญ่ก็จะนั่งทอผ้าเพื่อเอาไว้ใช้เองในครอบครัว และอีกส่วนหนึ่งก็ทอเตรียมเอาไว้เพื่อนำไปเสนอทอดถวายแด่สมเด็จพระนางเจ้าฯ ในช่วงที่พระองค์ท่านเสด็จมาทรงงานที่ศูนย์ปฏิบัติการนางนอน ตำบลแม่ต๋น เป็นประจำทุกปี และชาวบ้านก็จะมีรายได้ค่อนข้างงามจากงานฝีมือผ้าทอทุกปีด้วยเช่นกัน ดังนั้นพอถึงช่วงที่พระองค์เสด็จฯ พวกชาวบ้านก็จะหยุดทำงานทุกประเภทยกขบวนไปรับเสด็จกัน ผ้าทอของบางรายที่ได้รับการคัดเลือกก็จะได้เงินค่าตอบแทนและค่าจัดซื้อด้ายเพื่อทอดถวายในปีต่อไปเป็นเงินจำนวนมากถึงประมาณรายละ 1-2 หมื่นบาท ส่วนในรายที่ไม่ได้รับการคัดเลือกจะถูกซื้อไปในราคาประมาณ 2-3 พันบาท ต่อชิ้น ซึ่งก็เป็นรายได้ที่ดีอีกทางหนึ่งของชาวบ้าน แม้ว่าจะได้เพียงปีละครั้งก็ตาม ชาวบ้านมักจะใช้เครดิตของการจะได้รับเงินตอบแทนผ้าทอในการไปขอซื้อของกินของใช้จากร้านค้าของพี่สาวของภรรยาของนักการฯ โรงเรียนบ้านห้วยปูลิง อยู่เสมอ และเมื่อได้เงินมาแล้วการจับจ่ายสิ่งของก็เป็นไปอย่างครึกครื้น นอกจากนี้ช่วงที่ยังไม่มีการเพาะปลูกพืชไร่ทั้งหลาย พวกผู้หญิงก็จะทอผ้าส่งสำนักงานพัฒนาชุมชนในราคาเมตรละ 30-40 บาท โดยพัฒนากรจะนำด้ายมาให้ เงินส่วนนี้ก็เป็นรายได้เสริมในยามขาดแคลนเป็นอย่างดี

หญิงชาวกะเหรี่ยงกับงานทอผ้าในยามว่างจากงานในไร่สวน ทั้งทอใช้เองและ
ทอส่งให้สำนักงานพัฒนาชุมชน ส่งผลให้ต้องมีความสัมพันธ์กับพัฒนากรที่เข้ามาประสาน
งานในหมู่บ้าน

ชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวส่วนใหญ่ จะไปเป็นแรงงานรับ
จ้างหน่วยงานป่าไม้ในพื้นที่ เช่น หน่วยอนุรักษ์ป่าและต้นน้ำ หน่วยดับไฟป่า ศูนย์ปฏิบัติการ
อนุรักษ์พันธุ์พืชและสัตว์ป่าทางนอน ซึ่งพวกเขาพอใจในค่าตอบแทนที่ได้รับเป็นค่าแรงรายวัน
แต่จะได้รับเป็นเดือนหรือเป็นงวด ๆ โดยเฉลี่ยแล้วก็ตกประมาณคนละ 2,000 บาท/เดือน
ขึ้นไป ซึ่งสามารถนำมาใช้จ่ายจนเกือบครบครันได้อีกทางหนึ่ง การทำงานในพื้นที่หมู่บ้านหรือ
บริเวณใกล้เคียงทำให้พวกเขายังมีเวลาไปทำไร่ทำนาเมื่อถึงช่วงฤดูกาลและรู้สึกอบอุ่นที่ได้อยู่
ใกล้ครอบครัวอีกด้วย

นอกจากทำไร่ทำนา การเป็นแรงงานรับจ้างแล้ว ในชุมชนก็ยังมีการเลี้ยงสัตว์
ประเภท วัว ควาย บ้านไหนค่อนข้างมีฐานะก็จะมี วัว หรือควายหลายตัว เลี้ยงแบบปล่อยเป็น
ฝูงให้หากินเองตามชายป่า ส่วนสัตว์เลี้ยงในหมู่บ้านที่เลี้ยงไว้สำหรับการบริโภคในงาน
ประเพณีหรือขายในบางโอกาสก็คือหมู ชาวบ้านจะเลี้ยงหมูดำหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า หมูดอย
ซึ่งเลี้ยงและดูแลง่าย นอกจากนี้ก็จะมีเลี้ยงไก่ตามบ้านเพื่อเอาไว้ใช้ในพิธีการเลี้ยงผีต่าง ๆ
ภายในหมู่บ้าน

สำหรับการทำธุรกิจในหมู่บ้านปูลึง บางครอบครัวทำการค้าเล็กน้อยภายในหมู่บ้าน เช่น เปิดร้านขายของชำ ซึ่งในหมู่บ้านมีประมาณ 4-5 ร้าน, โรงสีข้าว มีอยู่ 2 แห่งในหมู่บ้าน เป็นโรงสีขนาดเล็กตั้งอยู่ที่ห้วยมบ้านห้วยปูลึงแห่งหนึ่งและห้วยมบ้านห้วยอีลุอีกแห่งหนึ่ง บางครั้งก็เสียใช้การไม่ได้เป็นแรมเดือน ชาวบ้านก็ใช้วิธีตำข้าวด้วยครกกระเดื่อง นอกจากนี้ในบางช่วงฤดูก็จะเกิดอาชีพใหม่ขึ้นในหมู่บ้าน เช่น พ่อค้าคนกลางรับซื้อของป่าจำพวกเห็ดถอบ, ลูกเดือย, มะกอก, เพื่อนำไปขายต่อให้แก่พ่อค้าคนนอกชุมชน

ในส่วนของกลุ่มวัยรุ่นนิยมออกไปทำงานเป็นลูกจ้างตามตัวเมืองเชียงใหม่ แต่ก็จะเป็นช่วง ๆ ส่วนใหญ่งานที่ทำก็เป็นพวกลูกจ้างตามร้านอาหาร, โรงงาน, อู่ซ่อมรถ เป็นต้น

ชุมชนหมู่บ้านห้วยปูลึง เป็นเพียงชุมชนเล็ก ๆ ที่เปรียบเสมือนอยู่ในโลกของตัวเอง และด้วยลักษณะภูมิประเทศที่มีภูเขาโดยรอบ และอยู่โดด ๆ ห่างไกลจากหมู่บ้านอื่น ๆ ในตำบลเดียวกัน จึงทำให้มีความข้องเกี่ยวกับโลกภายนอกน้อยมากเมื่อในอดีตที่ผ่านมา แต่วิถีชีวิตของชุมชนแบบเรียบง่ายพึ่งพาอยู่กับธรรมชาตินี้ ก็ได้ถูกรบกวนจากอิทธิพลของโลกภายนอกที่มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงระบบต่าง ๆ ของสังคมอย่างมากมาย ชุมชนเล็ก ๆ แห่งนี้จึงไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยว และเป็นอิสระได้อีกต่อไป หลังจากการพัฒนาอุตสาหกรรมต่าง ๆ เมื่อชุมชนถูกรบกวนจากอำนาจและอิทธิพลของสังคมภายนอกที่เกิดจากการปะทะสังสรรค์กัน และเพื่อความอยู่รอดในสังคมยุคปัจจุบัน จากอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันแบบแผนการผลิตของชุมชนได้เริ่มปรับเปลี่ยนมาที่ละเล็กทีละน้อย อันเป็นผลต่อความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนชนบท

ศาสนา ความเชื่อ จารีตประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน

ชาวบ้านห้วยปูลึงทั้งหมดเป็นผู้ นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นหมู่บ้านพุทธใหม่ ในหมู่บ้านยังไม่มีวัดวาอารามเช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่นมีก็เพียงแต่อาศรมปฏิบัติธรรมของพระธรรมจาริกจากวัดศรีโสดาที่เข้ามาเผยแผ่พระธรรมคำสอน แนวคิดแนวปฏิบัติ ตามหลักธรรม แก่ชาวบ้านรวมทั้งการเป็นจุดศูนย์รวมในการพัฒนาหมู่บ้านด้วยอาศรมปฏิบัติธรรมแห่งนี้เปรียบเสมือนวัดประจำหมู่บ้านที่ชาวบ้านทุกครัวเรือนไปร่วมทำบุญในโอกาสต่าง ๆ เช่น วันพระ วันสำคัญทางศาสนา งานบุญงานประเพณีต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ตลอดจนการใช้เป็นสถานที่จัดการประชุมหมู่บ้าน พระธรรมจาริกที่เข้ามาสู่หมู่บ้านในปี พ.ศ. 2525 โดยมีพระสงฆ์รูปแรกที่มาประจำอยู่ที่นั่นก็คือ พระเอนก จิตตธัมโม จากนั้นมาก็มีการหมุนเวียนเปลี่ยนกันเข้ามาอยู่เรื่อย ๆ พระสงฆ์บางรูปก็เข้ากับชาวบ้านได้ดีมีชาวบ้าน

ยกย่องนับถือ บางรูปก็ประพาศดินไม่ชอบมาพากลชาวบ้านก็ห่างวัด ชาวบ้านช่วยบุญลึงสวนใหญ่นิยมการทำบุญตักบาตรมากในทุกเพศทุกวัยและทำตามคำสั่งทรัพย์สินที่ตนเองมี นอกจากศาสนาพุทธแล้วชาวบ้านก็ยังมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านนับถือสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งก็ยังยึดถือเป็นประเพณีปฏิบัติกันอยู่จนกระทั่งถึงทุกวันนี้ ได้แก่

การนับถือผีเมือง

ผีเมืองเป็นผีเจ้าพวกเทพเจ้าประจำหมู่บ้าน ที่ชาวบ้านช่วยความนับถือด้วยความเชื่อว่า ผีเมือง เป็นเทพเจ้าที่คอยดูแลทุกข์สุขคนในหมู่บ้าน ช่วยหมู่บ้านเกิดความสุขพ้นจากภัยพิบัติทั้งหลายทั้งปวง ชาวบ้านได้ร่วมกันจัดสร้างหอ สำหรับเป็นที่สิงสถิตย์และใช้ประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีโดยมีผู้ที่ทำหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรม คือ "ตั้งข้าว" หรือ "ตะฮิโคะ" ตั้งข้าวจะเป็นผู้ทำพิธีเซ่นไหว้ผีเมือง เครื่องเซ่นผีก็จะมีไก่เป็น ๆ ที่นำมาเชือดกันสด ๆ ณ บริเวณลานหอที่ทำเป็นแท่นยกพื้นสูง เมื่อเชือดเสร็จก็จะก่อไฟต้มกันที่นั่นเลย นอกจากนี้ก็จะมีขนมหวาน เหล้าขาว ดอกไม้ธูปเทียนข้าวตอก ซึ่งพวกผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านลูกหลานจะเป็นผู้จัดเตรียมไว้ แต่ไม่ได้ขึ้นไปร่วมพิธีที่ลานหอเพราะมีกฎข้อห้ามไว้ มีเพียงผู้ชายเท่านั้นที่เป็นผู้ร่วมในพิธี ก่อนพิธีเซ่นไหว้ผีในช่วงที่เลี้ยงผีหมู่บ้านนั้น ถือว่าเป็นพิธีฉลองปีใหม่ของหมู่บ้านด้วยการแห่กลองยาว ตีฆ้อง ร้องปาว คำวขอ ของพวกผู้ชายกะเหรี่ยงไปตามบ้านต่าง ๆ ในหมู่บ้านพอตอนเช้าก็ขึ้นไปทำพิธีหลังจากการต้มไก่เสร็จ ก็จะมีพิธีเสี่ยงทายจากการจับกระดูกไก่ เพื่อดูความอุดมสมบูรณ์และความสงบสุขของแต่ละบ้านในปีนั้น ๆ อาหารเครื่องเซ่นในพิธีก็จะมีการรับประทานร่วมกันที่นั่น ใครต้องการนำไปให้ลูกเมียที่บ้านก็หยิบไปคนละเล็กน้อยพอกินเป็นสิริมงคลที่เหลือก็ทิ้งจนหมด ชาวบ้านจะทำพิธีกรรมเซ่นไหว้ผีเมืองปีละครั้งในช่วงเดือนมกราคมของทุกปี ในกรณีที่ในหมู่บ้านเกิดการการผิดผีของคู่หนุ่มสาวบ้านใด โดยอาจหนีตามกันไปไม่ได้ทำพิธีแต่งงานอย่างถูกต้องเมื่อกลับเข้ามาหมู่บ้านแล้ว พ่อแม่ก็จะขอให้ไว้ตั้งข้าวพาไปขอขมาต่อผีเมืองโดยให้ฝ่ายชายฆ่าหมูเซ่นไหว้ขอขมา "ป้อม่อน" ด้วยตนเอง แล้วตัดชิ้นเนื้อเป็นชิ้น เล็ก ๆ พอประมาณนับให้ครบทุกหลังคาบ้านใน หมู่บ้านถือเป็นการนำไปขอขมา ส่วนฝ่ายหญิงต้องหาน้ำขึ้นไปที่ศาล 1 หาบเพื่อขอขมาต่อป้อม่อน (ผีเมือง) แม้กระทั่งคู่บ่าวสาวที่จะแต่งงานกันอย่างถูกต้องก็ต้องไปขอขมาต่อป้อม่อนก่อนเสมอ

ผีไร้ผีนา

ปัจจุบันนั้น ชาวบ้านห้วยปูลิงส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อว่าไร่นาที่ทำการเพาะปลูกพืชผลนั้นมีผีนาปกปักรักษาอยู่ เมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูกชาวบ้านก็จะมีการเซ่นไหว้ด้วยความคิดว่า ควรบอกให้เจ้าที่ทราบก่อน เพื่อเป็นการขออนุญาต รวมทั้งการขอให้ช่วยดูแลพืชพันธุ์ธัญญาหาร ให้เจริญงอกงามได้ผลผลิตดีไม่มีศัตรูพืชมารบกวน และเมื่อเก็บเกี่ยวเสร็จก็จะมาเซ่นไหว้ด้วยไก่สด ๆ เชือดที่นั่นแล้วต้มถวายพร้อมเหล้าขาวอีกครั้งหนึ่ง แสดงถึงความกตัญญูรู้คุณ ต่อผีไร้ผีนาเจ้าของที่ ด้วยชาวบ้านห้วยปูลิง ประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลัก จึงต้องอาศัยน้ำจากลำห้วยตามธรรมชาติมาหล่อเลี้ยงพืชผลในไร่นา และชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อน้ำในลำห้วยที่นำมาใช้นั้น มีผีรักษาอยู่ เมื่อถึงช่วงฤดูที่จะทำนา ชาวบ้านที่มีไร่นาและเป็นผู้ชายเท่านั้นก็จะพากันไปเซ่นไหว้ผีน้ำ โดยเครื่องเซ่นก็จะมีเหมือนเซ่นการเลี้ยงผีอื่น ๆ ซึ่งมีไก่เป็น ๆ เหล้าขาว ข้าวตอกดอกไม้มัน กล้วยเทียน หม้อ แก้วน้ำ เมื่อทำพิธีกรรมเสร็จก็รับประทานกันที่นั่นเลย ถ้าเหลือก็เททิ้งไม่มีการนำกลับมาที่บ้าน

จากการสังเกต ในพิธีกรรมการเลี้ยงผีต่าง ๆ ในหมู่บ้านจะให้ความสำคัญต่อผู้ชายโดยอนุญาตให้ผู้ชายเท่านั้นเข้าร่วมพิธี ไม่อนุญาตให้ผู้หญิงในหมู่บ้านเข้าร่วมพิธี ถือเป็นกฎข้อห้ามของหมู่บ้านที่ทุกคนรับทราบและปฏิบัติตามมาจนถึงปัจจุบันนี้ แสดงให้เห็นถึงการยกย่องเพศชาย และถือว่าผู้ชายเป็นเพศผู้นำ ทางพิธีกรรม ในทุก ๆ กิจกรรมของหมู่บ้านด้วย ส่วนในด้านประเพณีต่าง ๆ ในชุมชนก็จะมีคล้าย ๆ กับชาวบ้านชนบททั่วไป เว้นแต่ประเพณีบางอย่างที่มีเฉพาะในท้องถิ่น

ประเพณีกินผีปีใหม่

ในเดือนมกราคม ชาวบ้านจะเลือกวันในการเซ่นไหว้ผีประจำหมู่บ้าน หลังจากเสร็จพิธีกรรมแล้ว ในหมู่บ้านก็จะมีการฉลองกันโดยเรียกตามประสาการพูดของชาวบ้านว่า “กินผีปีใหม่” ในวันนั้นชาวบ้านจะหยุดการไปทำมาหากินกันทั้งหมู่บ้าน ก่อนเที่ยงก็จะมีการไปบ้านพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เพื่อขอพร พวกผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะเตรียมไก่ต้มและแกงข้าวเบือไว้เลี้ยงพร้อมเหล้าขาว โดยจะให้ลูกหลานฉีกเนื้อไก่ต้มสุกพร้อมข้าวกำไว้ในมือ แล้วมดมือด้วยด้ายขาวพร้อมกับอวยพรให้กับลูกหลาน การกินผีของชาวบ้านจะใช้เวลา 3 ค่ำ ถือว่าค่ำที่ 1 กินหมู ค่ำที่ 2 กินไก่ ค่ำที่ 3 กินปลา การกินก็จะกินเรียงตามลำดับความอาวุโสในครัวเรือน และถ้าสมาชิกไม่ครบขาดผู้ใดหนึ่งไปพิธีก็ต้องเริ่มต้นใหม่ ปัจจุบันครัวเรือนที่ยังทำพิธีกินผีคงเหลือประมาณ 1 ใน 3 ส่วนของหมู่บ้านเท่านั้น

สุขภาพอนามัยของชุมชน

เนื่องจากหมู่บ้านห้วยปูลิง อยู่ห่างไกลจากโรงพยาบาลประจำอำเภอมาก ประมาณ 65 กิโลเมตร ดังนั้นจึงต้องอาศัยการรักษาพยาบาลเจ็บป่วยด้วยสมุนไพรและคาถาอาคมจากผู้อาวโธที่มีวิชาความรู้ด้านนี้ในชุมชน และไปขอรับการรักษาจากสถานีนามายในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น สถานีอนามัยแม่ตื่น สถานีอนามัยบ้านมุเซอ ซึ่งทั้งสองแห่งนี้อยู่ห่างออกจากหมู่บ้านไปประมาณ 10 กว่ากิโลเมตรการเดินทางไปก็ต้องอาศัยมอเตอร์ไซด์หรือโบกรถที่ผ่านถนนหลวงหน้าปากทางเข้าหมู่บ้านไป ซึ่งก็ประสบกับปัญหาย่างยากพอสมควรโดยเฉพาะค่าใช้จ่าย ในอดีตหมู่บ้านเคยมีสถานีอนามัยย่อยประจำหมู่บ้าน โดยสำนักงานสาธารณสุขได้ส่งเจ้าหน้าที่อาสาสมัครที่ผ่านการอบรมมาประจำอยู่ที่นี้ โดยสถานีอนามัยจะตั้งอยู่ใกล้ ๆ กับบ้านของพ่อหลวงซิเซอและอาศรมพระธรรมจาริกโดยเจ้าหน้าที่ที่มาประจำ เป็นผู้ดูแลและเป็นคนในพื้นที่อำเภอมาก่อนนั่นเอง ชาวบ้านมักเรียกว่า หมอวิ หมอวิ จะทำการรักษาพยาบาลเบื้องต้นแก่ผู้เจ็บป่วยในหมู่บ้าน เช่น ปวดหัว ตัวร้อน หรือบาดแผลเล็ก ๆ น้อย ๆ ถ้าในรายที่อาการสาหัส ก็จะหารถนำส่งโรงพยาบาล ในสมัยนั้นหมอวิก็มีรถยนต์ส่วนตัวของสามีที่คอยรับคนไข้ส่งโรงพยาบาล โดยคิดเพียงค่าน้ำมันรถ ซึ่งก็มากพอสมควร ต่อมาภายหลังเมื่ออยู่ในชุมชนนาน ๆ เข้าก็มีความสนิทสนมกับกลุ่มบุคคลบางกลุ่ม เช่น มีความสัมพันธ์กับกลุ่มแม่บ้านด้วยผลประโยชน์ในเรื่องค่าตอบแทน การทอดผ้าที่นำขึ้นเสนอบูลเกล้าฯ นอกจากนี้ก็ยังเป็นหุ้นส่วนกับพ่อหลวงซิเซอในการทำกิจการโรงสีข้าว ต่อมาหมอวิเกิดความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์จากงานผ้าทอด จึงถูกชาวบ้านบางกลุ่มรวมตัวกันประท้วงให้ออกจากหมู่บ้าน แต่พ่อหลวงซิเซอได้ห้ามปรามขอร้องไว้ด้วยยังมีหุ้นส่วนกิจการโรงสีต่อกันอยู่ สุดท้ายหมอวิก็ขายตัวเองออกจากพื้นที่ไปอยู่ที่อื่น พ่อหลวงก็ไม่ค่อยพอใจเท่าใดนักที่ทำให้เสียหุ้นส่วนกิจการไปจนต้องขายกิจการให้แก่ นายพะปิติ ทำต่อ หลังจากนั้นทางอ้อมก็ส่งเจ้าหน้าที่อนามัยมาสอดส่องดูแลบ้างแต่ที่มาอยู่ประจำก็ไม่มีอีกเลยจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้แต่โดยทั่วไปแล้ว ชาวบ้านที่นี่ถือว่ามีความสุขอนามัยที่จัดว่าอยู่ในเกณฑ์ปกติ เว้นแต่ในช่วงฤดูฝนที่ป่าค่อนข้างรกทำให้มีการแพร่ระบาดของเชื้อไข้มาลาเรีย ห้วยปูลิงจัดเป็นพื้นที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อไข้มาลาเรียสูงสถิติผู้ป่วยไข้มาลาเรียในหมู่บ้านเคยมีจำนวนถึง 35 คน (ข้อมูลจากหน่วยควบคุมโรคติดต่ออำเภออมก๋อยปี พ.ศ. 2542) ชาวบ้านที่ป่วยด้วยมาลาเรียจะไปเข้ารับการรักษาที่ศูนย์มาลาเรียประจำตำบลแม่ตื่น ซึ่งจะมีเป็นประจำทุกปี อาจเป็นเพราะชาวบ้านต้องออกไปทำไร่ในป่าไกลออกไปจากหมู่บ้านและไม่มีเครื่องป้องกันยุง บางรายที่เป็นหนัก ๆ ก็จะไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลประจำอำเภอ โดยใช้บัตรลงเคราะห์ที่

ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ในการรักษา เว้นแต่การเสียเงินค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปเท่านั้น บางรายก็อาศัยรถในหมู่บ้านที่ญาติ ๆ กันออกไปส่ง บางครั้งที่เกิดการเจ็บป่วยเล็กน้อยก็จะทำการรักษากันเองด้วยสมุนไพรพื้นบ้านหรือการใช้คาถาอาคมเสกเป่าน้ำกิน หรือหาซื้อยาตามร้านขายของชำในหมู่บ้านมากินเองบ้าง แม้ว่าหมู่บ้านจะไม่มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาอยู่ประจำ แต่ก็ได้รับการดูแลเอาใจใส่ การบริการด้านสาธารณสุขอยู่เป็นประจำทั้งในส่วนของโรงเรียนที่มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาให้วัคซีนและดูแลสุขภาพเด็ก ในส่วนของชาวบ้านก็จะมีเจ้าหน้าที่มาให้คำแนะนำ สำรวจและให้ความรู้เป็นระยะ ๆ ไป ที่สำคัญทุกบ้านมีส่วนร่วมที่ถูกสุขลักษณะใช้กันแทบทุกบ้าน

การปกครองของชุมชน

หมู่บ้านห้วยปลิง ได้มีการจัดการปกครองเช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่น ๆ ทั่วไป ที่โครงสร้างการบริหารงานในหมู่บ้านยึดตามรูปแบบของกระทรวงมหาดไทย ที่กำหนดให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำสูงสุดของหมู่บ้าน (ชาวบ้านเรียกว่า พ่อหลวง) ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ มีพ่อหลวงบ้านรวม 4 คน ดังนี้

1. นายแก้ว แสงหน่อ
2. นายสุวา แสงหน่อ
3. นายชเชอ สุกิตติกุล (แสงหน่อ)
4. นายบุญ เคารพปรัชญา ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน

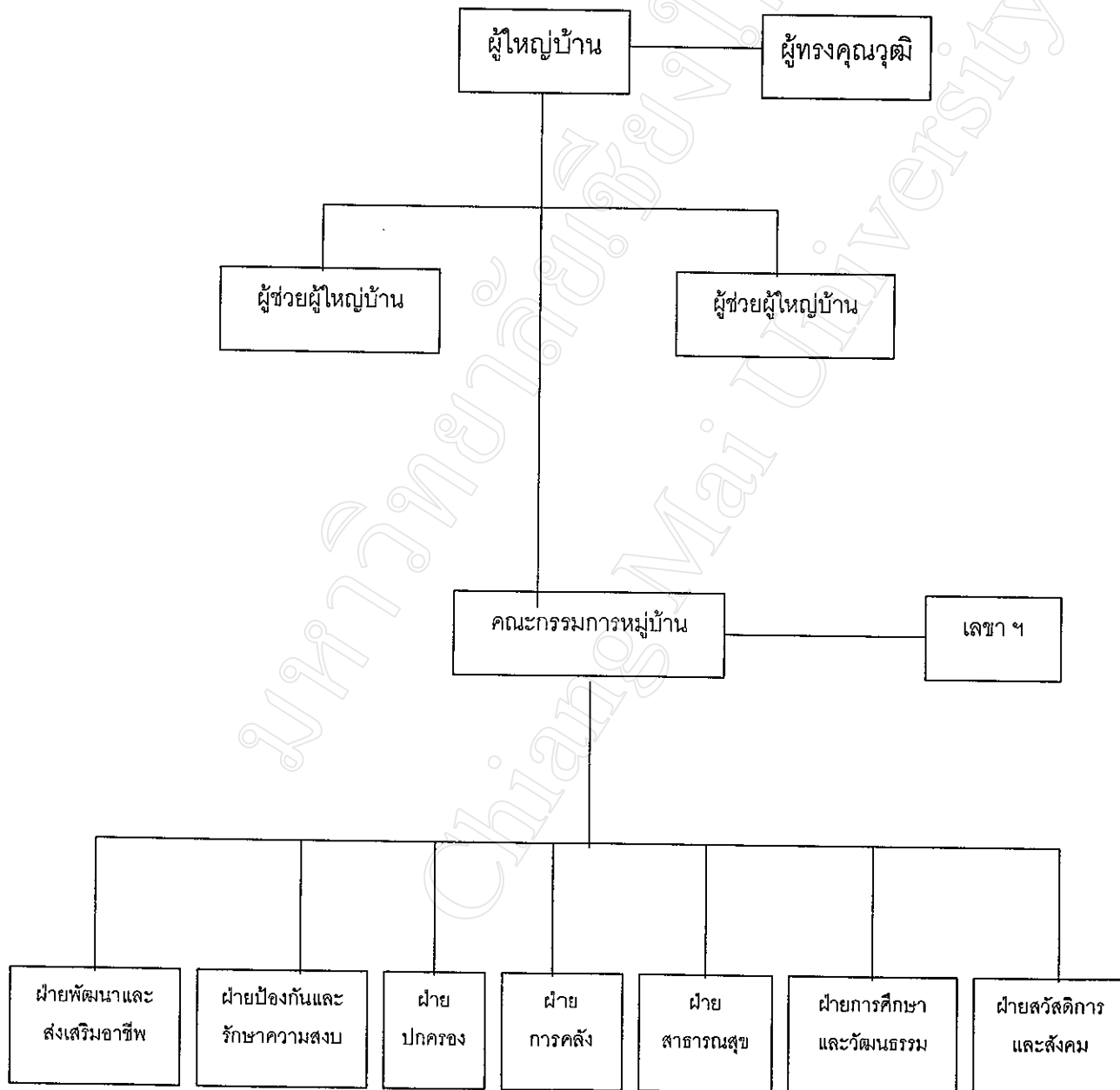
ก่อนหน้าที่หมู่บ้านจะถูกตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ ก็เคยมีพ่อหลวงบ้านมาก่อนแล้ว 3 รุ่น ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำสูงสุดในหมู่บ้าน ที่ทำหน้าที่คอยติดต่อประสานงานระหว่าง

หมู่บ้านกับอำเภอนอกจากนี้ยังมีโครงสร้างการปกครองหมู่บ้านเป็นฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้

1. ฝ่ายพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ	มีนายจันทร์แก้ว พะเฮ	เป็นประธาน
2. ฝ่ายป้องกันและรักษาความสงบ	มีนายส่วยดี สุกิตติกุล	เป็นประธาน
3. ฝ่ายการปกครอง	มีนายจะดา เคารพปรัชญา	เป็นประธาน
4. ฝ่ายการคลัง	มีนายดิหนู ชันติภาพ	เป็นประธาน
5. ฝ่ายสาธารณสุข	มีนายนิสิต เคารพปรัชญา	เป็นประธาน
6. ฝ่ายการศึกษาและวัฒนธรรม	มีนายวิชัย แสงหน่อ	เป็นประธาน
7. ฝ่ายสวัสดิการและสังคม	มีนางพอดิ วิชัย	เป็นประธาน

แม้จะแยกการทำงานออกเป็นฝ่าย ๆ แต่การทำงานของคณะกรรมการตามสภาพจริงแล้วก็จะช่วยกันทำเป็นเรื่อย ๆ ไปไม่มีการแบ่งแยกหน้าที่

แผนภูมิ โครงสร้างอำนาจอย่างเป็นทางการในชุมชน

ในหมู่บ้านห้วยปลิงในปัจจุบันผู้ใหญ่บ้านหรือพ่อหลวงได้ผ่านการกระบวนการคัดเลือกจากชุมชนอย่างเป็นขั้นตอน ชาวบ้านทุกคนมีส่วนร่วมในการออกเสียงคัดเลือก แต่

การจะเลือกใครก็ได้แล้วแต่การเป็นสมัครพรรคพวกใคร เกี่ยวต้องเป็นญาติกับใคร ในชุมชนมีการแข่งขันกันพอสมควรในการเลือกผู้ใหญ่บ้านเป็นสมัยแรก ในสมัยของพ่อหลวงซีเซอ สุกิตติกุล (เสียชีวิต) แม้จะไม่ถึงขั้นแจกข้าวของเงินทองแต่ก็มีการเล่นพรรคเล่นพวก มีการลั้มวัวเลี้ยงกันแต่ก็ไม่มีเหตุการณ์ร้ายแรงใด ๆ เกิดขึ้น ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานในโครงสร้างการบริหารงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอีก 2 คน คนหนึ่งได้รับคัดเลือกมาจากหย่อมบ้านห้วยปูลิง อีกคนหนึ่งได้รับคัดเลือกมาจากหย่อมบ้านห้วยอีลุ ผู้ใหญ่บ้านที่ดำรงตำแหน่งสูงสุดของหมู่บ้านจะถูกกำหนดบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบอย่างเป็นทางการแบบแผนจากราชการ และในทุก ๆ เดือนจะต้องไปประชุมประจำเดือนที่ว่าการอำเภอเพื่อรับข้อราชการต่าง ๆ มาประชุมชี้แจงถ่ายทอดสู่ชาวบ้านในชุมชนของตนเองเพื่อให้ยึดถือปฏิบัติ ส่วนใหญ่ก็จะมีผู้ช่วย ๆ ไปเข้าร่วมประชุมด้วย นอกจากนี้ในหมู่บ้านก็ยังมีการดำเนินงานในรูปแบบของคณะกรรมการหมู่บ้าน อีก 7 ฝ่ายที่ได้รับการคัดเลือกมาจากชาวบ้าน เพื่อเป็นตัวแทนของพวกเขาในการบริหารงานหมู่บ้าน จะเห็นได้ว่าระบบการเมืองการปกครองของชุมชนทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคมอย่างเป็นทางการ

กลุ่มทางสังคมในหมู่บ้าน

วิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนทั้งในอดีตมาจนถึงปัจจุบันนี้ มักจะมีรูปแบบการรวมตัวกันเป็นกลุ่มทางสังคมในลักษณะต่าง ๆ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ที่พึงได้ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุประสงค์ของหรือความสุขทางใจก็ตาม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นเหตุผลทำให้เกิดกลุ่มความสัมพันธ์ต่าง ๆ ขึ้นในหมู่บ้านไม่ว่าจะแบ่งกลุ่มตามธรรมชาติหรือที่เรียกว่ากลุ่มไม่เป็นทางการ และกลุ่มเป็นทางการที่ถูกกำหนดรูปแบบมาจากราชการและบุคคลหนึ่งอาจมีบทบาทเชิงซ้อนเป็นสมาชิกของหลายกลุ่มก็เป็นได้

กลุ่มเป็นทางการ

เป็นกลุ่มที่ทางราชการจัดตั้งขึ้นเพื่อการเมืองการปกครองและการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งมีกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

1. คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เป็นกลุ่มอย่างเป็นทางการที่ทางราชการจัดตั้งขึ้นโดยแบ่งหน้าที่รับผิดชอบฝ่ายต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว

คณะกรรมการหมู่บ้านสำหรับบ้านห้วยปูลิงมีบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งเป็นคณะกรรมการกลาง อยู่ทั้งหมด 13 คน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน คณะกรรมการหมู่บ้านจัด

เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการที่มีอำเภอเป็นผู้รับรอง เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นตามรูปแบบการบริหารงานของกระทรวงมหาดไทยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบริหารงานในส่วนท้องถิ่นหมู่บ้าน บทบาทการทำงานของคณะกรรมการหมู่บ้านในปัจจุบันนี้ มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการนำชุมชนหมู่บ้านให้พัฒนาเจริญยิ่งขึ้นไปคณะกรรมการหมู่บ้านห้วยปูลิงมีการประชุมกันเพื่อปรึกษาหารือข้อราชการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านเป็นประจำทุกเดือน บุคคลที่ดำรงบทบาทหน้าที่ส่วนใหญ่ก็ถูกคัดเลือกมาจากบุคคลชั้นนำของหมู่บ้านแทบทั้งสิ้น

2. กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มแม่บ้านบ้านห้วยปูลิง ได้ถูกจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการมานานหลายปีแล้ว โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภออมก๋อย แต่ไม่ค่อยมีบทบาทในชุมชนมากเท่าใดนัก จะมีการรวมกลุ่มกันก็ต่อเมื่อมีงานทางสังคม เช่น การช่วยกันทำอาหารในงานแต่งงาน งานศพ หรืองานการจัดอบรมต่าง ๆ ที่มีในหมู่บ้าน ในช่วงที่มีหน่วยงานจากภายนอกเข้ามาจัดการอบรมเพื่อพัฒนางานฝีมือและแรงงานให้ก็จะมีการรวมตัวกันด้วยเช่นกัน เช่น โครงการฝึกอบรมวิชาชีพการทอผ้าด้วยกี่กระตุก ของหน่วยงานพัฒนาชุมชน สังเกตเห็นว่าสิ่งใดที่ไม่ได้มาจากภูมิปัญญาและความต้องการของชาวบ้านแล้วมักจะอยู่ได้ไม่นาน การทอผ้าด้วยกี่กระตุกก็เช่นเดียวกัน พวกแม่บ้านที่เข้าโครงการทำได้นานแม้ว่าจะมีทุนและอุปกรณ์ให้ก็ตาม สุดท้ายพวกเขาก็หันไปใช้กี่ผูกเอวทอผ้าเหมือนเดิมจากการสัมภาษณ์พูดคุยพบว่า กี่ทอผ้าอันใหม่นั้นใหญ่เกินไปเคลื่อนย้ายก็ลำบากแถมยังเกะกะเก็บรักษายากอีกด้วยผู้ที่ผูกเอวที่มีเพียงอุปกรณ์เล็ก ๆ ไม่กี่อันก็สามารถทอผ้าด้วยลวดลายสวยงามได้ไม่แพ้กันและชาวบ้านมีความเคยชินและชำนาญอยู่แล้ว กลุ่มแม่บ้านบ้านห้วยปูลิงมีนางพอดี วิชัย ลูกสาวของพ่อหลวงสุวา เป็นผู้นำกลุ่มแม่บ้านมีศูนย์รวมของกลุ่มอยู่ที่อาศรมพระธรรมจาริกบ้านห้วยปูลิง มีการปลูกสร้างโรงเก็บอุปกรณ์พวกเครื่องครว ที่ได้รับการจัดสรรจากหน่วยงานต่าง ๆ พอสมควร แต่ปัจจุบันประสบกับปัญหาอุปกรณ์ที่ถูกยืมไปไม่มีการส่งคืนเนื่องจากไม่มีหลักฐานการยืมคืนที่ชัดเจนนอกจากการบอกด้วยปาก และไม่มีผู้ได้รับผิดชอบอย่างจริงจัง

3. กลุ่มเยาวชน เป็นกลุ่มทางการอีกกลุ่มหนึ่งในหมู่บ้านที่มี นายนิสิต เคารพปรัชญา เป็นผู้นำกลุ่มลักษณะของการรวมกลุ่มนี้ชัดเจนและมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันอย่างเป็นกิจลักษณะโดยเฉพาะในเรื่องของกิจกรรมการกีฬาประจำหมู่บ้านและงานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน กลุ่มเยาวชนหมู่บ้านห้วยปูลิงเคยครองแชมป์ฟุตบอลและวอลเลย์บอลที่แข่ง

ระหว่างหมู่บ้านอยู่หลายสมัย นำมาซึ่งความภาคภูมิใจของพวกเขา อีกทั้งพวกเขายังเป็นแบบอย่างด้านการกีฬาแก่น้อง ๆ ที่เป็นนักเรียน ช่วยฝึกช่วยลุนเมื่อยามมีการแข่งขันกีฬานักเรียน ประถมศึกษาอีกด้วย ทั้ง ๆ ที่ในหมู่บ้านไม่มีสนามสำหรับการเล่นกีฬาก็ตาม ดังนั้นทาง อบต. ม่อนจองจึงเล็งเห็นความสำคัญของการกีฬาเพื่อนำเยาวชนให้ห่างไกลจากยาเสพติด และการวิ่งเต้นของ อบต. จากห้วยบุลึง จึงอนุมัติงบประมาณการสร้างสนามกีฬาให้หมู่บ้านเรียบร้อยแล้ว แต่ก็ยังติดปัญหาด้วยไม่มีพื้นที่ราบเหมาะสมกับการสร้างจึงยังอยู่ในระหว่างดำเนินการ ในกลุ่มเยาวชนนี้ สมาชิกส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่ที่มีมักจะผ่านระบบการศึกษามาแล้วและเคยมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอกมาก่อนทำให้หลาย ๆ คนค่อนข้างจะเป็นคนมีเหตุมีผลและเป็นที่ยอมรับในความสามารถจากคนในชุมชนเองอย่างเช่น เพชรหรือริจ่า เขาเป็นลูกชายคนโตของอ้ายปันคำ ที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากระบบการศึกษานอกโรงเรียน เขาเคยเป็นผู้นำกลุ่มเยาวชนปัจจุบันเป็นหัวหน้ากลุ่ม รส.ทป. และยังเป็นหนึ่งในคณะกรรมการหมู่บ้านทั้ง ๆ ที่อายุยังน้อย เขาทำงานเป็นลูกจ้างรายวันของหน่วยอนุรักษ์ต้นน้ำและยังทำไร่พืชผลทางเศรษฐกิจส่งโรงงานในบางช่วงอีกด้วย จากความสามารถและความเป็นผู้ใหญ่เกินตัวของเขา ทำให้เขาได้รับการยอมรับจากบุคคลหลายกลุ่มในหมู่บ้าน คราวหนึ่งเคยมีผู้เสนอชื่อเขาลงสมัครเป็นผู้ใหญ่บ้านด้วย นอกจากบทบาทในกิจกรรมด้านการกีฬาแล้ว กลุ่มเยาวชนก็ยังมีบทบาทเป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างชาวบ้านหัวเก่าหรือวัยกลางคนขึ้นไป กับคนของหน่วยงานราชการอีกด้วย เช่น เคยมีกรณีพิพาทระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเรื่องการสอนเด็ก ๆ ไม่เต็มเวลาแล้วทางโรงเรียนมีการสอนชดเชยในช่วงเย็นของแต่ละวัน แต่ชาวบ้านบางกลุ่มก็ไม่เข้าใจด้วยคิดว่ามันทดแทนกันไม่ได้ จึงต้องอาศัยการทำความเข้าใจส่วนหนึ่งผ่านพวกเยาวชนซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ ช่วยอธิบายทำความเข้าใจในส่วนนี้ด้วย ซึ่งก็ดำเนินไปได้ด้วยดี

4. กลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสทป.) เป็นกลุ่มที่ถูกจัดตั้งขึ้นและรับรองอย่างเป็นทางการจากหน่วยงานป่าไม้ ซึ่งมีโครงการอนุรักษ์ป่าและจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ร่วมกันในหลาย ๆ หมู่บ้านในพื้นที่อำเภออมก๋อย ซึ่งเป็นพื้นที่หนึ่งในโครงการอนุรักษ์ป่าของหน่วยงานป่าไม้ โดยในเบื้องต้นทางหน่วยงานป่าไม้ได้เข้ามาจัดโครงการฝึกอบรมกลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าในหมู่บ้านโดยการสร้างเงื่อนไขและแรงจูงใจจากการเข้ารับพระราชทาน ธงการเป็นหมู่บ้านแห่งการอนุรักษ์ป่าจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในแต่ละปีที่มีการสำรวจพบว่าพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น ซึ่งทางหมู่บ้านได้รับพระราชทานธงนี้ เมื่อปี

พ.ศ. 2540 (จากการสัมภาษณ์นายริจา อุ่นอุดมวนาและนายดิหนู ชันติภาพ) ในขณะเดียวกันสมาชิกกลุ่มก็มีโอกาสได้รับพิจารณาเข้าทำงานเป็นลูกจ้างรายวันของหน่วยงานป่าไม้ในพื้นที่อีกด้วย เช่นหน่วยอนุรักษ์ป่าและต้นน้ำ หน่วยดับไฟป่า ผู้นำของกลุ่มนี้ได้แก่ นายริจา อุ่นอุดมวนา

5. กลุ่มคณะกรรมการเงินกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน ประกอบด้วยคณะกรรมการ 9 คน มีนายบุญ เคารพปรัชญา เป็นประธาน คณะกรรมการกลุ่มนี้ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อบริหารเงินกองทุนขจัดปัญหาความยากจน ที่หน่วยงานพัฒนาชุมชนมอบให้หมู่บ้านละ 280,000 บาท โดยใช้เป็นเงินกองทุนหมุนเวียนให้เกิดดอกออกผลและไม่สูญหายไปโดยมีการประสานงานกับพัฒนาการทุกระยะ คณะกรรมการจะเป็นผู้ร่วมกันออกกฎระเบียบและพิจารณาจัดสรรเงินให้สมาชิกของชุมชนปฏิบัติตามความจำเป็น ซึ่งส่วนใหญ่ชาวบ้านก็จะกู้ยืมไปเพื่อลงทุนปลูกพืชไร่, เลี้ยงสัตว์, เปิดร้านขายของชำในหมู่บ้านเป็นต้น

6. กลุ่มสาธารณสุขมูลฐานชุมชน มีคณะกรรมการที่ประกอบด้วยอาสาสมัครจำนวน 10 คนเป็น อ.ส.ม. จำนวน 5 คน ผสส.จำนวน 5 คน มีนายบุญ เคารพปรัชญา เป็นผู้นำกลุ่ม ปัจจุบันมีเพียง อ.ส.ม. เท่านั้น ที่ยังคงมีบทบาทในด้านสาธารณสุขของชาวบ้านในชุมชน โดยมีการพบปะและประชุมเพื่อรับนโยบายและแนวทางปฏิบัติจากสำนักงานสาธารณสุขอำเภอมาออกเป็นประจำทุกเดือน

7. กลุ่มคณะกรรมการลุ่มน้ำ เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดูแลและจัดการป่าบริเวณต้นน้ำขุนห้วยปูลิงและต้นน้ำขุนห้วยหละ ซึ่งเป็นต้นกำเนิดแห่งลำห้วยสายสำคัญของหมู่บ้านห้วยปูลิงและอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำภายใต้โครงการเร่งรัดและฟื้นฟูต้นน้ำ (ร.ฟ.ต.) ของหน่วยจัดการลุ่มน้ำแม่ตื่น กรมป่าไม้ โดยมีคณะกรรมการที่เป็นอาสาสมัครจากชาวบ้านจำนวน 20 คนและมีนายดิหนู ชันติภาพเป็นประธานกลุ่ม โดยมีการประสานงานร่วมกับหมู่บ้านใกล้เคียง โดยใช้ชื่อว่า เครือข่ายลุ่มน้ำห้วยหละ ซึ่งมี 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านห้วยปูลิง หมู่บ้านน้ำต้นเหนือ-ใต้ และหมู่บ้านมุเซอ โดยมีการนำสมาชิกไปศึกษาดูงานในหมู่บ้านอื่น ๆ และมีเจ้าหน้าที่จากหน่วยอนุรักษ์ต้นน้ำ มาเป็นพี่เลี้ยงคอยชี้แนะแนวทางปฏิบัติให้แก่ชาวบ้านอย่างสม่ำเสมอ

8. **กลุ่มออมทรัพย์** เป็นกลุ่มใหม่ที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดย ธนาคารออมสิน สาขา อมก้อยที่ได้เข้ามาแนะแนวทางการออมเงิน เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2542 กลุ่มนี้มี นางพุดี วิชัย เป็นประธานของกลุ่ม โดยทำหน้าที่เก็บรวบรวมเงินออมของสมาชิกในแต่ละเดือนส่งต่อ ธนาคาร จุดประสงค์ของกลุ่มก็เพื่อให้สมาชิกได้มีเงินสะสม โดยสามารถสะสมขั้นต่ำสุดเดือน ละ 20 บาท และสามารถกู้ยืมเงินได้เมื่อเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ครบตามเงื่อนไขของทาง ธนาคาร ปัจจุบันนี้กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้านห้วยปูลิงมีสมาชิกอยู่ประมาณ 40 คน และมีสมาชิก ใหม่สมัครเพิ่มขึ้นอยู่เรื่อย ๆ เป็นสัญญาณหนึ่งแสดงให้เห็นถึงภาวะทางการเงินของชาวบ้าน ในปัจจุบันที่เริ่มมีเงินเก็บออมกันมากขึ้น

9. **กลุ่มทอผ้า** เป็นกลุ่มที่ถูกจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยหน่วยงานพัฒนา ชุมชน ที่เข้ามาส่งเสริมอาชีพการทอผ้าตามโครงการพระราชดำริที่ส่งเสริมอาชีพให้แก่ชาวบ้าน ซึ่งมีการจัดโครงการอบรมพัฒนาฝีมือในบางช่วงระยะ กลุ่มทอผ้าในหมู่บ้านห้วยปูลิงก็คือ เหล่าบรรดากลุ่มสตรีแม่บ้านในหมู่บ้านนั่นเอง กลุ่มนี้มี นางนารีรัตน์ เคารพปรัชญา เป็น ประธานกลุ่ม และทำหน้าที่เก็บรวบรวมผลงานผ้าทอของสมาชิกส่งหน่วยงานพัฒนาชุมชน เพื่อส่งต่อเข้าสู่ศูนย์ ศิลปชีพ ซึ่งจะได้รับเงินตอบแทนกลับคืนมาในราคาตามความละเอียด ประณีต และลวดลายสวยงาม สมาชิกของกลุ่มมีการพึ่งพาช่วยเหลือกันในเรื่องของ การสร้าง สรรลวดลาย และการปรึกษารื้อกันในเรื่องของอัตราค่าตอบแทนที่ได้รับผ่านทางพัฒนากร แต่ในช่วงที่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จมอภัยกลุ่มสตรีที่ทอผ้ากะเหรี่ยงเหล่านี้ ก็พากันเดินทางไปทูลถวายด้วยตัวเอง บางคนก็ได้รับคัดเลือกให้เข้าทูลถวายก็จะได้เงิน ตอบแทนสูง ส่วนคนที่ไม่ได้รับคัดเลือกก็จะได้รับค่าตอบแทนเพียงเล็กน้อยตามสมควร

กลุ่มที่ไม่เป็นทางการ

กลุ่มทางสังคมประเภทนี้ เป็นกลุ่มที่ชาวบ้านร่วมกันจัดตั้งขึ้นเองด้วยความ สนใจ ด้วยสภาพปัญหาและเป้าหมายอันเดียวกัน บางกลุ่มอาจมีมานานแล้วในหมู่บ้านเป็น กลุ่มตามธรรมชาติของชาวบ้าน ซึ่งมีดังต่อไปนี้

1. กลุ่มศรัทธาวัด

ห้วยปูลิง จัดเป็นหมู่บ้านพุทธใหม่ ที่มีอาศรมพระธรรมจาริก เปรียบเสมือนเป็น วัดเล็ก ๆ ประจำหมู่บ้านและยังเป็นศูนย์รวมของชาวบ้านในกิจกรรมการประชุมหมู่บ้าน หรือ กิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญต่าง ๆ ด้วยแต่เดิมนั้นชาวบ้านอยู่กันเป็นกลุ่มบ้านที่ไม่มีวัด มี

ก็แต่ความเชื่อและพิธีกรรมในการนับถือผี แต่ต่อมาบางกลุ่มก็เกิดความรู้สึกต้องการที่พึ่งทางใจ ต้องการทำบุญและไปวัดเหมือนดังเช่นหมู่บ้านใกล้เคียงบ้าง

อาศรมพระธรรมจาริก เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมเล็ก ๆ แต่ชาวบ้านห้วยปูลิงถือว่าสถานที่นี้คือ วัดประจำหมู่บ้านของพวกเขา พระที่มาประจำที่นี่ถูกส่งมาจากวัดศรีโสดาและส่วนใหญ่เป็นพระธรรมจาริกที่ยังศึกษาต่ออยู่จึงทำให้ไม่มีเวลาในการอยู่ประจำที่วัดตลอดเวลา ต้องเดินทางไปมาระหว่างหมู่บ้านกับตัวเมืองเชียงใหม่ การมาอยู่ที่หมู่บ้านมักอยู่ได้ไม่นาน ดังนั้นที่อาศรมพระธรรมจาริกจึงมีพระหมุนเวียนเปลี่ยนหน้ามาอยู่เรื่อย ๆ ความผูกพันระหว่างชาวบ้านกับวัดจึงมีค่อนข้างน้อยเว้นแต่พระรูปใดที่เข้ามาหาชาวบ้าน มีความตั้งใจในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนอย่างจริงจังหรือมีการนำลูกหลานในหมู่บ้านมาฝึกกระเปียบวินัย รวมทั้งมีการพัฒนาวัดชาวบ้านก็จะมีปฏิสัมพันธ์กับวัดมากขึ้น ในสมัยก่อนวัดเคยมีกลุ่มคณะกรรมการวัด แต่กลุ่มได้สลายไปเมื่อไม่นานมานี้เองด้วยเหตุเรื่องข้อขัดแย้งในความคิดและผลประโยชน์ รวมทั้งเรื่องเงินของวัดที่หายไปในช่วงนั้นทำให้ชาวบ้านต่างทอดถอนใจและเบื่อกับการยุ่งเรื่องของวัด แต่ถึงอย่างไรก็ตามชาวบ้านก็ยังต้องเข้าวัดเพื่อหาที่พึ่งทางใจของพวกเขาอย่างในกรณีของอ้ายบ้านคำ ที่ประสบภาวะล้มเหลวในการทำไร่พืชผลทางการเกษตร เขาเกิดความท้อแท้ในชีวิต และเริ่มมองหาที่พึ่งทางใจเขาได้เดินทางไปวัดในหมู่บ้านห้วยไม้หก ซึ่งเป็นหมู่บ้านใกล้เคียง ที่มีชาวบ้านร่ำลือว่า มีพระเก่งทางการผูกดวง จึงมีความคิดที่ว่าหากไปทำบุญที่วัดนั้นคงทำให้ความรู้สึกดีขึ้นบ้าง ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาหรือวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ ชาวบ้านก็มีการไปทำบุญที่วัดเช่นเดียวกับคนในหมู่บ้านอื่น ๆ กลุ่มคนที่เข้าวัดส่วนใหญ่ก็มีทั้งเด็กและผู้ใหญ่วัยกลางคนขึ้นไปเมื่อวัดขอความร่วมมือในการพัฒนาก็มักจะมีกลุ่มเด็กวัยรุ่นกลุ่มแม่บ้าน มาช่วยกันพัฒนาอยู่เป็นประจำ

2. กลุ่มผู้อาวุโส

ผู้อาวุโสในหมู่บ้านส่วนใหญ่ จะได้รับความเคารพนับถือจากคนรุ่นหลัง ๆ ด้วยเชื่อว่าเป็นคนเก่าคนแก่ของหมู่บ้านและบางคนก็มีวิชาคาถาอาคมที่ชาวบ้านเชื่อถือและพึ่งพาในบางโอกาส เช่น บางคนเชื่อว่า การรักษาโรคภัยไข้เจ็บด้วยคาถาอาคมของคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านรวมกับการรักษาด้วยสมุนไพร จะดีกว่าการไปรักษาที่โรงพยาบาลเสียอีก บางครั้งเมื่อเกิดกรณีพิพาทของวัยรุ่นเหล่าผู้อาวุโสก็จะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยให้ กลุ่มผู้อาวุโสนี้เป็นกลุ่มตามธรรมชาติที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมสู่คนรุ่นลูกหลานในหมู่บ้าน เช่น การขอใน

พิธีกรรมต่าง ๆ การทอดผ้าด้วยกัณฑ์ผูกเอย ผู้อาวุโสบางคนก็มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวบ้าน เช่น พ่อหลวงสุวา ลุงหนูดา

3. กลุ่มเพื่อนบ้าน

กลุ่มทางสังคมแบบไม่เป็นทางการอีกกลุ่มหนึ่งก็คือ กลุ่มของเพื่อนบ้านจัดเป็นกลุ่มตามธรรมชาติที่มีมานานในชุมชน บ้านใกล้เคียงกันก็มีการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน นั่งคุยกันในยามหัวค่ำหลังจากเสร็จจากงานในเรือกลสวนไร่นาของแต่ละคน บ้านไหนมีคนเจ็บป่วยก็มักจะชักชวนกันไปเยี่ยมเยียน หรือช่วยดูแลรักษาตามวิธีแบบพื้นบ้าน มีการเอามือกัน กลุ่มของเพื่อนบ้านเป็นกลุ่มที่ค่อนข้างจะมีความสัมพันธ์ในแนวนอน ที่มีการช่วยเหลือพึ่งพาแลกเปลี่ยนกันในบางโอกาส มีการไปมาหาสู่ปรึกษาหารือกันอยู่ตลอดเวลา การเอารัดเอาเปรียบกันไม่ค่อยมีปรากฏให้เห็น

4. กลุ่มผู้ปลูกพืชไร่เศรษฐกิจ

ในหมู่บ้านห้วยบุ่ง มีกลุ่มเกษตรกรที่ดำเนินการผลิตพืชผลทางการเกษตรเพื่อการค้าจำพวกมะเขือเทศ พริกแดง พริกยักษ์มานานหลายปีแล้ว จากเดิมที่เคยมีชาวบ้านทำไร่เพื่อการค้าเหล่านี้เพียง 4-5 รายในชุมชน รายแรกคือ นายจันทร์แก้ว พะแฮ ที่เป็นลูกเขยพ่อหลวงสุวา แรกเริ่มเขาทำเพียงไม่กี่ไร่ในหมู่บ้าน ต่อมาก็ได้มีการขยายพื้นที่ทำไร่ออกไปสู่นอกหมู่บ้านด้วย เขาดำเนินกิจการจนมีฐานะทางเศรษฐกิจเป็นปึกแผ่นมั่นคงที่ชาวบ้านในชุมชนมองเห็นความเปลี่ยนแปลงและเริ่มเอาตามแบบอย่าง ปัจจุบันนี้ลูกสวนที่ทำการเพาะปลูกพืชไร่เศรษฐกิจมานานเหล่านี้ เริ่มพัฒนาตนเองกลายเป็นผู้นำกลุ่มลูกสวน ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นนายทุนรายย่อยในหมู่บ้านที่มีลูกสวนอยู่ในสายของตนเองตั้งแต่ 4-6 ครัวเรือนขึ้นไป จากการสำรวจหมู่บ้านปรากฏว่า ในปัจจุบันนี้ ชาวสวนที่เป็นผู้นำกลุ่มลูกสวนในหมู่บ้านมีอยู่ สายได้แก่

สายที่ 1 มีนายจันทร์แก้ว	พะแฮ	เป็นผู้นำกลุ่มลูกสวน
สายที่ 2 มีนายพะยอพอ	บุโก	เป็นผู้นำกลุ่มลูกสวน
สายที่ 3 มีนายดิหนู	ขันติภาพ	เป็นผู้นำกลุ่มลูกสวน
สายที่ 4 มีนายละลวย	ฮือสะ	เป็นผู้นำกลุ่มลูกสวน

สำหรับชาวบ้านหลาย ๆ ครัวเรือนที่เป็นลูกสวนในสายของผู้นำกลุ่มต่าง ๆ นั้น การจะเลือกเข้าอยู่ในสายกลุ่มใดนั้น ก็มักจะเลือกที่การเป็นเครือญาติกันก่อนนายริจา อุณอดมวนา กล่าวว่า “การที่จะเอาเงินทุนจากใคร หรือเลือกใครเป็นผู้นำกลุ่มลูกสวนของตนเอง ก็ต้องคำนึงถึงความเป็นญาติกันก่อน กลัวจะผิดใจกันภายหลัง” การเข้าเป็นลูกสวนนั้น บางครั้งก็ต้องยอมเสียเปรียบบ้างในเรื่องของการคิดค่าขนส่งผลผลิตต่อตระกร้าที่ค่อนข้างแพง แต่ก็ต้องอยู่ในภาวะจำยอม ซึ่งในบางครั้งการปลูกพืชผลอยู่ในช่วงราคาตกต่ำเงินที่ได้คุ้มพอเพียงค่าทุนที่หักคืนและค่าขนส่งเท่านั้น การทำไร่ในครั้งนั้นก็จะไม่ได้อะไรเลยก็ตามพวกชาวสวนที่เป็น ลูกสวนก็ยอมรับ กลุ่มเกษตรกรปลูกพืชไร่เศรษฐกิจ ไม่ใช่กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการที่ปรากฏรูปร่างกลุ่มอย่างชัดเจน ยังคงเป็นเพียงกลุ่มบุคคลในชุมชนผู้มีความสนใจและประกอบอาชีพเดียวกัน มีการพึ่งพาอาศัยแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ลักษณะของการดำเนินกิจการที่ยังไม่เป็นกลุ่มเป็นองค์กร จึงทำให้พลังแห่งการต่อรองกับตลาดภายนอกมีไม่มากพอ ดังนั้นการจะทำเงินจากการปลูกพืชเศรษฐกิจให้แก่พวกเขาในแต่ละครั้งจึงเปรียบเสมือนว่าขึ้นอยู่กับโชคดวง อันเนื่องมาจากความไม่แน่นอนของภาวะการตลาด และผลผลิตที่ได้

5. กลุ่มแรงงานรับจ้าง

ชุมชนหมู่บ้านห้วยบุ่งปัจจุบันนี้ มีกลุ่มที่ออกทำงานเป็นแรงงานรับจ้างมากขึ้น เฉลี่ยแล้วในชุมชนจะมีแรงงานรับจ้างทั้งในและนอกชุมชนประมาณ 40% โดยแรงงานรับจ้างในชุมชนส่วนใหญ่ก็จะเป็นลูกจ้างชั่วคราวของหน่วยงานป่าไม้ในพื้นที่ เช่น หน่วยดับไฟป่า หน่วยอนุรักษ์ป่าและต้นน้ำ เป็นต้น

ส่วนแรงงานรับจ้างนอกชุมชนมีอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก ด้วยคนในชุมชนส่วนใหญ่ชอบและรักที่จะอยู่ใกล้บ้านใกล้ครอบครัวของตนเอง หลายคนก็ออกไปรับจ้างตามตัวเมือง เชียงใหม่ไม่นานก็กลับมาอยู่บ้าน ด้วยสาเหตุว่าอยู่ใกล้บ้านแล้วไม่สนุกไม่มีความสุขเหมือนอยู่บ้านตัวเอง กลุ่มแรงงานรับจ้างส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนรุ่นหนุ่มสาวไปจนถึงวัยกลางคน กลุ่มแรงงานรับจ้างเหล่านี้ภายในกลุ่มเองมีลักษณะความสัมพันธ์ เป็นแบบเพื่อนบ้าน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีปัญหาอะไรก็สามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนกันได้

ทั้งนี้กลุ่มทางสังคมที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่มีอยู่ในชุมชน ต่างมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและสมาชิกของกลุ่มแต่ละกลุ่มบางคนก็อาจเป็นสมาชิกกลุ่มอื่นด้วยในเวลาเดียวกัน เช่นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านหลาย ๆ คน ก็เป็นสมาชิกของกลุ่มทอดผ้า และ

กลุ่มออมทรัพย์ด้วย เป็นต้น จากลักษณะความสัมพันธ์ภายในกลุ่มทางสังคมในหมู่บ้านที่พบเห็นเป็นปรากฏการณ์ในชุมชนนั้น ทำให้มองเห็นเป็น 2 ลักษณะความสัมพันธ์ได้แก่ ความสัมพันธ์ในลักษณะแนวนอนที่มีการแลกเปลี่ยนตอบแทนในลักษณะที่เท่าเทียมกัน เช่น ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มเพื่อนบ้าน เป็นต้น ส่วนในความสัมพันธ์ตามแนวตั้ง ที่มีลักษณะความสัมพันธ์แบบการให้และการรับที่ไม่เท่าเทียมกัน มักจะพบในกลุ่มของกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มกรรมการเงินกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชไร่ เป็นต้น ภายในกลุ่มนั้นจะมีคนที่มีบทบาทหรือสถานภาพเหนือกว่าผู้อื่น สามารถเป็นที่พึ่งพาหรือช่วยเหลือพรรคพวกภายในกลุ่มหรือทำหน้าที่เป็นผู้ให้ และมีคนอีกฝ่ายหนึ่งที่เป็นผู้รับ โดยมีเงื่อนไขการแลกเปลี่ยนภายใต้ความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันออกไปของแต่ละคู่ความสัมพันธ์ หรือแม้กระทั่งการพึ่งพาระหว่างกลุ่มความสัมพันธ์ก็มีปรากฏให้เห็นอยู่ในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มทอดผ้าก็ต้องการพึ่งพากรรมการกองทุนหมู่บ้านในการใช้สิทธิขอกู้เงินจากกองทุน เป็นต้น โครงสร้างทางสังคมในลักษณะนี้มีความสัมพันธ์ในรูปแบบอุปถัมภ์ เป็นความสัมพันธ์หลักที่แฝงอยู่ ซึ่งจะมีรายละเอียดและกรณีศึกษาที่สนับสนุนข้อมูล เกี่ยวกับความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์นี้ต่อไป

ตอนที่ 2 รูปแบบและโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในระบบสังคม การเมือง และเศรษฐกิจของชุมชนชนบท

ลักษณะหมู่บ้านห้วยปูลิงในอดีตดังที่แสดงในความเป็นมาของหมู่บ้านในส่วนของการบริหารชุมชนนั้นมีสภาพความเป็นอยู่และขนาดของครัวเรือนไม่แตกต่างจากหมู่บ้านชนบททั่วไปมากนัก ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายมีความผูกพันกันทางด้านเครือญาติสูงทั้งโดยสายเลือดและการเกี่ยวดองกัน คนในยุคสมัยก่อน ๆ ไม่ค่อยมีการติดต่อกับสังคมภายนอกมากนัก ซึ่งมีผลต่อการขยายครัวเรือนในลักษณะของการแต่งงานระหว่างคนในหมู่บ้านเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ สังเกตจากคู่สามีภรรยาในวัยกลางคนขึ้นไป มักจะเป็นคนในหมู่บ้านเดียวกันแทบทั้งสิ้น บางคู่ก็เป็นญาติห่าง ๆ ที่มาแต่งงานกันก็มี จากการที่คนในชุมชนมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ดังนั้นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การแลกเปลี่ยนแรงงานกัน จึงพบเห็นได้โดยทั่วไปแม้ในยุคปัจจุบันที่ยังคงมีอยู่ในบางกิจกรรม เช่น การแลกเปลี่ยนแรงงานกันในการเพาะปลูก การปลูกสร้างบ้านเรือน งานประเพณีของหมู่บ้าน เป็นต้น

นายแก้ว อุ่นเพย ผู้อาวุโสของหมู่บ้านวัย 66 ปี เล่าว่า "คนสมัยก่อนปลูกผักปลูกไม้กินกันเองบ้าง เก็บเอาตามป่าตามลำห้วยบ้าง จะสร้างบ้านที่ก็มีการขอแรงไปช่วยกัน เลื่อยไม้มาปลูกสร้างกันไม่ต้องซื้อต้องหาเหมือนปัจจุบัน เวลาเดือดร้อนอะไรก็เรียกหาพึ่งพา

อาศัยให้วุ่นกันได้ เป็นพี่เป็นน้องกันทั้งนั้น พวกเด็ก ๆ ก็เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ว่าคำไหนก็เป็นคำนั้น แต่เดี๋ยวนี้มันก็เปลี่ยนไปตามยุคสมัยนั้นแหละนะ”

จากคำบอกเล่าสะท้อนให้เห็นว่า ในสมัยก่อนนั้นชาวบ้านในหมู่บ้านมีแบบแผนการผลิตแบบพอเพียง ซึ่งพอจะสะท้อนภาพความสัมพันธ์ทางสังคมในช่วงเวลานั้นได้เป็นอย่างดี ลักษณะของการพึ่งพาอาศัยแลกเปลี่ยนกันนี้ จะเน้นไปในเรื่องความผูกพันทางใจ และการเป็นหนี้บุญคุณมากกว่าความต้องการในวัตถุสิ่งของ ซึ่งไม่มีความจำเป็นต้องใช้ในยุคสมัยนั้นมากนัก จนกระทั่งหมู่บ้านเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง อันมีผลต่อความสัมพันธ์ทางสังคมไปด้วย

ในปีพ.ศ. 2426 ที่หมู่บ้านถูกจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยมีผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือ พ่อหลวงแก้ว แสงหล่อ เริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในหมู่บ้านหลายอย่าง ทั้งการเปลี่ยนแปลงภายในโครงสร้างทางการเมืองของหมู่บ้าน จากที่เคยมีเพียงหัวหน้าหมู่บ้าน เป็นผู้นำสูงสุดมีอำนาจเหนือคนอื่น ๆ ในหมู่บ้านเพียงคนเดียวที่เคยดูแลปกป้องคุ้มครองชาวบ้านกลายมาเป็นรูปแบบของคณะกรรมการหมู่บ้าน ที่มีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน ในการบริหารงานหมู่บ้าน ซึ่งทำให้เกิดการพบปะติดต่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและกลุ่มผู้นำชุมชน ที่ต่างฝ่ายต่างฐานะกัน อันเป็นลักษณะหนึ่งของรูปแบบความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ที่ยังคงมีปรากฏอยู่ในสังคมไทยในยุคปัจจุบัน แต่อาจมีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าเดิม

ในชนบทนั้น ถ้าผู้ใดรู้จักมักคุ้นเจ้าหน้าที่ของทางราชการที่ชาวบ้านมักเรียกว่า “เจ้านาย” ไม่ว่าทางใดทางหนึ่งก็ตาม ก็จะเป็นผู้ที่มิชาวบ้านยอมรับนับถือมาก ถือว่ามีเส้นสาย สามารถขอพึ่งพาอาศัยในยามจำเป็นได้ เช่น การติดต่อราชการ เจ้านายที่ชาวบ้านติดต่อกับในสมัยก่อนส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่อำเภอ ซึ่งเป็นหน่วยงานปกครองที่ถือว่าใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด แต่ในปัจจุบันนี้มีเพิ่มขึ้นมาอีกหลายหน่วยงาน ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชนมากขึ้น เช่น หน่วยงานป่าไม้ หน่วยงานพัฒนากร เป็นต้น

จากพื้นฐานอาชีพด้านเกษตรกรรมของชุมชน ที่มีอยู่ดั้งเดิมและการเชื่อมต่อกับระบบภายนอกผ่านบุคคลทั้งจากในและนอกชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการผลิตจากการพบเห็นจากคนในหมู่บ้านใกล้เคียง หรือจากข้อมูลข่าวสารที่ได้รับมา รวมทั้งการพบเห็นบุคคลภายนอกมีการกินการใช้สิ่งของอุปโภคบริโภคที่ทันสมัย สามารถอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน ก็เกิดความต้องการในการบริโภคสิ่งเหล่านั้นบ้าง ดังนั้นจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีการผลิตและพาตัวเองเข้าสู่ระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับบุคคลที่มีความสัมพันธ์ทางการผลิต เพื่อเชื่อมโยงประโยชน์ในการแลกเปลี่ยน แม้จะตกเป็นฝ่ายเสีย

เปรียบบ้างก็ตาม แต่ก็ยังเป็นช่องทางเดียวที่จะหารายได้มาซื้อหาในสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านั้น ให้แก่ตัวเองและให้แก่ครอบครัว การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตของชุมชนไม่ได้เกิดขึ้นรวดเร็วเท่าใดนัก เพราะชาวบ้านเองก็เกิดการลองผิดลองถูก และมีทุนทางการผลิตน้อยอีกทั้งไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นกับคนที่มีการติดต่อกับคนนอกหมู่บ้านก่อน เช่น นายจันทร์แก้ว พะแฮ หนึ่งในคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีการออกไปติดต่อกับงานราชการกับเจ้าหน้าที่ทางอำเภอและมีเพื่อนที่คบหาอยู่ในหมู่บ้านมุเซอ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีการปลูกกะหล่ำส่งขายเป็นอาชีพมานานแล้ว

นายจันทร์แก้ว พะแฮ เล่าว่า “ตอนที่ผมยังเป็นหนุ่ม ๆ ผมมีเพื่อนอยู่ที่บ้านมุเซอ เขาก็มาชวนไปรับจ้างแบกกะหล่ำบ้าง ช่วงนั้นลำบากมาก เงินก็ได้ไม่มากเท่าไร แต่เราก็แอบเรียนรู้จำวิธีการของเขา ต่อมาผมก็มาลองปลูกบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ก็ไม่ค่อยได้ผลดีเท่าใดนัก ก็จะมีพวกพ่อค้าเร่มารับซื้อในหมู่บ้านถูกกดราคามากไม่มีกำไรหรอก ทุนก็ไม่ได้คืนเราก็เรียนรู้มาเรื่อย ๆ ลองผิดลองถูกกันไป เพราะเห็นพวกมุเซอเขาทำกันยังซื้อรถยนต์กันได้เป็นคันสองคัน เดี่ยวนี้ผมก็ยังทำอยู่แต่เปลี่ยนเป็นชนิดพืชที่ปลูกมาเรื่อย ๆ อาศัยข่าวสารจากนายทุนของผมเขาแนะนำมาให้ปลูก มันก็ดีขึ้นทำแล้วพอมีกำไรบ้าง แต่ก็ต้องทำงานหนักอยู่”

ในระหว่างที่ผ่านมา หมู่บ้านห้วยปลิงจากที่เคยมีระบบการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้ในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นระบบการผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น ดังเกิดจากการเพิ่มจำนวนของผู้ประกอบการในการปลูกพืชเศรษฐกิจในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นเกษตรแบบพันธะสัญญา อันเป็นสิ่งที่เอื้อต่อความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของบุคคลในกระบวนการผลิต ที่มีการครอบครองและผูกขาดในปัจจัยทางการผลิต ทั้งการมีฐานทรัพยากรที่แตกต่างโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียมกันในเชิงเศรษฐกิจเป็นหลัก เป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยนกันในลักษณะแนวตั้ง นอกจากนี้ระบบราชการจะเอื้อต่อการเกิดความสัมพันธ์ของบุคคลในเชิงอุปถัมภ์ อันเนื่องมาจากระบบการบริหารงานที่ให้อำนาจ และบทบาทแก่บุคคลลดหลั่นกันลงมาแล้ว ระบบราชการ ซึ่งเป็นภาคหนึ่งของรัฐยังมีส่วนส่งเสริมวิธีการผลิตเพื่อป้อนสู่ตลาดอย่างขาดทิศทางและหลักประกันความมั่นคงให้ชาวไร่ชาวนา จึงเป็นเหตุให้ชาวบ้านที่เป็นชาวไร่ชาวนาเหล่านี้มองหาที่พึ่งทางการผลิต ที่พึ่งทางสังคม เพื่อการอยู่รอดของชีวิตสังคมในปัจจุบันอย่างปกติสุขที่สุด

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่แฝงอยู่ในสังคมปัจจุบันนั้น กลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินวิถีชีวิตบนความไม่แน่นอนในการประกอบอาชีพ ความไม่มั่นคงในความปลอดภัยของชีวิตในแง่ของการเจ็บไข้ได้ป่วยที่ไม่มีเงินทองในการรักษาและไม่มียวดยานพาหนะในการ

อำนวยความสะดวก ชาวบ้านมีการใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์เป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ เพื่อตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคล โดยมีการให้รูปแบบ วิธีการ และเงื่อนไขของความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันออกไปตามเจตนาของคนที่เกี่ยวข้องในความสัมพันธ์ทางสังคมนั้น ๆ

2.1 ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในระบบสังคม การเมืองและเศรษฐกิจของชุมชนชนบท

2.1.1 ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในระบบสังคมของชุมชนชนบท

สังคมหมู่บ้านในแถบชนบท ยังคงมีวิถีชีวิตที่ผูกพันและพึ่งพิงธรรมชาติ ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านนั่นเอง การอาชีพของชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะยึดการเกษตรเป็นหลัก โดยในปัจจุบัน ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตจากการยังชีพไปเป็นการผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น จากการเปิดรับโอกาสการพัฒนาและวัฒนธรรมภายนอกที่เน้นความสำคัญด้านวัตถุเข้ามาในชุมชน รวมทั้งวัฒนธรรมในการบริโภคที่เน้นอำนวยความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นอาหารการกินที่ต้องซื้อหาแทนการเสาะหาวัตถุดิบมาปรุงกินเอง หรืออุปกรณ์เครื่องใช้ภายในบ้านทั้งที่จำเป็นและไม่จำเป็น อันเนื่องมาจากส่วนหนึ่งคนต้องใช้เวลาอยู่นอกบ้านมากขึ้น เป็นเหตุให้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล ที่เคยมีมาในอดีตเปลี่ยนแปลงและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อความอยู่รอดในสังคมอย่างทัดเทียมคนอื่น ๆ ให้มากที่สุด

การอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นสังคมหมู่บ้านนั้น ชาวบ้านย่อมมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในลักษณะต่างๆ อันเกิดเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมขึ้นมา เช่น ความสัมพันธ์ทางเครือญาติเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะความสัมพันธ์ภายในกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาใหม่ในชุมชนส่งผลให้ชาวบ้านต้องพึ่งพาแลกเปลี่ยนกับบุคคลภายนอกมากขึ้น เพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้ในการใช้จ่ายภายในครอบครัวซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในสังคมบริโภคนิยมปัจจุบัน นอกจากนี้ภายในชุมชนหมู่บ้านเอง ชาวบ้านก็ยังต้องมีการพึ่งพาอาศัยแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันอย่างในลักษณะของการพึ่งพาเครือญาติที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความสามัคคีปรองดองกันมีการแลกเปลี่ยนแรงงานกันในกิจกรรมการเพาะปลูก มีการเอาแรงในการปลูกสร้างหรือซ่อมแซมบ้านเรือน เอาแรงในการจัดงานบุญงานประเพณี ซึ่งสิ่งเหล่านี้ยังคงปรากฏอยู่ในชุมชนชนบทและดำเนินวิถีทางร่วมไปกับความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจและผลประโยชน์ ที่บุคคลใช้เพื่อแสวงหาเงินทอง และสิ่งของมาตอบสนองความต้องการของตนเองลักษณะแห่งการพึ่งพา

อาศัยแลกเปลี่ยนกันนี้เป็นแรงเกาเกี่ยวที่กำหนดลักษณะความสัมพันธ์ของชาวบ้าน ที่อยู่
รวมในชุมชนหมู่บ้าน

ปัจจุบันนี้ การมีอาชีพใหม่ๆ เกิดขึ้นในชุมชน เป็นเหตุให้เกิดลักษณะของการ
พึ่งพาบุคคลทั้งในและนอกหมู่บ้านในเชิงอุปถัมภ์ ในรูปแบบของการช่วยฝากให้เข้าทำงาน
ในหน่วยงานของรัฐและเอกชนต่างๆ ในลักษณะของแรงงานรับจ้าง ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ในหมู่บ้านนอกจากการประกอบอาชีพหลักด้านการเกษตร ที่ต้องอาศัยปัจจัย
ในการผลิตด้านต่าง ๆ แล้ว ชาวบ้านเริ่มหันมาประกอบอาชีพรับจ้างกันมากขึ้น สืบเนื่องจาก
ในชุมชนหมู่บ้านห้วยปูลิงที่มีแรงงานรับจ้างเพิ่มมากขึ้นถึงประมาณ 40 เปอร์เซ็นต์ โดย
เฉพาะแรงงานชายตั้งแต่วัยรุ่นไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ ในกลุ่มของวันรุ่นนี้ส่วนใหญ่จะรับจ้างเป็น
งานหลัก กลุ่มของวัยผู้ใหญ่จะออกรับจ้างนอกฤดูกาลเพาะปลูกข้าว โดยเฉพาะชาวบ้านที่
ไม่ได้ปลูกพืชทางเศรษฐกิจก็จะอาศัยรายได้จากการออกรับจ้างมาใช้จ่ายภายในครอบครัว
โดยเฉพาะการเป็นลูกจ้างชั่วคราวของหน่วยงานในพื้นที่ เช่น หน่วยงานป่าไม้ ดังนั้นช่องทาง
การเข้าทำงาน จึงจำเป็นอย่างยิ่งต่อคนในชุมชน

นายริจา อุ่นอุดมวนา อดีตผู้นำกลุ่มเยาวชนหมู่บ้านห้วยปูลิงที่ปัจจุบันเปลี่ยน
มาเป็นผู้นำกลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รส.ทป.) และเป็นลูกจ้างประจำของ หน่วย
ฟื้นฟูและอนุรักษ์ดินน้ำมานานหลายปี เล่าว่า “ผมเป็นผู้นำกลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์
ป่าหมู่บ้านห้วยปูลิงมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งกลุ่มในปี พ.ศ. 2539 การที่ผมได้มีโอกาสประสานงาน
ร่วมกับทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้บ่อย ๆ ทำให้มีโอกาสเข้าทำงานในหน่วยฟื้นฟูและอนุรักษ์ดินน้ำ
จากการแนะนำของหัวหน้าอำพล จิตสว่าง เจ้าหน้าที่ฝ่ายฟื้นฟูและอนุรักษ์ดินน้ำลำธาร
หน่วยจัดการต้นน้ำแม่ตื่น ที่ผมเคยช่วยงานในส่วนพื้นที่เขามาตลอด เมื่อได้เข้าทำงานช่วง
แรก ๆ ผมได้เงินเดือน ๆ ละ สองพันกว่าบาทจนมาเดี๋ยวนี้สามพันกว่าบาทแล้ว หัวหน้า
หน่วยฯ ยังมอบความไว้วางใจให้ผมช่วยดูแลคนงานเวลาขึ้นดอยแทนเขาด้วยก็รู้สึกดีนะแต่
เราก็ต้องมีความรับผิดชอบมากขึ้นหลายเท่า” จากการที่ นายริจา อุ่นอุดมวนา เด็กหนุ่มใน
หมู่บ้านที่ทำงานเป็นลูกจ้างประจำในหน่วยงานของป่าไม้มานาน ความรับผิดชอบในหน้าที่
และความขยันขันแข็ง ทำให้เขาได้รับความไว้วางใจจาก หัวหน้าเป็นพิเศษ เช่นการมอบ
อำนาจเล็กน้อยในการดูแลคนงานแทนหัวหน้าหรือการช่วยพิจารณาและคัดเลือกแรงงานจาก
ในชุมชนเมื่อหน่วยงานต้องการจ้างแรงงานเพิ่มเติมทั้งชั่วคราวและประจำ ดังนั้นเขาจึงเป็น
ช่องทางหนึ่งที่มีมักจะมีความชาวบ้านมาขอพึ่งพาอาศัยในการเข้าทำงานการเป็นลูกจ้างมาก่อนใน
หน่วยงานหนึ่ง ๆ ทำให้สามารถให้ความช่วยเหลือคนในหมู่บ้านทั้งที่เป็นญาติและพรรคพวก

เดียวกันในการสมัครเข้าทำงาน ทั้งนี้ก็ต้องพิจารณาจากคุณสมบัติด้วย เพราะตัวเขาต้องเป็นผู้รับประกันลูกจ้างใหม่ ซึ่งเป็นพรรคพวกจากในชุมชนเดียวกันเหล่านั้นกับหัวหน้าหน่วยงานทางหน่วยงาน ก็ได้ประโยชน์จากการที่ไม่ต้องเสี่ยงและเสียเวลาในการคัดเลือกบุคคลเอง

นายริจา อุ่นอุดมวนา เล่าว่า "ปีนี้ ทางป่าไม้เขาต้องการจ้างลูกจ้างชั่วคราวรายเดือนเพิ่มอีกสองคน ทางหัวหน้าบอกผมให้ช่วยดูคนในหมู่บ้านให้เพราะผมทำงานให้กับเขามานานและเป็นคนในพื้นที่ที่รู้จักคนในหมู่บ้านมากพอสมควรว่าใครเป็นอย่างไร ใครขยัน ใครขี้เกียจรู้หมดที่สำคัญต้องมีความรับผิดชอบ ไม่อย่างนั้นก็อาจเสียหายมาถึงเราภายหลังได้ ผมก็ได้ดูว่าเป็นญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูงเพียงอย่างเดียว บางคนก็ยากจนแทบไม่มีอะไรจะกินก็ช่วย ๆ เขาให้มีงานทำบ้าง จะได้มีรายได้มาซื้อข้าวปลาอาหารเลี้ยงครอบครัว ก็มีคนมาติดต่อถามงานจากผมเป็นประจำช่วงไหนมีงานก็จะบอก ๆ พวกเขาไปเราคนบ้านเดียวกันนั้นก็ต้องพึ่งพาอาศัยกันเป็นธรรมดา"

นายปันคำ อุ่นอุดมวนา พ่อของริจา เล่าว่า "ปีที่ผ่านมา (2543) เพชร (ริจา) มันช่วยจาวบ้านหื้อเข้าทำงานได้หลายคน เมื่ออาทิตย์ก่อนก็ป่าเจ้าหมูพี่น้องเดียวกันเนี่ยะขึ้นไปปลูกป่าต้นน้ำ เห็นว่า ตางหัวหน้าเป็นหื้อมาเขาจะคนงานไปทำมันก็เลยมาเอาคนบ้านเฮาไปจ่วย คนแถวบ้านเฮามันบ่ค่อยได้ะกานะงานอะหยัง เกือบักเกือบไม้กินกันไปวัน ๆ เวลาเจ็บเวลาไข้ก็หนีบยืมตามหมู่ญาติพี่น้องไปหาหมอ ก่าหมอบ่าต้องเสี่ยงก็จริงแต่การถากากินบ่าเดียวนั้นมันแพง ถ้ามีรายได้ตางนี้ผ่องก็ยังดี เพชรมันจ่วยแล้วก็บ่าได้ฮ้องสิ่งของตอบแทนอะหยังหรือกมันก็ว่า จ่วยคนบ้านเดียวกัน แต่ถ้าคนไหนบ่เอาถ่านมันก็บ่ยุ่งดวยเหมือนกันมันกลัวว่าจะเสียชื่อของมัน มันเป็นคนมีก่าคิด นี่ถ้าบ่ติดว่า มันอายุยังน้อยจาวบ้านก็เลือกมันเป็นบ่หอหลวงบ้านไปแล้ว จาวบ้านแถวนี้เขาชอบใจตี้มันมีเหตุมีผลเป็นคนใหญ่ บ่กินบ่แอ้วเหมือนวัยรุ่นทั่ว ๆ ไป มันบ่บอกฮื่อบ่ว่า มันจะยังบ่แต่งงาน ถ้าหากน้อง ๆ ของมันยังเฮียนบ่จบกันเดื่อ นี่ถ้าฮื่อบ่บ่ได้มันก็อดหน่อย"

นายพะปิติ เคารพปรัชญา เล่าว่า "ผมก็ทำสวนพริกเหมือนกัน แต่ฮื่อเมียผมทำกักบ้านก่เต้าได ถ้ามีเวลาผมก็ไปจ่วยมันทำผ่อง ตามปกติผมต้องไปดอยตลอดเป็นช่วง ๆ เพราะทำงานเป็นลูกจ้างของป่าไม้ได้เงินเดือนแล้ว เพชรลูกฮื่ออายบ่กันคำนั้นแหละมันจวนไปทำ เงินก็พอใช้ได้ แต่บ่าค่อยได้อยู่บ้านขึ้นดอยเดื่อหนึ่งก็ 4-5 คีน เพราะมันต้องเดินไปไกล ไปทำดวยเพชรนั้นแหละ ตันน้ำทิมไปปลูกป่าผ่อง ทำแนวกันไฟผ่อง ดูแลเขตพื้นที่ป่าผ่อง เพชรมันเป็นคนดีจ่วยเหลือคนบ้านได้นักมันบ่เหมือนวันรุ่นคนอื่น ๆ พอจ่วยแล้วมันก็บ่เรียกร้องอะหยังเฮาก็ทำงานเต็มตี้เอา จะได้บ่เสียไปถึงมัน"

นายพะปิติ เคารพปรัชญา ได้รับความช่วยเหลือให้เข้าทำงาน เป็นผลเนื่องมาจากเขาเป็นสมาชิกกลุ่มรศ.ทป.ที่นายริจา เป็นหัวหน้ากลุ่มอยู่และทำงานร่วมกันมานาน เขาเป็นสมาชิกกลุ่มที่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมเป็นอย่างดีเสมอมาและมีความสนิทสนมกับนายริจามากเป็นพิเศษ เพราะเขามักจะช่วยประสานงานภายในกลุ่มให้ทุกครั้งที่มีการประชุมหรือออกพื้นที่ดูแลป่า

ในหมู่บ้านชนบท การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา แสดงถึงว่า ระบบน้ำใจยังคงมีความสำคัญอยู่พอสมควร การช่วยเหลือซึ่งพากันในบางครั้งก็ไม่จำเป็นต้องเรียกร้องสิ่งตอบแทนใดๆ ฝ่ายที่ถูกช่วยเหลือจะรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณที่จะตอบแทนเมื่อมีโอกาส เช่น การช่วยเหลือด้านแรงงาน การช่วยดูแลยามเจ็บไข้ของคนในครอบครัวผู้ที่ช่วยเหลือตน หรือมีการแบ่งปันของกินของใช้ให้เมื่อมีโอกาส เป็นต้น

การพึ่งพากันในเรื่องของการช่วยฝากเข้าทำงานในส่วนของการงานรับจ้างมีอยู่ค่อนข้างมาก ด้วยเหตุที่คนในชุมชนนิยมออกรับจ้างมากขึ้น อันเป็นช่องทางหารายได้อีกทางหนึ่งที่ไม่ต้องมีการลงทุนมากมายอะไรนอกเสียจากแรงงานของตนเอง อีกทั้งยังมีรายได้ที่แน่นอนเป็นกอบเป็นกำอีกด้วย ในหมู่บ้านนั้นชาวบ้านมักจะขอพึ่งพาญาติข้างเผ่าของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นคนในชุมชนเอง ชวนนำข่าวสารข้อมูลมาแจ้งให้ในเรื่องขอการรับสมัครงานและช่วยแนะนำวิธีการ รวมทั้งพาเข้าไปสมัครเข้าทำงาน

มีลอย อุ่นเพย หญิงสาวในหมู่บ้านที่ทำงานโครงการพิเศษของป่าไม้เขตจังหวัดเชียงใหม่ จากการมีความรู้ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 สามารถพิมพ์ดีดได้ ประกอบกับมีรูปร่างหน้าตาดี และเป็นคนในพื้นที่ที่สามารถให้ประโยชน์ในการประสานงานได้ จึงถูกพิจารณาให้เข้าทำงานที่ศูนย์ปฏิบัติการป่าไม้เขตนางนอน และถูกส่งไปทำงานยังป่าไม้เขตจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อหลายปีมาแล้วช่วงที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ เสด็จทรงงานที่แม่ต๋อน มีลอยจะถูกส่งตัวมาช่วยประสานงานในพื้นที่ทุกครั้ง มีลอยเป็นคนขยันรักความก้าวหน้า รับผิดชอบและมุ่งมั่นในการทำงาน รู้จักกาลเทศะเข้ากับเจ้ากับนายได้ดี ในขณะที่ทำงานก็ได้เรียนเพิ่มเติมไปด้วยจนจบชั้นปริญญาตรี จากการที่ต้องทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงของหน่วยงานกรมป่าไม้บ่อย ๆ ในการร่วมจัดเตรียมงานรับเสด็จ รวมทั้งการเป็นเจ้าหน้าที่โครงการพิเศษทำให้มีลอยได้รู้จักเจ้านายชั้นผู้ใหญ่อยู่หลายคนเป็นอย่างดี และตลอดเวลาก็ยังสามารถแนะนำหรือแม้กระทั่งฝากงานให้แก่คนในหมู่บ้านได้ ชาวบ้านหลายคนที่ได้ขึ้นไปทำงานที่ตําหนักภูพิงค์โดยการแนะนำของมีลอย ไปอยู่ที่ศูนย์หัตถกรรมบ้างไปเป็นคนสวนที่ตําหนักภูพิงค์บ้าง ตามแต่จังหวะและโอกาสที่จะเอื้ออำนวย และชาวบ้านที่ได้รับความช่วยเหลือ มัก

จะให้ความเกรงใจแก่มีลอย แม้อายุจะแตกต่างกัน เมื่อมีลอยกลับบ้านและขอความช่วยเหลืออะไรคนเหล่านั้นและครอบครัวของเขาก็ไม่เคยปฏิเสธ อีกทั้งช่วยดูแลทุกข์สุขและช่วยเหลือคนในครอบครัวของมีลอยในหมู่บ้านแทนเป็นอย่างดี

นายสมพงษ์ วิชัย เล่าว่า "ผมมาทำงานที่ภูผิงค์ได้เกือบปีแล้ว หลังจากออกทหารเกณฑ์แล้วก็มาอยู่ที่นี่เลยมาเป็นคนดูแลสวนที่ต่าหนัก ก็ได้มีลอยนั่นแหละแนะนำติดต่อให้มาทำ หลังจากช่วงรับเสด็จเมื่อตอนต้นปี 2543 ผมมาทำพร้อมกับนายจำพอน น้องเขยอีกคนของดิหนู แต่เขาทำได้แค่สี่-ห้า เดือนก็กลับบ้านไปแล้ว อยู่ที่นี่เงินดี ไม่ต้องใช้จ่ายอะไรมากนักแต่ต้องอดทนเพราะอยู่ไกลบ้านไปไหนมาไหนก็ลำบาก นานๆ ถึงได้กลับไปเยี่ยมบ้าน"

นายสมพงษ์ วิชัย เป็นชาวบ้านป่าคาที่มาแต่งงานกับลูกสาวของพ่อหลวงสุวา เมื่อหลายปีที่ผ่านมา การที่เขาได้รับความช่วยเหลือจากมีลอย เป็นเพราะว่าพ่อหลวง สุวา และลุงแก้ว ซึ่งเป็นพ่อของมีลอย เป็นเพื่อนเก่าเพื่อนแก่ที่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมานาน เวลาเมื่อเหตุการณ์คับขันก็ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เหมือนหนึ่งเป็นญาติพี่น้องกัน เช่น ครั้งหนึ่งเมื่อนานมานี้ ลุงแก้วไม่สบายและเกิดความระแวงเกิดภาพหลอนว่าใครจะมาทำร้าย จึงหนีไปแอบซ่อนในป่าใกล้กับหมู่บ้าน พ่อหลวงสุวากับนายวิชัยลูกชายก็นำชาวบ้านออกเสาะหาทั้งวันทั้งคืน จนกระทั่งลุงแก้วได้ยินเสียงเรียกของพ่อหลวงสุวา จึงออกมาจากที่ซ่อน พ่อหลวงสุวาก็พากลับมาบ้านและทำพิธีเรียกขวัญและเลี้ยงผีให้ ด้วยความสนิทสนมช่วยเหลือซึ่งกันและกันตลอดมาเมื่อพ่อหลวงสุวา เอ่ยปากขอมีลอยให้ช่วยติดต่อหางานให้นายสมพงษ์ มีลอย ก็จัดการให้ทันที โดยไม่มีข้อแม้ เพราะมีลอยรู้ว่าตัวเองไม่มีโอกาสอยู่บ้านดูแลพ่อแม่ เพราะต้องไปทำงานในตัวเมืองเชียงใหม่ ดังนั้นการช่วยเหลือคนในหมู่บ้านก็เท่ากับให้คนเหล่านั้นช่วยดูแลครอบครัวของตัวเองไปด้วย และอีกทางหนึ่งก็คือเป็นการตอบแทนพระคุณพ่อหลวงสุวาไป การช่วยเหลือพ่อของตนเองในยามเดือดร้อน ดังนั้นเมื่อพ่อหลวงสุวาฝากช่วยดูงานให้ลูกเขย มีลอยจึงไม่ปฏิเสธและพยายามช่วยอย่างเต็มที่จนเขาได้งานทำที่สวนบนต่าหนักภูผิงค์ จากการที่มีลอยรู้จักกับเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ในตนเอง

นายดิหนู ขันติภาพ อบต.บ้านห้วยบุลึง พี่เขยของมีลอยเล่าว่า "มีลอยเป็นเด็กที่ดีรักพี่รักน้องรักความก้าวหน้าและอดทนไปทำงานแรกๆ ก็ลำบากมากเพราะต้องไปอาศัยอยู่กับคนอื่นที่ไม่ใช่ญาติต้องทำงานบ้านช่วยเขาไปด้วย แต่เดี๋ยวนี้สบายมากขึ้น คนรู้จักมีเยอะและส่วนใหญ่ก็เป็นพวกคุณหญิงคุณนายที่ตามเสด็จ เจ้านายเขาชอบอภัยยศและความคล่องตัวของมีลอยหลังจากเรียนจบก็ชวนไปทำงานด้วยเลยก็ดีนะพวกเราจะได้พึ่งพาเขาได้ในวันข้างหน้า ดูอย่างน้องเขยของผมที่มีลอยอุตสาหะหาขึ้นไปทำงานที่ภูผิงค์ ต้องการ

ให้ตัดขาดด้วย แต่เขาก็ไปได้สี่ห้าเดือนก็กลับมาแล้ว ก็ไม่รู้ว่าจะช่วยอย่างไรแล้วนะ ก็คงจะปล่อยให้แล้วแต่เวรแต่กรรมของเขา"

มีลอย อุณเพย เล่าว่า "หนูทำงานที่ป่าไม้เขตเชียงใหม่ ได้เกือบสิบปีแล้วก็พอที่จะรู้จักพวกเจ้านายเขาดีพอสมควร เวลาที่ได้ข่าวคราวเรื่องงานหนูก็รีบแจ้งข่าวไปบอกญาติและคนในหมู่บ้าน อยากให้พวกเขามีงานมีการทำ โดยเฉพาะพวกวัยรุ่น ถ้าว่างงานมากเดี๋ยวก็ชวนกันไปติดยาเสียเปล่า ๆ น้องชายของหนูก็อีกคนเปลี่ยนงานเป็นว่าเล่น หนูพาไปฝากเข้าทำงานหลายที่แล้วก็ไปไม่รอดสักที ก็แล้วแต่เขาเพราะว่าให้ก็แล้ว เดียวคงเบื่อเอง ถ้าช่วงไหน ที่สมเด็จเจ้าเสด็จทรงงานที่มอญยาก็ได้เข้าไปเตรียมงาน ก็ถือโอกาสกลับไปเยี่ยมบ้านด้วย ชาวบ้านเขาก็ทักทายต้อนรับเราดี บางคนก็มาขอให้ช่วยดูเรื่องงานบ้าง ถ้ามีก็ช่วย ๆ กันไปคนบ้านเดียวกัน น่าเห็นใจพวกเขาด้วย ถ้าได้ทำงานอื่นนอกจากทำสวนทำไร่ก็จะได้มีรายได้ทางอื่นมาเลี้ยงครอบครัวได้"

เจ้าหน้าที่ของรัฐในหมู่บ้าน ก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่สามารถช่วยเหลือด้านแรงงานของคนในชุมชนจากการชักชวนพาไปทำงานยังสถานที่ต่าง ๆ นอกหมู่บ้าน ข้าราชการเหล่านี้ส่วนใหญ่จะทำงานใกล้ชิดกับชุมชน เช่น ครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุข พัฒนาการ เป็นต้น ลักษณะของการพาไปทำงานนั้นก็ได้ประโยชน์เกิดขึ้นแก่ทั้งสองฝ่าย อย่างในกรณีของข้าราชการครูของโรงเรียนในหมู่บ้านห้วยบุ่ง ก็จะมีการแนะนำศิษย์เก่าที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ไปทำงานเป็นลูกจ้างตามบ้านเรือนของญาติพี่น้อง ถือเป็นการช่วยเหลือญาติพี่น้องในการได้แรงงานมาช่วยในบ้าน และยังได้รับการยกย่องนับถือ ความสนิทสนมไว้วางใจจากครอบครัวของเด็กเหล่านั้นในการช่วยงานให้ทำ เพื่อให้ได้เงินมาจุนเจือครอบครัว เป็นผลดีส่งเสริมการปฏิบัติงานในชุมชนที่มีส่วนให้ได้รับความสะดวกสบายและความร่วมมือเป็นอย่างดีในโอกาสต่อไป

นางอมรดี ประเสริฐศุภกุล ข้าราชการครูของโรงเรียนบ้านห้วยบุ่ง ได้เล่าว่า "เคยแนะนำเด็กนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ไม่เรียนต่อและว่างงานอยู่กับบ้าน ให้ไปช่วยงานบ้านในครอบครัวของพี่ชายซึ่งทำงานเป็นแพทย์อยู่ที่โรงพยาบาลสวนดอก และที่บ้านก็เปิดขายยารักษาโรค ซึ่งจำเป็นต้องมีคนมาช่วยดูแลงานบ้านและลูก ๆ ของเขา พี่ก็ได้แนะนำเสาวภา เด็กที่เรียนจบเมื่อปีก่อนๆ ในหมู่บ้านให้ไปทำเพราะเห็นว่ามันดี ชื่อสัตย์ และเรียบร้อย เวลาจะไปก็พาไปส่ง อยากกลับมาเยี่ยมบ้านก็พานั่งรถกลับมาด้วย อำนวยความสะดวกให้ทุกอย่าง พี่ก็อาศัยว่า ได้หาคนไปช่วยแบ่งเบาภาระของญาติ ๆ ไม่ได้มีผลตอบแทนอะไร งานที่ทำก็ไม่ได้หนักหนาอะไรก็มีกวาดบ้าน ถูบ้าน ดูแลเด็ก ๆ ลูกของพี่ชายเวลา

ว่างจากงานเขาก็ยังอนุญาตให้ดูโทรทัศน์ได้ เว้นแต่ว่า ไม่มีโอกาสออกไปเที่ยวนอกบ้านตามใจชอบ นอกจากเจ้าของบ้านจะพาไปด้วย เขาก็ให้เงินเดือนละ 2,000 บาทนะ ค่ากินอีกต่างหากและพักอยู่กับเขาด้วย แต่เด็กก็ทำงานไม่ถึงปีก็ออก เด็กพวกนี้ถ้าออกไปทำงานนอกหมู่บ้านก็จะมีปัญหาหนึ่งเกิดขึ้นก็คือพ่อแม่เด็กจะโทรเรียกกลับบ้านไปเลี้ยงผีบ่อย ๆ ครอบครัวของชาวกะเหรี่ยงนั้น การเลี้ยงผีที่ก็ต้องเรียกสมาชิกในครอบครัวมาให้ครบก่อนพิธีถึงเสร็จสมบูรณ์ หลังจากลาออกมาแล้วไม่นานก็มาขอไปทำอีก พี่ก็เลี้ยงไปเพราะกลัวว่าจะมีปัญหาแบบเดิม ๆ อีกอย่างหนึ่งคือ เด็กเริ่มมีแฟนด้วยเกรงว่าจะทำงานไม่รอดอีกจะเสียเวลาเปล่า ๆ"

การหางานให้สาวภากำ ก่อให้เกิดรายได้มาจุนเจือครอบครัวทำให้พ่อแม่ของสาวภารู้สึกเป็นหนี้บุญคุณครูอมรดี เป็นอย่างมาก สิ่งหนึ่งที่เขาทำได้ก็คือ การมีของฝากเป็นผักผลไม้ในหมู่บ้านมาฝากบ่อย ๆ และให้ความเป็นมิตรมากขึ้น รวมทั้งการให้ความนับถือมากกว่าที่เคยเป็น เมื่อโรงเรียนต้องการความช่วยเหลือพวกเขาก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีและตัวของสาวภาเองก็ให้ความนับถือช่วยเหลือของครูอมรดี ทุกครั้งที่กลับมาบ้าน เมื่อออกจากงานแล้วยังคงปฏิบัติตนเช่นเดิมไม่เปลี่ยนแปลง ในส่วนของครูอมรดีก็ให้ความช่วยเหลือญาติของตนเองด้วยไปในตัว

นายฉลอมรัตน์ แก้วกันทาหรือหมอปีเตอร์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ประจำสถานีอนามัยบ้านมุเซอปากทาง ที่มีพื้นที่การดูแลในเรื่องสุขภาพอนามัยครอบคลุมมาถึงหมู่บ้านห้วยปูลิง เป็นข้าราชการในพื้นที่อีกผู้หนึ่งที่ทำงานใกล้ชิดกับชาวบ้าน และต้องทำงานร่วมกับชาวบ้านเป็นประจำในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพอนามัยชุมชน การจัดโครงการส่งเสริมอนามัยในด้านต่างๆ ที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากชาวบ้าน จากการมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชนในงานหน้าที่ ก็ยังมีความสนิทสนมและรู้จักกับชาวบ้านเป็นอย่างดี หมอปีเตอร์ได้แนะนำและพาเด็กในหมู่บ้านที่ไม่เรียนต่อไปทำงานกับญาติในตัวเมืองเชียงใหม่ที่ต้องการคนงานจำนวนมากในร้านครกหลวงส้มตำ ซึ่งเป็นของเครือญาติเดียวกัน เป็นการช่วยญาติไปในตัวด้วย และยังช่วยให้เด็กในหมู่บ้านมีงานทำ สร้างผลประโยชน์สองทางให้เกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน คือเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์เดิมที่มีอยู่ญาติจากการทำงานที่มีคุณภาพให้และช่วยเหลือชาวบ้านในพื้นที่การทำงานของเขาให้มีงานทำ เป็นการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีให้เกิดขึ้นระหว่างเขากับชาวบ้าน จากการหางานให้และช่วยดูแลรับผิดชอบเด็กในขณะทำงานด้วย เป็นผลให้เวลาที่เขาไปปฏิบัติงานในพื้นที่มักจะได้รับการต้อนรับและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี บางครั้งพ่อแม่ของเด็กก็จะมีของกินมาฝากอยู่บ่อย ๆ

หมอปิเตอร์ เล่าว่า “ปีที่แล้ว ผมพาเด็กผู้หญิงในหมู่บ้านไปเป็นลูกจ้างของร้านครกหลวงส้มตำของญาติที่เชียงใหม่ อยู่ 5 คน ตอนนี่ยังทำอยู่กระจายกันไปตามห้างใหญ่ ๆ ในตัวเมืองเชียงใหม่ เด็กมีการพัฒนาตัวเองมากขึ้น คงพบเห็นโลกภายนอกที่เจริญจึงมีการพัฒนาตัวเองบ้าง เวลาเด็กจะกลับมาเยี่ยมบ้าน ผมก็จะดูแลติดต่อเรื่องรถโดยสารให้ทั้งไปและกลับ เดียวนี้คนงานที่ดี ๆ นะหายากต้องช่วยดูแลเขาหน่อย เมื่อพาเขาไปแล้วก็ต้องรับผิดชอบ เดียวจะเสียชื่อหมด”

จากปรากฏการณ์ตัวอย่างที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน สะท้อนภาพของความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการในพื้นที่ที่มีส่วนในการชักชวน แนะนำ ชาวบ้าน ให้เข้าทำงานตามหน่วยงานร้านค้าต่าง ๆ ทำให้เกิดความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนพึ่งพาระหว่างชาวบ้านกับข้าราชการเหล่านั้น เหล่าบรรดาข้าราชการ ก็ได้ประโยชน์ในการสร้างเครดิตจากความสัมพันธ์ในกลุ่มญาติพี่น้อง หรือคนที่เขาช่วยเหลือจากการหาคนงานให้ เป็นประโยชน์ต่อความสัมพันธ์ด้านอื่นๆ สืบต่อไป และในพื้นที่ที่เขาปฏิบัติงาน ก็จะได้รับความยกย่อง นับถือและเกรงใจรวมไปถึงความร่วมมือในงาน ต่าง ๆ ในโอกาสต่อไปด้วยเช่นกัน

นอกเหนือจากเรื่องราวที่กล่าวมาในเบื้องต้นนี้แล้ว ในหมู่บ้านที่ผู้คนมีวิถีชีวิตร่วมกัน ก็จะมีการพึ่งพาอาศัยกันในเรื่องของการรักษาพยาบาลพื้นบ้าน เพราะชุมชนชนบทบางแห่งตั้งอยู่ห่างไกลจากโรงพยาบาลมาก จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยวิธีการรักษาแบบพื้นบ้านในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชนด้วยกันอย่างปัจจุบันทันด่วน ซึ่งบุคคลที่ชาวบ้านมักขอพึ่งพาอาศัยในเรื่องนี้ก็จะเป็นผู้อาวุโส ในชุมชน

การที่วิถีชีวิตของชุมชนหมู่บ้านห้วยปูลิง ยังคงผูกพันอยู่กับธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ “ตะฮิโค๊ะ” หรือตั้งข้าว ผู้นำทางพิธีกรรมในหมู่บ้านจะทำหน้าที่ในพิธีเลี้ยงผีเมือง ซึ่งเป็นผีประจำหมู่บ้านที่ต้องทำเป็นประเพณีสืบทอดกันมาทุกปี ส่วนในด้านการรักษาพยาบาลหรือพิธีกรรมอื่น ๆ ชาวบ้านจะอาศัยพึ่งพาพ่อหลวงสุวา ผู้ใหญ่บ้านคนเก่าที่ชาวบ้านเชื่อว่าเก่งทางเวทย์มนต์คาถา ที่สามารถใช้ควบคู่กับการรักษาพยาบาลพื้นบ้านได้

นายบุญ เคารพปรัชญา หรือพ่อหลวงบุญผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน เล่าว่า “พ่อหลวงสุวาเป็นคนเฒ่าคนแก่ของหมู่บ้านที่เก่งคาถาอาคม พิเศษมนไพร ถ้าชาวบ้านคนใดไม่สบายจะเลี้ยงผีเพื่อขอสุมาลาโทษก็จะไปพึ่งพ่อหลวงสุวา ขอทำพิธีให้ทุกครั้ง สุปรรณของผมเคยถูกรถมอเตอร์ไซด์ในหมู่บ้านชนขาหัก ก็ขอพ่อหลวงสุวานี้แหละช่วยรักษามันก็ดีกว่าไปโรงพยาบาลเป็นไหน ๆ อีกอย่างโรงพยาบาลก็อยู่ไกลไปมากก็ไม่สะดวก พ่อหลวง

สุวาก็รักษาด้วยสมุนไพรและใช้ไม้ตามขาให้ จากนั้นก็ไปเป่าทุกวันกินน้ำมันดีไปด้วย เดือนกว่า ๆ เกือบสองเดือนก็หาย บ้านเราอยู่ในป่าในดอยใช้วิธีแบบนี้ดีกว่า "

นายเมะพอ ดาแคะแฮ เล่าว่า " ละเขียนลูกชายของผมเคยตกต้นไม้ในโรงเรียน ตอนอยู่ชั้นป.6 (2542) เขาเอาหัวฟาดพื้นสลบไปนานพอสมควร ผมกับพวกญาติ ๆ คิดว่าไม่รอดแน่ๆแม่เขาก็รีบไปบอกพ่อหลวงสุวามาช่วยเป่าคาถาและเอาน้ำมันดีพรมให้ ครูที่โรงเรียนเขาก็รีบเอาไปส่งโรงพยาบาลที่มุกก้อย โรงพยาบาลก็รับส่งต่อมายังโรงพยาบาลนครพิงค์ ญาติ ๆ และพ่อหลวงสุวาก็นั่งรถไปด้วยก็เป่าคาถารดน้ำมันดีไปตลอดทาง ไปถึงโรงพยาบาลเอ็กซเรดูแล้วก็ไม่เป็นอะไรมาก นอนที่โรงพยาบาล 4 - 5 วัน ก็กลับบ้านได้ ถ้าไม่ได้พ่อหลวงสุวาช่วยก็คงแย่เหมือนกัน"

อาจารย์พิฑูรย์ ปัญญาศรี เล่าเหตุการณ์เมื่อเด็กชายละเขียนตกต้นไม้ว่า "วันนั้นผมตกใจมากเพราะเป็นชั่วโมงเกษตร เด็กๆ ก็ช่วยกันพัฒนาโรงเรียนตัดกิ่งไม้บ้าง ตายหญ้าบ้าง ก็เหมือนอย่างที่เคยทำกันมา แต่วันนี้ไม่รู้เป็นอย่างไรเด็ก ๆ วิ่งมาบอกผมซึ่งอยู่ใกล้ ๆ ว่าละเขียนตกต้นไม้ ผมรีบเข้าไปอุ้ม เขาสลบไปแล้วก็ชักกระตุกด้วย ผมรู้สึกตกใจกลัวมาก เด็ก ๆ ก็รีบไปบอกพ่อแม่เขา พ่อแม่และญาติพี่น้องก็รีบมาพาพ่อหลวงสุวามาด้วย เห็นพ่อหลวงเขาเสกมนต์ให้บ้างเป่าคาถาให้ที่ศีรษะบ้าง พ่อเขาก็รู้สึกตัวมา ก็รีบเอารถของผมขับไปส่งที่โรงพยาบาล เวลาที่ผมมองทางกระจกหลังเห็นพ่อหลวงวางท่องคาถาเป่าที่ไร ผมก็รีบเหยียบคันเร่งเพราะใจเสียมากเกรงว่าอาการของละเขียนจะแย่ พอไปถึงมือหมอทราบอาการแล้วถึงจะโล่งใจได้ แม้ว่าเรื่องคาถาอาคม จะเป็นสิ่งเหลือเชื่อ แต่บางครั้งมันก็สร้างขวัญและกำลังใจให้เราอุ่นใจได้ เพราะเราไม่ได้เชื่ออย่างงมงายเกินไป ต้องให้การแพทย์สมัยใหม่ช่วยด้วยถึงจะดี"

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นถึงความเชื่อของชาวบ้านในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ที่ยังแฝงอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของพวกเขาในเรื่องของการรักษาพยาบาล หรือแม้กระทั่งการทำมหากินที่เกี่ยวกับการเพาะปลูกที่ต้องมีการเซ่นไหว้ผี เพื่อขอให้ช่วยคุ้มครองรักษา ในบางโอกาสก็เป็น การขอสุมลาลาโทษซึ่งในพิธีการเหล่านี้ ชาวบ้านก็ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อาวุโสของหมู่บ้านที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ และเชื่อว่าเก่งกล้าในเรื่องวิชาคาถาอาคม สามารถให้ความช่วยเหลือพวกเขาได้ พวกชาวบ้านที่ได้รับความช่วยเหลือมักจะตอบแทนกลับในรูปของการยกย่องนับถือ ให้ความเชื่อฟังและช่วยเหลือด้านแรงงานในยามที่ผู้มีพระคุณของเขาต้องการ

พ่อหลวงสุวา แสงหน่อ อายุ 65 ปี เป็นผู้อาวุโสของหมู่บ้าน เคยดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านที่หมดวาระสมัยเมื่อปี 2539 เล่าว่า “อี่ป๋อ จ่วยคนมาก่อนักแล้ว ก่อป่าได้เรียกร้องสิ่งของตอบแทนอะหย่ง ส่วนใหญ่ก็เป็นปี่เป็นน้องกัน จ่วยเหลือกันไวยาญเจ็บเป็นเย็นอุ่น อี่ป๋อ ก่อป๋อจะมีวิชาคาถาติดตัวมาผ่อง รุ่นป๋ออุ้ยเป็นถ่ายทอดสืบต่อมาอื้อ สมัยบ่เดี๋ยวนั้นมันหายากบ่ค่อยมีกันแล้ว คนสมัยตะกอนเป็นเก่งตางนี้กันนัก เอาไว้ป้องกันตัวผ่อง รักษาโรคฮ่วมกับสมุนไพรผ่อง เพราะสมัยตะกอนมันบ่มีโงะยากก่อใจวิธีฮักตางนี้เอา ในหมู่บ้านนี้ก็มีอี่ป๋อเหยียบคน แล้วก็ลุง หนุตา “ ตั้งข้าว ” บ้านห้วยอื้อดูแลคนที่ป๋อมีวิชาทางนี้ป๋อจะเป็นตีปั้งของจาวบ้านเฮาได้ เฮาจ่วยเขาไปเขากันบ่ถือเฮา อื้ออะหย่งไปเขาก็จื่อกัฟังดีมีก้านมึงงานก็มาจ่วยกัน ”

นายสมพงษ์ อุปสุชิน นักการภารโรงของโรงเรียนบ้านห้วยปูลิงที่เข้ามาอาศัยปักหลัก สร้างบ้านเรือนอยู่ในหมู่บ้านและเปิดร้านค้าขายของชำมานาน เล่าว่า “ พ่อหลวงสุวา เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้านที่ชาวบ้านนับถือและเกรงใจมาก สมัยก่อนที่ยังเป็นผู้ใหญ่บ้านนั้นแกเป็นคนค่อนข้างดุและเด็ดขาดไม่กลัวใคร ว่าคำไหนก็เป็นคำนั้น อารมณ์ร้อน แต่กับเจ้านายนี้แกเข้ากับเขาได้ อีกอย่างก็คือแกชอบที่จะให้คนนับถือเกรงกลัว แม้จะหมดวาระสมัยของแกแล้วก็ตาม ชาวบ้าน ที่นี้ก็นับถือแกจริง ๆ เพราะแกสามารถช่วยเหลือชาวบ้านได้หลาย ๆ ด้าน ตั้งแต่งานติดต่อกับทางอำเภอ การรักษาพยาบาลพื้นบ้าน ส่วนมากที่ชาวบ้านมาขอพึ่งพ่อหลวงสุวา ก็เห็นจะเป็นเรื่องการรักษาโรคภัยไข้เจ็บแบบ พื้นบ้านด้วยสมุนไพรและคาถาอาคมรวมไปถึงการเลี้ยงผีเพื่อแก้ไขในเรื่องการเจ็บป่วย เขาเกรงทางนี้จริง ๆ แต่บางอย่างมันก็ต้องพึ่งหมอแผนปัจจุบันบ้างถึงจะดี ”

จากการศึกษาพบว่า การที่ชาวบ้านอาศัยอยู่ในชุมชนหมู่บ้านที่ห่างไกลจากความเจริญซึ่งส่วนใหญ่เป็นศูนย์รวมของหน่วยงานราชการต่าง ๆ โดยเฉพาะสถานที่ราชการที่ชาวบ้านต้องพึ่งอย่างเช่น โรงพยาบาล การเดินทางที่ค่อนข้างลำบากรวมทั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปรักษา ทำให้ชาวบ้านต้องหันมาพึ่งคนในชุมชนด้วยตนเองในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ที่พอจะทำการรักษาได้ เช่น การเป็นไข้ ปวดหัวตัวร้อน อาการบาดเจ็บเล็กน้อย ๆ หรืออาการเจ็บปวดทางร่างกายที่ชาวบ้านบางรายไปหาหมอ เพื่อรักษาทางกายภาพแล้วไม่หาย ชาวบ้านก็จะกลับมารักษาทางแพทย์พื้นบ้าน โดยการขอพึ่งผู้ที่มีวิชาทางการรักษาพื้นบ้านแทน สิ่งเหล่านี้เป็นเสมือนการสร้างขวัญและกำลังใจในการต่อสู้กับโรค ภัยได้ บุคคลที่มีความสามารถด้านนี้ ก็จะมีผู้มาขอพึ่งพาในเรื่องการรักษาจำนวนมากและทุกครั้งที่เกิดการเจ็บป่วย ในหมู่บ้านห้วยปูลิงก็เช่นกัน พ่อหลวงสุวา แสงหน่อ ก็เป็นตัวอย่าง

หนึ่งที่ทำให้ความช่วยเหลือแก่ชาวบ้านในเรื่องนี้เป็นอย่างดี ส่วนการเรียกร้องสิ่งของตอบแทน นั้น แทบจะไม่มีปรากฏเป็นรูปวัตถุสิ่งของหรือเงินทอง นอกจากการยกย่องนับถือให้ความเกรงใจเชื่อฟัง และตอบแทนด้วยแรงงานในบางโอกาสที่ต้องการให้ช่วยส่วนวัตถุสิ่งของแม้ว่า ฝ่ายที่ให้ความช่วยเหลือจะไม่ได้เรียกร้อง ในบางครั้งที่ได้เนื้อสัตว์ป่ามา ชาวบ้านที่เคยได้รับการช่วยเหลือเหล่านั้นก็จะแบ่งปันเอามาฝาก เป็นการตอบแทนน้ำใจบ้างที่สำคัญในการประชุมหมู่บ้านพิจารณาเรื่องสำคัญใด ๆ ถ้าพ่อหลวงสุวา ออกความคิดเห็นในเรื่องใด ก็มักจะได้รับความสนับสนุนจากชาวบ้านส่วนใหญ่เสมอทุกครั้ง

นอกเหนือจากการพึ่งพาคนในชุมชน ด้านการรักษาโรคภัยไข้เจ็บแบบพื้นบ้านแล้ว อาการเจ็บป่วยบางอย่าง ชาวบ้านก็มีความจำเป็นในการรักษาด้วยการแพทย์สมัยใหม่ที่ต้องเดินทางไปรักษายังสถานพยาบาลใกล้บ้าน เช่น สถานีอนามัยแม่เต็น ที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านไปประมาณ 16 กิโลเมตรอีกแห่งหนึ่งก็คือ สถานีอนามัยบ้านมูเซอ ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านห้วยปูลิงไปประมาณ 13 กิโลเมตร และถ้าอาการหนักก็ต้องพึ่งการรักษาจากโรงพยาบาลอมก๋อย ซึ่งเป็น โรงพยาบาลประจำอำเภอที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านออกไปประมาณ 65 กิโลเมตร ซึ่งแต่ละแห่งก็ต้องอาศัยยานพาหนะในการเดินทาง ถ้าเป็นสถานีอนามัยทั้ง 2 แห่งนี้ ชาวบ้านที่มีรถจักรยานยนต์ จะใช้เดินทางไป แต่ถ้าไปยังโรงพยาบาลในตัวอำเภอก็จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยรถยนต์ในการเดินทางและภายในหมู่บ้านห้วยปูลิง ที่มีสภาพการคมนาคมค่อนข้างลำบาก ไม่มีรถโดยสารเข้าออกประจำทางชาวบ้านก็ต้องพึ่งพาอาศัยคนในหมู่บ้านที่มีรถยนต์ใช้ในการเดินทาง

นายจันทร์แก้ว พะแส หนึ่งในจำนวนชาวบ้านไม่กี่คนที่มีรถยนต์ใช้ก็เป็นผู้ที่สามารถเป็นที่พึ่งในยามเจ็บป่วยของชาวบ้านที่เป็นพรรคพวกเดียวกัน นายจันทร์แก้ว เล่าว่า “พ่อของผมตายตั้งแต่ยังเด็ก ๆ ผมต้องดูแลแม่และน้อง ๆ มาตลอด อาศัยการทำไร่ทำนาทำสวนนี้แหละ มีช่วงหนึ่งน้องสาวคนเล็กของผมล้มป่วย ต้องเดินทางไปโรงพยาบาล บ่อย ๆ ตอนนั้นผมยังไม่มีรถยนต์ใช้ จะไปโรงพยาบาลก็ต้องโบกรถที่ถนนใหญ่ไปกันลำบากมาก จนกระทั่งน้องของผมตาย ผมรู้สึกเสียใจมาก คิดว่าสักวันหนึ่งต้องมีรถยนต์ให้ได้ผมทำงานจนสามารถซื้อรถยนต์มาใช้ได้ก็ด้วยน้ำพักน้ำแรงของผมเอง ลำบากมากเหมือนกันกว่าจะหามาได้ เดียวนี้พอมีคนมาขออาศัยรถให้ช่วยไปส่งโรงพยาบาล ถ้าผมอยู่ไม่ได้ออกสวนก็จะช่วยพาไปส่งส่วนมากก็เป็นคนที่รู้จักกันอยู่ บางคนก็เป็นลูกสวนของผมบ้างหรือเป็นคนที่เคยช่วยงานในสวนพริก สวนมะเขือเทศของผมก็ต้องช่วยเหลือกันไป บางทีคนที่มาขออาศัยรถก็ไม่ได้เกี่ยวข้องอะไรกันเลยก็มี แต่เมื่อเขาเดือดร้อนจริง ๆ ผมก็เห็นใจ คนมันต้องอยู่ด้วยกัน

อีกนาน เขาพึ่งเราวันนี้นั้นหน้าถ้าเราเดือดร้อนบ้าง เขาก็คงช่วยเราได้ บางรายก็ขอยืมเงิน ออกค้าขายด้วยถ้าให้ได้ก็ให้กันไป มีเมื่อไหร่ก็ค่อยเอามาใช้คืนกันทีหลังไม่ได้หนีไปที่ไหนอยู่แล้ว “

นางมีกรี เคารพปรัชญา อายุ 65 ปี อาชีพทำไร่ทำไร่เล็ก ๆ น้อย ๆ ในหมู่บ้าน เล่าว่า “ จันแแก้วมันของ่าย ต่อนดีเปะพอลูกสาวของแม่อยู่บ่สบายต้องไปหาหมอ ก็ขอ จันทรแแก้วไปส่งบ่พอ เพราะว่าเขาบ่มีรถ ช่วยกาน้ำมันเขาผ้องร้อยสองร้อยมีมีฮื้อเขานักหรือก เขากไปส่งและบ่ฮื้อเอาการถหรือก เอาเปะพอไปโรงพยาบาลครั้งสุดท้ายก่อนดีเปะพอตาย จันแแก้วมันกไปส่งต้อมก้อย แล้วเป็นคนฮับศพกลับมา ถ้าบ่มีเขาช่วยก็บ่ฮื้อจะยะจะได แม่อยู่ บ่ใจมีสตาจค์เขากบ่ว่าอะหยั่ง แต่ถ้าเป็นเรื่องอื่นทุกจะช่วยเหลือเขาเต็มดี ”

ลูกชายฝาแฝดของนางมีกรี นับถือและยกย่องนายจันทรแแก้วมากเหมือนหนึ่ง เป็นลูกพี่ของเขา เวลาถึงงานอะไรก็จะไปช่วยเหลือ คราวหนึ่งนายจันทรแแก้วขับรถตกเขา พวก เขาก็รีบไปช่วยทันที

จะเห็นได้ว่าการช่วยเหลือของคนที่มีฐานะดีในชุมชนชนบทที่ยังมีความลำบาก ยากแค้นยังมีการช่วยเหลือเกื้อกูลที่ไม่ได้หวังผลตอบแทนกลับคืนอยู่มากพอสมควรแต่จะเป็น ลักษณะของการติดหนี้บุญคุณที่ผู้ได้รับความช่วยเหลือจะรู้สึกอยู่ตลอดเวลา และจะถ่ายทอด ต่อให้คนในครอบครัวในลักษณะที่ว่า บุคคลที่ให้ความช่วยเหลือนับเป็นผู้มีพระคุณที่ต้อง ตอบแทนเขาในยามที่เขาต้องการทุกเมื่อ

2.1.2 ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในระบบการเมือง ของชุมชนชนบท

สำหรับการเมืองในระดับชุมชนนั้น ภายในชุมชนชนบทที่ห่างไกลจากศูนย์ กลางของอำนาจ รัฐ และระบบราชการ ความเคลื่อนไหวภายในจะจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มบุคคล ที่เป็นชนชั้นนำของชุมชนเท่านั้น เช่นผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน อบต. หัวหน้ากลุ่มลูกสวน และลูกจ้างของหน่วยงานราชการที่บังคับให้ชุมชน รวมทั้งบุคคลภายนอกที่เข้ามาติดต่อ ประสานงานร่วมกับชุมชนไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ พ่อค้านายทุน เป็นต้น

ภายใต้โครงสร้างอำนาจชุมชนอย่างเป็นทางการในหมู่บ้านห้วยบุลึงนั้นก็ได้มี ความเกี่ยวโยงกันกับโครงสร้างอำนาจชุมชนแบบไม่เป็นทางการในขณะเดียวกันด้วย

จากการศึกษาพบว่า โครงสร้างอำนาจอย่างเป็นทางการในชุมชนซึ่งปรากฏให้ เห็นในรูปของคณะกรรมการหมู่บ้านที่น่าจะมีความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการต่อกัน ด้วยสิทธิ ในบทบาทหน้าที่ในการนำเสนอและตัดสินใจร่วมกันในรูปแบบคณะกรรมการ ในความเป็น

จริงที่พบในหมู่บ้านแล้ว ความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการที่แฝงอยู่มีบทบาทและอิทธิพลต่อการตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านเป็นอย่างมาก รวมไปถึง

ในหมู่บ้านมีการคัดเลือกผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้นำของชุมชนโดยการเลือกตั้งของชาวบ้านครั้งหนึ่งผู้วิจัยเคยเข้าร่วมการประชุมของหมู่บ้าน เพื่อเลือกผู้ใหญ่บ้านคนใหม่แทนพ่อหลวงซีเชอร์ที่ถูกลอบยิงเสียชีวิตด้วยเหตุผลขัดแย้งส่วนตัว ในกระบวนการของชาวบ้านนั้น มีการเปิดโอกาสให้เสนอชื่อให้ที่ประชุมยกมือโหวตเสียง เนื่องจากคนในชุมชนอยู่กันแบบที่แบบนั้น ดังนั้นในกิจกรรมคัดเลือกผู้นำในหมู่บ้านจึงไม่มีเหตุรุนแรงเกิดขึ้น เมื่อเลือกบุคคลได้แล้ว ก็ทำการเสนอชื่อเพื่อขอแต่งตั้งไปยังอำเภอ ในฐานะที่ผู้ใหญ่บ้านเป็นตำแหน่งสูงสุดของหมู่บ้าน ดังนั้นชาวบ้านในยุคปัจจุบันนี้ก็มักจะมองหาและเลือกคนที่ค่อนข้างกล้าได้กล้าเสียเป็นคนมีเหตุผล และค่อนข้างมีฐานะเพื่อเป็นตัวแทนพวกตนในการติดต่อประสานงานและผลประโยชน์จากทางราชการ

หมู่บ้านห้วยปลิง เคยมีการสืบทอดตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ผ่านทางสายสกุลที่เคยเป็นมาก่อนแสดงให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่อง ชาติตระกูล ว่ามีอิทธิพลต่อระบบคิดของชุมชนในการเลือกผู้นำพอสมควร และจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน พบว่าในหมู่บ้านจะมีตระกูลสำคัญอยู่ 2 สายตระกูล โดยตระกูลหนึ่งสืบทอดตำแหน่งทางผู้นำทางการปกครองหมู่บ้านได้แก่ ตระกูลแสงหน่อ อีกตระกูลหนึ่งจะสืบทอดตำแหน่ง ผู้นำทางพิธีกรรม ที่ชาวบ้านเรียกว่า "ตั้งข้าว" สายตระกูลนี้เคยไม่มีนามสกุลใช้จนกระทั่งเมื่อไม่กี่ปีมานี้เองได้ขออนามสกุลใช้กันและมีชื่อสกุลว่า เคารพปรัชญา ตั้งแต่การก่อตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการมาจนถึงปัจจุบันนี้หมู่บ้านมีผู้ใหญ่บ้านผ่านมา 4 รุ่น ดังนี้

1. นายแก้ว แสงหน่อ
2. นายสุวา แสงหน่อ
3. นายซีเชอ สุกิตติกุล (แสงหน่อ)
4. นายบุญ เคารพปรัชญา

ในสมัยที่พ่อหลวงสุวา หมดวาระในการดำรงตำแหน่ง ตัวเต็งหนึ่งในการเป็นพ่อหลวงบ้านคนใหม่ก็คือ นายวิชัย แสงหน่อ ลูกชายหัวแก้วหัวแหวนของพ่อหลวงสุวา ที่เป็นคนรุ่นใหม่ไฟแรง มีความเป็นนักเลง และเล็ดร่อนเหมือนดังเช่นพ่อของเขา แต่บังเอิญในช่วงนั้น เขาต้องคดีพกพาอาวุธปืนโดยไม่ได้รับอนุญาต จึงไม่มีโอกาสลงสมัคร ดังนั้นคนที่ได้รับเลือกก็คือพ่อหลวงซีเชอนั่นเอง ในระยะหลัง ๆ นี้ การปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ที่

ให้โอกาสประชาชนทุกคนมีเสรีภาพตามสิทธิที่ควรมีเริ่มเข้าสู่หมู่บ้านมากขึ้น รวมทั้งแนวนโยบายจากทางราชการ จึงทำให้กระบวนการคัดเลือกผู้นำผ่านวิธีการเลือกตั้ง มีทั้งขั้นตอนการลงสมัคร การหาเสียงจากคนในหมู่บ้านตนเอง มีการล้มหมูล้มวัว เลี้ยงชาวบ้านในผู้สมัครบางรายด้วย แสดงให้เห็นถึงอำนาจและอิทธิพลของการเมืองภายนอกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อระบบคิดของชุมชนมากขึ้น แต่ก็ไม่มีรูปแบบของการแจกเงินหรือสิ่งของ ในยุคหลังจากพ่อหลวงซีเซอ คนในสายสกุลแสงหน่อไม่ลงสมัครรับเลือกตั้ง ด้วยเกรงจะเป็นข้อครหาจากชาวบ้านว่ามีส่วนพัวพันกับคดีของพ่อหลวง ซีเซอในหลาย ๆ ประเด็น

นายวิชัย แสงหน่อ เล่าว่า “พ่อหลวงซีเซอเป็นหลานพ่อผม เมื่อถูกลอบยิง ตำรวจก็สันนิษฐานว่าพัวพันกับของผิดกฎหมายกับคนนอกหมู่บ้าน แต่ก็สอบถามคนในหมู่บ้านเหมือนกันว่าขัดแย้งส่วนตัวกับใครบ้าง ปกติแล้วพ่อของผมก็มีเรื่องขัดแย้งเล็ก ๆ น้อย ๆ ตามประสาพี่น้องที่มีความคิดเห็นไม่เหมือนกัน แต่ก็ไม่ใช่เรื่องใหญ่โตขนาดฆ่าแกงกัน ผมจึงตัดปัญหาว่าไม่ลงสมัคร ทั้ง ๆ ที่มีคนสนับสนุนผม เพราะไม่อยากพัวพันกับเรื่องนี้ และไม่อยากได้ยื่นข้อครหาจากชาวบ้าน

ต่อมานายบุญ เคารพปรัชญา ถูกคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน (2543) ต่อจากพ่อหลวงซีเซอ ก่อนหน้านี้เขาก็เป็นกรรมการหมู่บ้านอยู่แล้ว ทั้งยังเป็นผู้นำกลุ่ม อสม. ในหมู่บ้านอีกด้วย เมื่อทุกคนโหวตเสียงให้ตัวเขาเอง พ่อหลวงบุญก็ได้กล่าวต่อที่ประชุมว่า “เฮ้ออ่านและเขียนหนังสือเก่งเพราะบ่ได้เฮียนมา แต่ในเมื่อเลือกเฮาแล้วก็ต้องเจือฟังเฮาเน้อ” นั่นก็เป็นสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงอำนาจในความชอบธรรมที่พ่อหลวงบ้านควรมี และในเบื้องต้นเขาก็ได้ใช้สิทธิในบทบาทหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในการเลือกผู้ช่วยฯ พ่อหลวงบุญก็ให้เหตุผลว่า ขอเลือกผู้ช่วยฯ คนเก่าทั้งสองคน เพราะคล่องงานอยู่แล้ว ผู้ช่วยฯดีโย ดีซ้อ จากหย่อมบ้านห้วยอีลุ่ล่องงานราชการส่วนอำเภอ เพราะเป็นคนหนุ่มรุ่นใหม่รู้จักเจ้าหน้าที่ทางอำเภอดีอยู่แล้วส่วนผู้ช่วยฯหน แต่ล่อย จากหย่อมบ้านห้วยปูลิง ไม่คล่องงานราชการ แต่ขอให้ไปทำอะไรก็ไปทำหมด ดังนั้นการได้มาของผู้ช่วยฯ ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งในรูปแบบโครงสร้างการทำงานในรูปคณะกรรมการหมู่บ้าน มาจากการคัดเลือกคนโดยผู้ใหญ่บ้านเอง โดยมีหลักการเพียงว่าเพื่อสามารถช่วยงานและทำงานร่วมกันได้เท่านั้นในส่วน of คณะกรรมการอีก 7 ฝ่าย ก็เช่นเดียวกันก็ยังคงใช้ชุดเดิม

สมาชิกในกลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้านส่วนใหญ่ก็มาจากบุคคลที่ชาวบ้าน บางกลุ่มเลือกให้เข้ามาเป็นตัวแทนของพวกเขาในการบริหารงานกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบออกเป็นฝ่าย ๆ ไป แต่ลักษณะการ

ทำงานจริง ๆ แล้ว จะช่วยกันมากกว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำ กรรมการหมู่บ้านห้วยบุ่งมีการนัดประชุมกันทุกเดือน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นช่วงที่ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยฯ ไปประชุมจากอำเภอมา ดังนั้นกรรมการหมู่บ้านจึงทำหน้าที่เป็นผู้นำของชุมชนอีกกลุ่มหนึ่ง โดยรูปแบบกรรมการจะแยกหน้าที่ออกเป็นฝ่าย ๆ ดังนี้

1. ฝ่ายการปกครอง
2. ฝ่ายพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ
3. ฝ่ายป้องกันและรักษาความสงบ
4. ฝ่ายการคลัง
5. ฝ่ายการศึกษาและวัฒนธรรม
6. ฝ่ายสวัสดิการสังคม
7. ฝ่ายสาธารณสุข

นายดิหนู ชันติภาพ เล่าว่า “กรรมการหมู่บ้านก็มีการแบ่งหน้าที่กันเป็นฝ่าย ๆ ไป แต่ในความเป็นจริงไม่ได้แยกหน้าที่กัน เพราะมันเป็นเรื่องของส่วนรวมทุกคนต้องช่วยกันอยู่แล้ว มีอะไรก็จะมาพูดคุยปรึกษากัน”

สมาชิกในคณะกรรมการหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นคนชั้นนำของหมู่บ้านแทบทั้งสิ้น เช่นเป็นคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีการศึกษาดี เป็นลูกหลานของผู้นำหมู่บ้าน มีหน้าที่การงานดี หรือเป็นคนที่มีความคิดคอยเป็นปากเสียงแทนชาวบ้าน การบริหารงานของคณะกรรมการค่อนข้างจะเน้นปรากฏการณ์ชัดเจนในเรื่องของการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการตัดสินใจและมีการใช้สิทธิอำนาจที่คิดว่ามีตามระบอบประชาธิปไตย ในการช่วยเหลือคนในชุมชนของตน เช่น กรณีที่นายเด่นนิมิตร พะแอ ต้องคดีขนส่งยาบ้า แต่ชาวบ้านเชื่อว่าเขาไม่ได้ทำเพียงแค่ยืมมอร์เตอร์ไซด์เพื่อนบ้านที่ชุกซ่อนยาไว้ไปติดต่องานที่อำเภอจึงถูกจับโดยไม่รู้ตัว นายเด่นนิมิตร ก็ยังเป็นหนึ่งในคณะกรรมการหมู่บ้านด้วย กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้านโดยพ่อหลวงสุว ผู้อาวุโสของหมู่บ้านที่ชาวบ้านให้ความนับถือเป็นแกนนำก็เข้าปรึกษากับทางเจ้าหน้าที่รัฐจักกันโดยส่วนตัวมาแต่ครั้งยังเป็นผู้ใหญ่บ้าน มีการทำหนังสือเสนอขึ้นไปเพื่อขอความเป็นธรรมมีการเซ็นรับรองจากคณะกรรมการหมู่บ้าน สุดท้ายก็ไม่ได้ผลแต่พวกเขาก็มีความภาคภูมิใจที่ได้ปกป้องคนของชุมชนในฐานะกลุ่มผู้นำชุมชน

จากความสัมพันธ์ในหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านกับกรรมการหมู่บ้านในการบริหารงานหมู่บ้านผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้รับนโยบายจากทางการมาปฏิบัติให้เป็นจริงในหมู่บ้าน จากนั้นผู้ใหญ่บ้านก็เรียกประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อมารับคำสั่งให้ไปปฏิบัติต่อในหมู่บ้านบ้านห้วยปลิงปัจจุบันนี้ซึ่งมีพ่อหลวงบุญ เป็นผู้ใหญ่บ้าน การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านส่วนใหญ่จะใช้วิธีล้อมวงจับเข้าพูดคุยกัน ไม่ได้มีรูปแบบการประชุมที่เป็นทางการเลย

พ่อหลวงบุญ เล่าว่า “เวลาไปประชุมประจำเดือนที่อำเภอปีกมา ก็จะใช้วิธีบอกกรรมการหมู่บ้านต่อ ๆ กันไปอี้อมาประชุมปรึกษาหารือกัน บ่มีพิธีต้องอะหยั่ง ก็เหมือนกันมานั่งดูจำกันไป ต้นตี่ไหนก็ประชุมตี่อันเลย เอาความสะดวกว่า” คณะกรรมการหมู่บ้านที่รับนโยบายไปปฏิบัติก็ได้แยกหน้าที่กันต่างช่วย ๆ กันไปเป็นเรื่อย ๆ ในสภาพความเป็นจริงของหมู่บ้านพบว่า ความสัมพันธ์ภายในโครงสร้างที่เป็นทางการนี้มีแบบแผนของการอุปถัมภ์แฝงอยู่ เนื่องจากการมีปฏิสัมพันธ์ของคนเป็นไปในแนวดิ่ง ที่มีการให้และรับผลประโยชน์ต่อกันในเชิงอำนาจตาม บทบาทหน้าที่ ในโครงสร้างอำนาจชุมชนที่เป็นทางการ

คณะกรรมการหมู่บ้านห้วยปลิง เป็นกลุ่มผู้นำชุมชนภายใต้โครงสร้างอำนาจที่เป็นทางการของชุมชนโดยเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของชาวบ้านในการตัดสินใจในกิจกรรมของหมู่บ้าน จากการครองบทบาทและอำนาจการตัดสินใจต่าง ๆ เป็นผลให้บุคคลในกลุ่มกรรมการหมู่บ้านมีความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการกับชาวบ้านบางกลุ่ม อันเนื่องมาจากงานโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่เข้ามาสู่ชุมชน ซึ่งจะผ่านทางผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านก่อน คณะกรรมการมีสิทธิเสนอและตัดสินใจในการคัดเลือกชาวบ้านให้เข้าร่วมงานในส่วนต่าง ๆ ที่ลงสู่ชุมชนเหล่านั้น อย่างเช่นในกรณีของการพิจารณาจัดสรรเงินกองทุน กข.คจ. (กองทุนขจัดปัญหาความยากจน) ที่ทางสำนักงานพัฒนาชุมชนมอบให้หมู่บ้านละ 280,000 บาท ให้เป็นเงินทุนหมุนเวียนกู้ยืมในหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านโดยผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานก็จะร่วมกันเป็นกรรมการพิจารณาเงินกองทุนนี้ ดังนั้นสิทธิและอำนาจการตัดสินใจจะให้ใครกู้ยืมก่อนหลังก็ตกเป็นของกรรมการ แม้ว่าจะมีรูปแบบของกฎเกณฑ์การใช้เงินก่อนนี้อย่างชัดเจน แต่หลักการพิจารณาผู้กู้ยืมก็ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของกรรมการ เนื่องจากเงินก้อนนี้มีการคิดดอกเบี้ยในราคาถูก คิดอัตราเหี้ยมละ 20 บาท ต่อปีเท่านั้น การส่งคืนก็แบ่งออกเป็น 5 งวด จุดประสงค์หลักก็เพื่อให้นำไปลงทุนทำการเกษตร เลี้ยงสัตว์หรือทำอาชีพเสริมอื่น ๆ ชาวบ้านชุดแรกที่กู้ยืมไปส่วนใหญ่ก็จะเป็นตัวของกรรมการด้วยตนเอง หรือพวกญาติพี่น้องที่ใกล้ชิดกัน

กรณีของงานโครงการพัฒนาที่มีเข้ามาในหมู่บ้านบทบาทของกรรมการหมู่บ้านก็จะมีในการมีอำนาจในการจัดสรรคนให้ลงทำงานเหล่านั้น อย่างเมื่อไม่นานมานี้กรรมการชลประทานได้เข้ามาสร้างอ่างเก็บน้ำใกล้กับหมู่บ้านตั้งแต่เดือนมีนาคม 2543 และเสร็จสิ้นไปเดือนกุมภาพันธ์ 2544 ทางหน่วยงานก็มอบหมายให้ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านช่วยกันคัดเลือกคนมาทำงานเป็นลูกจ้างรายวัน ซึ่งทางกรมชลประทานจ่ายให้วันละ 96 บาท จากการสังเกตจะเห็นได้ว่ากรรมการหมู่บ้านจะเลือกชาวบ้านที่เป็นพรรคพวกเดียวกันลงก่อนจากความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ กรรมการหมู่บ้านใช้สิทธิและอำนาจในการตัดสินใจเพื่อให้ความช่วยเหลือคนที่เป็นพรรคพวกเดียวกัน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันจากอำนาจและบทบาทของตัวเอง ซึ่งชาวบ้านที่เป็นผู้รับก็จะตอบแทนด้วยการเป็นพรรคพวกให้การยอมรับนับถือและช่วยเหลือด้านแรงงานเป็นการตอบแทน

การแข่งขันทางการเมืองในหมู่บ้านมีปรากฏอยู่บ้าง แต่ก็ไม่รุนแรงมากนัก เช่น ในกรณีการเลือกตั้งอบต.บ้านห้วยปูลิง ผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งรายหนึ่งก็คือ นายดิหนู ชันติภาพ อายุ 34 ปี เขามีบทบาทด้านเศรษฐกิจเป็นหัวหน้ากลุ่มลูกสวณ ที่มีฐานะดีคนหนึ่ง จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่โรงเรียนแม่ตื่น วิทยาคม ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความเห็นพ้องกันว่า เขาสมควรได้เป็นอบต. บ้านห้วยปูลิง ด้วยความสามารถและความพร้อมในหลาย ๆ ด้านที่สำคัญรู้จักกับคนนอกหมู่บ้านมาก

นายส่วยดี สุกิตติกุล กรรมการหมู่บ้านที่เคยร่วมงานกับดิหนูมาก่อน เล่าว่า "ตอนที่มีการเลือกตั้ง อบต. ตอนนี้เป็น ปี พ.ศ. 2541 มีคนลงสมัคร 3 คน ก็คือ ดิหนู ชันติภาพ จำพอ ญัฐยานนท์ และสมพงษ์ วิชัย ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็จะเลือกให้ดิหนูเป็น อบต. เพราะเขาค่อนข้างดี ความคิดความอ่านดี ขอให้ช่วยอะไรก็ไม่ยาก และที่สำคัญเป็นคนมีน้ำใจ พรรคพวกเพื่อนฝูงมีมากทั้งในและนอกหมู่บ้าน"

หลังจากที่มีการเสนอชื่อแล้ว ก่อนการเลือกตั้ง ก็จะมีการหาเสียงภายในหมู่บ้าน ก็จะใช้วิธีบอกเล่าปากต่อปาก มีการเลี้ยงพรรคพวกเพื่อนฝูงบ้าง อย่างรายของดิหนูที่เขาได้เงินสนับสนุนจากนายทุนที่เขามีความสนิทสนมจากการทำการค้าร่วมกันมาจำนวนหนึ่งพอที่จะซื้อหมูมาฆ่าเลี้ยงชาวบ้านบางส่วน ซึ่งก็เป็นการสร้างคะแนนนิยมในตัวเขาเพิ่มมากขึ้นด้วยพอสมควร

นายหม่อเอ เคารพปรัชญา เล่าว่า "ตอนที่หมู่บ้านเราเลือกตั้งอบต.นั้น ผมก็เห็นว่าดิหนูนั้นแหละเหมาะสมที่สุด เพราะเขาเป็นคนมีหลักการดี เข้ากับเจ้านายได้เก่ง ฟังพวาอาศัยเขาก็ง่าย เขาไม่ค่อยปฏิเสธความช่วยเหลือใครอยู่แล้ว"

นายริจ่า อุ่นอุดมวนา เล่าว่า “ผมนับถือดินุเป็นพี่ชายผมคนหนึ่ง ทำงานร่วมกันมาหลายอย่างแล้ว เขาเป็นคนกล้าพูด กล้าคิด กล้าทำ เมื่อได้เป็น อบต.แล้วเขาก็มีผลงานเกิดขึ้นในหมู่บ้านหลายอย่าง เช่น ถนนเข้าหมู่บ้าน ไฟฟ้า ถึงซีเมนต์จ่ายน้ำประปาบ้านห้วยอีลุ ล่าสุดก็ไปขอสนามกีฬาด้านยาเสพติดมาให้กลุ่มเยาวชน แต่บ้านเราหาที่จัดสร้างยากเมื่อหาไม่ทันบก็เลยตกไป สมัยหน้า (2544) ชาวบ้านก็คงเลือกเขาเป็น อบต.อีกนั่นแหละ”

ลักษณะการเลือกอบต. ซึ่งเป็นผู้นำคนหนึ่งของหมู่บ้าน ชาวบ้านจะใช้วิธีการเลือกโดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ส่วนตัวเดิมที่มีต่อกันมาก่อน เช่น เป็นญาติพี่น้องที่เคยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นลูกสวณในสายของเขาที่ต้องพึ่งพาเขาอีกต่อไป ดังนั้นจำเป็นที่ต้องให้คะแนนเสียงแก่เขา เพื่อการลงทุนครั้งต่อไป จะได้รับการแบ่งปันผลประโยชน์ดีขึ้น หัวหน้ากลุ่มลูกสวณของเขาก็จะอำนวยความสะดวกสวณในด้านการผลิตเพิ่มมากขึ้น หรือในบางรายที่ต้องการเลือกเขาก็รู้จักสนิทสนมคุ้นเคยกันมาก่อนในหมู่บ้าน และหวังพึ่งพาเขาในวันข้างหน้า อันเนื่องมาจากเขาเป็นคนมีฐานะดี อาจจะขอพึ่งพาเขาได้ในยามเดือดร้อน

การกระจายอำนาจบริหารสู่ท้องถิ่น ในรูปแบบขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ตำบลต่าง ๆ เริ่มมีบทบาทสำคัญมากขึ้นในปัจจุบันนี้ ผู้ที่เป็นตัวแทนจากหมู่บ้านต่าง ๆ ที่เข้าไปเป็นสมาชิกอบต. จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคอยเป็นปากเป็นเสียงแทนชาวบ้านในหมู่บ้านของตนเอง เพื่อดึงผลประโยชน์ทางการพัฒนาต่าง ๆ เข้ามาสู่หมู่บ้านให้ได้มากที่สุด ในส่วนของหมู่บ้านห้วยปูลิง ดินุ ชันติภาพก็คือ บุคคลที่ชาวบ้านเลือกเป็นตัวแทนของพวกเขาเข้าไปทำงานในองค์การบริหารส่วนตำบลม่อนจองที่ได้มาจากการเลือกตั้งภายในหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2541 และจะสิ้นสุดวาระลงในปีพ.ศ. 2544 นี้ ในระยะแรก ๆ การทำงานของเขายังดำเนินไปอย่างไม่ค่อยเต็มที่เท่าใดนัก สังเกตได้ว่า พอเวลาผ่านไปช่วงหนึ่ง เขาเริ่มสร้างความสัมพันธ์อันดีกับปลัดอบต. สังเกตจากการที่เขา มักจะมีของเล็ก ๆ น้อย ๆ ติดมือไปฝากอยู่เสมอ และจากการบอกเล่าที่เขา มักจะพูดเสมอว่า ปลัด อบต.สนิทกัน และเป็นลูกพี่ของเขา ปัจจุบันดินุได้เรียนรู้ประสบการณ์จากการทำงานร่วมกับสมาชิกตัวแทนจากหมู่บ้านอื่น ๆ ในการบริหารงานและงบประมาณส่วนท้องถิ่นได้คล่องตัวมากขึ้น เขาเริ่มเรียนรู้ที่จะทำงานตามขั้นตอนของระบบราชการและเห็นว่า ในการพิจารณาเรื่องงบประมาณแต่ละครั้งหนึ่งเสียงของเขาก็มีความสำคัญยิ่งเช่นกัน

เคยมีปรากฏการณ์ที่ว่าโรงเรียนบ้านห้วยปูลิงได้ส่งโครงการเลี้ยงไก่ เพื่อของบประมาณสนับสนุนจากทางอบต. ม่อนจองซึ่งทางดินุเคยแจ้งให้โรงเรียนส่งโครงการแล้วแต่บังเอิญว่า อาจารย์ใหญ่ไม่ได้ส่งโครงการผ่านทางดินุ เขาจึงต่อว่าทางโรงเรียนและไม่รับ

ผิดชอบว่า จะได้หรือไม่ได้ เพราะถือว่าเรื่องไม่ได้ผ่านเขามาก่อนนั่นเอง ด้วยบทบาทหน้าที่ของเขาในองค์การบริหารส่วนตำบลทำให้เขากลายเป็นบุคคลสำคัญของชุมชนที่ชาวบ้านยอมรับ โดยเฉพาะการดึงงบประมาณพัฒนาต่าง ๆ เข้ามาสู่หมู่บ้าน นอกจากโครงสร้างอำนาจด้านที่เป็นทางการในชุมชนแล้ว ก็ยังปรากฏโครงสร้างอำนาจด้านที่ไม่เป็นทางการแบ่งร่วมในวิถีชีวิตและการทำงานของชุมชนส่วนด้วยตลอดเวลา โดยเฉพาะอำนาจและอิทธิพลของผู้อาวุโสของชุมชนที่เคยผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการมาก่อนดังปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นต่อไปนี้

ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2543 ได้เกิดกรณีพิพาทระหว่างนายสมพงษ์ วิชัย ลูกเขยคนหนึ่งของพ่อหลวงสุวา กับข้าราชการครูหญิงคนหนึ่ง ของโรงเรียนบ้านห้วยบุลิง จนกระทั่งทางหัวหน้าหน่วยงานมีคำสั่งย้ายออกจากพื้นที่ภายใน 24 ชั่วโมง กรณีถูกฟ้องร้าย โดยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก็มีสาเหตุมาจากข้าราชการครูผู้นั้นใช้โทรศัพท์ทักท้วงเกินไป นายสมพงษ์จึงใช้คำพูดและกิริยาท่าทางที่ส่อเจตนาว่าจะทำมีดีมีร้าย เมื่อข้าราชการครูผู้นั้นนำเรื่องมาบอกในลักษณะเตือนกลัวจากการถูกข่มขู่ และมาขอความช่วยเหลือจากเพื่อนครูในโรงเรียนด้วยกัน นายสมพงษ์ก็ได้ตามมาขอโทษ และกล่าวว่าไม่ได้ตั้งใจจะทำจริง ๆ เพื่อป้องกันเหตุร้ายอันจะเกิดขึ้นไว้ก่อน ทางคณะครูจึงไปแจ้งเรื่องกับผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งตอนนั้น ยังเป็นพ่อหลวงวิเชอ ดำรงตำแหน่งอยู่ แต่บังเอิญว่าไปทำธุระที่อำเภอ จึงพากันไปแจ้งเรื่องกับผู้ช่วยฯ ดีโย่ ดีซ้อ ขณะที่แจ้งเรื่องราวและพูดคุยกันนั้น ทางผู้ช่วยฯ ก็มีความเห็นอย่างเป็นกลางว่า นายสมพงษ์ พูดและกระทำกิริยาไม่เหมาะสม และเห็นด้วยว่าควรไปแจ้งความที่สถานีตำรวจแม่ตื่นไว้ก่อน พอเรื่องใหญ่โตและทราบไปถึงพ่อหลวงสุวา ผู้ช่วยฯ ดีโย่ ก็ปลีกตัวไม่เข้ามายุ่งกับเรื่องนี้ และไม่ออกความคิดเห็นใด ๆ อีกเลย เพราะยังมีความเกรงใจและนับถือพ่อหลวงสุวาอยู่มาก อีกทั้งพ่อหลวงสุวาก็เคยมีบุญคุณกับเขา ทั้งเป็นญาติและเคยเสนอชื่อเขาให้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านด้วย นอกจากนี้ก็ยังเป็นคนที่ชาวบ้านเกรงใจ ส่วนด้านพ่อหลวงสุวาก็ต่อว่าคณะครูในโรงเรียนว่า เรื่องเล็กน้อยภายในหมู่บ้านทำไมไม่มาพูดกับตัวเขาก่อนจะได้รอมชอมกันได้ เขาก็มีเหตุผลที่จะตัดสินเหมือนกัน ท้ายสุดก็พูดว่าเรื่องนี้ตัวเขาจะไปพูดกับสารวัตร เจ้าของคดีเอง เพราะเขาสนิทสนมคุ้นเคยกันมาก่อน หลังจากนั้นพ่อหลวงก็ดำเนินการไปขอความช่วยเหลือจากอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านห้วยบุลิงคนเดิมที่สนิทสนมและกินอยู่ใน หมู่บ้านร่วมกันมาก่อน ให้ช่วยพูดรอมชอมจากหนักให้เป็นเบาจากฝ่ายครู และตัวเขาเองก็ไปติดต่อกับทางเจ้าหน้าที่ตำรวจ สุดท้ายเรื่องก็ถูกยอมความกันไป

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า บางโอกาสอำนาจด้านที่ไม่เป็นทางการของบุคคลบางกลุ่มในชุมชนก็สามารถมีอิทธิพลอยู่เหนืออำนาจด้านที่เป็น

ทางการ จากการเคยมีบุญคุณเกื้อหนุนกันมาก่อน และอาจเนื่องมาจากการที่ต้องใช้ชีวิตด้วยกันใน ชุมชนต่อไปอีกทั้งเกรงว่า จะเกิดความไม่ราบรื่นในการดำเนินชีวิต ในชุมชนชนบทนั้น ผู้นำเก่าก็ยังคงความสำคัญและครองอำนาจบางอย่างเหนือกว่าคนอื่น ๆ อยู่มาก เพราะฐานอำนาจที่ได้มาในสมัยที่ยังครองอำนาจที่เป็นทางการนั้น ส่วนใหญ่มาจากการสร้างหนี้บุญคุณให้เกิดขึ้นกับผู้ย่อยที่เป็นลูกบ้านของเขาในหลาย ๆ ด้านนั่นเอง

การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาเมื่อปี พ.ศ. 2543 ที่ผ่านมาก็เป็นเหตุการณ์หนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงอำนาจและอิทธิพลของบุคคลในเชิงอุปถัมภ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งการเลือกตั้งในครั้งนั้นไม่ได้มีการซื้อเสียงชาวบ้านเลย จากการสังเกตของผู้วิจัยในวันเลือกตั้งและก่อน - หลัง เลือกตั้งด้วยไม่พบการแจกเงินทองหรือวัตถุสิ่งของใด แก่ชาวบ้านเลย แต่ผลการนับคะแนนปรากฏออกมาว่า คะแนนส่วนใหญ่ถูกเขาให้ผู้สมัครหมายเลขหนึ่งเป็นจำนวนถึง 80 เปอร์เซ็นต์ การโกงคะแนนเสียงในการเลือกตั้งก็ไม่มีเนื่องจากผู้วิจัยก็เป็นหนึ่งในกรรมการเลือกตั้งครั้งนั้นด้วย เมื่อได้พูดคุยกับชาวบ้านบางคนพบว่าในหมู่บ้านไม่มีการแจกจ่ายเงิน แต่ก็มีบ้างที่คนข้างนอกมาขอรื้อให้ช่วยลงคะแนนให้ผู้สมัครบางราย อย่างกรณีของ อบต.บ้านห้วยปูลิง ที่ได้ทำงานเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลม่อนจองร่วมกับสมาชิกจากหมู่บ้านอื่น ๆ อีกหลายคนรวมทั้งกำนัน ที่เป็นสมาชิกโดยตำแหน่ง อบต.บ้านห้วยปูลิงค่อนข้างจะนับถือกำนันมาก เขาเล่าว่า “พ่อของผมถูกจับ ตำรวจที่แม่ตื่นมาจับในคดีเสพและค้ายา (ฝิ่น) เมื่อปี พ.ศ. 2540 ก็เข้าหาพ่อกำนันให้เขาช่วยพูดกับทางตำรวจให้ผ่อนหนักเป็นเบาให้ เพราะพ่อกำนันเขาสนิทกับตำรวจที่โรงพักแม่ตื่นดี ก็ถูกจำคุกอยู่ 2 ปีก็เพิ่งออกมา ก็เลยนับถือพ่อกำนันเป็นพิเศษเพราะเขามีพระคุณกับเรามาก อีกทั้งในสภาอบต.พ่อกำนันก็ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนเสียงในการพิจารณาตั้งบขมาลงหมู่บ้านห้วยปูลิงบ่อย จากความสัมพันธ์ดังกล่าว เมื่อมีการเลือกตั้งในหมู่บ้านทางกำนันก็ได้ติดต่อนายดิหนูให้ช่วยเหลือให้ผู้สมัครรายหนึ่ง โดยไม่มีสินจ้างรางวัลใด ๆ จึงไม่เป็นการยากที่เขาจะทำได้ เพราะในหมู่บ้านนั้นเขามีทั้งญาติและพรรคพวกที่บอกกล่าวพอ ๆ ให้ช่วยกันได้อยู่แล้ว

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ของบุคคลที่แฝงในโครงสร้างอำนาจของชุมชน สามารถสร้างผลประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่คนในหลายระดับที่ส่งต่อกันเป็นทอด ๆ ตามระดับความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน

2.1.3 ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในระบบเศรษฐกิจของชุมชนชนบท

ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นี้ หมู่บ้านห้วยปูลิงก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวเองให้เข้ากับสังคมยุคใหม่เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตอันเป็นหนทางเดียวที่ชาวบ้านมองเห็นสู่ทางในการหาทรัพย์สินเงินทองมาเพิ่มให้แก่ตนเอง เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางสังคมยุคใหม่ที่ยึดถือวัตถุเป็นหลัก ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนในด้านการผลิต วัฒนธรรมประเพณี ค่านิยมและระบบความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในชุมชน โดยผู้วิจัยจะขอเสนอปรากฏการณ์ที่เกิดจากการเข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันด้วยเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ เนื่องมาจากเศรษฐกิจเป็นเรื่องของปากท้อง ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญต่อวิถีชีวิตชาวบ้านมาก

ในระบบเศรษฐกิจของหมู่บ้านห้วยปูลิงปัจจุบันนี้ มีการผลิตแบบแผนใหม่ที่เป็นการผลิตเพื่อการค้าซึ่งแต่ละคนต่างมุ่งแสวงหาเงินตราอันกลายเป็นปัจจัยหลักที่จำเป็นต่อการดำรงชีพในสังคมยุคปัจจุบัน เนื่องจากการผลิตในระบบเกษตรเชิงพาณิชย์เป็นวิถีทางอันเดียวของชาวบ้านที่ง่ายที่สุดต่อการดำเนินการในการจะสร้างรายได้ให้แก่ผู้ที่มีเพียงที่ดินและแรงงานในการจัดการ จึงเป็นช่องทางให้กลุ่มนายทุนนอกหมู่บ้านเข้ามาดึงดูดเอาทรัพยากรในหมู่บ้านให้ได้มากที่สุด โดยการลงทุนทางการเกษตรในระบบเกษตรแบบพันธะสัญญา ซึ่งเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่สร้างคู่ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ขึ้นมาในชุมชนหมู่บ้าน ในหมู่บ้านห้วยปูลิงมีการลงทุนของกลุ่มนายทุนนอกหมู่บ้านในการลงสวนปลูกพืชเศรษฐกิจต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้พืชไร่ที่ชาวบ้านนิยมปลูกกันมากที่สุดก็คือ มะเขือเทศ และพริกแดง มีการปลูกข้าวบาร์เลย์บ้างเล็กน้อย

การปลูกมะเขือเทศ

“มะเขือดวง” เป็นชื่อที่ชาวบ้านใช้เรียกมะเขือเทศพันธุ์ใหญ่ ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่ชาวบ้านปลูกกันในหมู่บ้านห้วยปูลิง พืชชนิดนี้ได้ถูกนำเข้ามาปลูกภายในหมู่บ้านเพื่อผลิตบ่อน้ำที่โรงงานมานานหลายปีแล้วโดยมีช่วงอายุของการเพาะปลูก 3 เดือนภายในปีหนึ่ง ๆ จะปลูกก็ครั้งก็ได้แล้วแต่ว่าใครมีที่ดินพอจะเพาะปลูกได้ส่วนในด้านปัจจัยการผลิตก็ไม่มีปัญหา ไม่มีทุนรอนก็ทำได้ขอให้มีแค่ที่ดิน และความขยันขันแข็ง เพราะมีนายทุนมาตั้งศูนย์กลางการลงทุนและรับซื้อผลผลิตในตัวอำเภออมก๋อยมะเขือเทศ เป็นพืชเศรษฐกิจที่เข้ามาสู่ชุมชนพร้อม ๆ กับพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ จำพวกถั่วแขก ข้าวบาร์เลย์ ซึ่งทั้งถั่วแขก และข้าวบาร์เลย์ ทำรายได้ให้แก่ชาวสวนเพียงเล็กน้อยไม่คุ้มพอกับค่าเหนื่อยที่ลงทุนไปชาวบ้าน

จึงเลิกปลูกกัน ส่วนมะเขือเทศค่อนข้างจะทำรายได้ให้แก่ชาวบ้านที่ลงทุนทำอย่างงดงามพอสมควร ถ้าเป็นช่วงที่ราคาดีสาเหตุที่ชาวบ้านพากันเรียกว่า “มะเขือดวง” เนื่องมาจากการทำเงินจากผลผลิตที่ได้ในแต่ละครั้งไม่แน่นอนเสียเลยทีเดียว นาย พะยอมพอ บู่โก ลูกสวนรายหนึ่งเล่าว่า “การลงสวนมะเขือเทศ ถ้าตกอยู่ในช่วงที่ราคาผลผลิตดี และไม่ถูกโรคพืชระบาดก็นับเหมือนถูกหวยรางวัลที่ 3 หรือ 4 นั่นแหละ อย่างเมื่อช่วงที่ผ่านมาผมลงสวนไปหลายไร่ ลงให้กลุ่มลูกสวนในสาย 2-3 รายด้วยก็ได้เงินมาเกือบแสนเหมือนกัน” เช่นเดียวกันกับลูกสวนหลาย ๆ รายที่ให้เหตุผลว่า การจะได้เงินจากมะเขือเทศก็แล้วแต่ดวง ถ้าดวงดีสวนที่ทำไม่ถูกโรคราดำหรือโรคเหี่ยวลงทำลายก็มีเปอร์เซ็นต์ที่จะทำเงินให้อยู่หรือถ้าได้ผลผลิตดีก็ขึ้นอยู่กับราคาของท้องตลาดอีก เพราะราคาต่อกิโลไม่แน่นอนทางนายทุนก็กำหนดราคาโดยอิงเอาราคาที่ขผลในท้องตลาดด้วยเช่นกัน บางครั้งบางสวนมะเขือเทศปลูกกันในช่วงราคาตก เงินที่ได้ก็คุ้มพอแค่ค่าทุนที่เถ้าแก่หักคืน และค่าขนส่งผลผลิตซึ่งตกอยู่ประมาณ 25 บาท ซึ่งเป็นราคาขนส่งที่ค่อนข้างแพง แต่ชาวสวนก็ต้องยอมเพราะไม่มีรถยนต์ส่วนตัวและระยะทางหมู่บ้านก็ห่างไกลยากลำบาก นายดิหนู ชันติภาพ ได้เล่าถึงประสบการณ์การปลูกมะเขือเทศว่า การปลูกมะเขือเทศไม่ใช่เรื่องง่ายเสียเลยทีเดียว แต่ก็ไม่ใช่เรื่องยากเกินไป การปลูกจะใช้แรงงานคนเยอะก็ในช่วงการขุดเตรียมดิน ขึ้นแปลง การเก็บและคัดผลผลิตเท่านั้น ไม่มีเงินทุนก็ยังสามารถเพราะพวกเงินหรือเถ้าแก่ตัวแทนจากโรงงานมารอลงทุนให้อยู่แล้ว โดยเฉพาะตัวเขาเองที่ทำมานานจนได้รับความไว้วางใจจาก “เจ้คิม” ให้เป็นหัวหน้ากลุ่มลูกสวน ซึ่งเดี๋ยวนี้มีลูกสวนอยู่ในสาย 2-3 ราย ปีนี้ค่อนข้างจะโชคดีสำหรับตัวเขาเองเพราะลงสวนมะเขือเทศมาสองครั้งก็ขาดทุนทั้งสองครั้ง ครั้งแรกไปลงที่สวนเชิงดอยม่อนจองก็ประสบปัญหาโรคราดำต้องทิ้งไปเลยหลายไร่ พอมาครั้งที่สองในช่วงเดือนตุลาคมก็ปลูกอีก เมื่อถึงช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิตก็ปรากฏว่ากรมชลประทานได้เข้ามาสร้างอ่างเก็บน้ำใกล้กับหมู่บ้านทำให้เส้นทางเดินรถไปที่สวนถูกตัดขาด ไม่สามารถนำรถเข้าไปขนย้ายผลผลิตได้ ครั้นจะใช้แรงงานคนขนก็ไม่คุ้มด้วยระยะทางห่างไกลจากถนนหลวงมาก ดังนั้นก็ต้องยอมเสียสละทิ้งพืชผลให้ร่วงโรยไปจึงต้องติดภาระหนี้สินกับเถ้าแก่ไปอีกครั้งหนึ่ง แต่ก็ไม่ได้เป็นปัญหาใหญ่โตสำหรับเขา ด้วยสภาพของการเป็นหัวหน้ากลุ่มลูกสวน เขาก็ยังพอมีโอกาสดูแลเงินจากเปอร์เซ็นต์โควต้าและค่าขนส่งผลผลิตจากลูกสวนในกลุ่มอยู่บ้างแม้จะไม่สามารถหักลบกลบหนี้ในส่วนของเขาก็ตาม การทำสวนมะเขือเทศในปัจจุบันนี้ ลูกสวนหลายคนบอกว่าต้องกล้าได้กล้าเสียถ้ามีแว่แต่กล้า ๆ กลัว ๆ ก็ไม่รวยซักที นั่นหมายถึงว่าถ้าคิดจะลงทุนทำสวนมะเขือเทศแล้วก็เอาทุนมาลงอย่างต่อเนือง มันก็มีบ้างที่ขาดทุนแต่ก็ไม่ใช่ว่าทุกครั้ง ยามที่ได้ก็ได้มากพอดูเช่นกันใน

ปัจจุบันนี้การปลูกมะเขือเทศ ในพื้นที่หมู่บ้านที่เคยปลูกหลายครั้งแล้วจะได้ผลไม่ค่อยดีเท่าใดนัก เนื่องจากจากดินถูกผลกระทบจากปุ๋ยและยาฆ่าแมลงทำให้สภาพดินมีคุณภาพเสื่อมลง ดังนั้นในพื้นที่เดิมชาวบ้านที่ลงสวนต้องเว้นช่วงการปลูกมะเขือเทศหรือพืชผลอื่น ๆ ให้ดินฟื้นตัวสักระยะหนึ่งก่อนในช่วงนี้ชาวสวนก็จะหาพื้นที่ปลูกแห่งใหม่จากการซื้อหรือเช่าทำเป็นต้น

การปลูกพริกแดง

เป็นพืชเศรษฐกิจตัวใหม่ของชุมชนที่เพิ่งเข้ามาสู่ชุมชนเมื่อปีที่แล้วมานี้เอง (2542) การผลิตพืชชนิดนี้ก็เพื่อส่งเข้าโรงงานทำซอสพริก ดังนั้นขนาดและจำนวนของผลผลิตก็ขึ้นอยู่กับทางบริษัทกำหนด รวมทั้งการตั้งราคารับซื้อด้วย การปลูกพริกแดงนั้นค่อนข้างจะใช้ระยะเวลาปลูกที่ยาวนานถึง 6 เดือน โดยใช้ระยะเวลาในการเพาะกล้าสองเดือน ช่วงระยะเวลานี้ก็จะขุดดินขึ้นแปลงเตรียมไว้รอ ซึ่งการเตรียมดินนี้ต้องใช้แรงงานคนมาช่วยมาก ลูกสวนจึงจำเป็นต้องจ้างแรงงานมาช่วย โดยได้ค่าตอบแทนแรงงานวันละ 60 บาท ในรายที่เป็นผู้หญิงแต่ถ้าเป็นผู้ชายจะให้ค่าจ้างวันละ 80 บาท ขึ้นไป และส่วนใหญ่ก็เป็นแรงงานในชุมชนที่เป็นพวกเพื่อนบ้านเดียวกัน เว้นแต่หัวหน้ากลุ่มลูกสวนรายใหญ่อย่างนายจันทร์แก้ว พะแอ และ นายละลอย ฮือสะ ที่มีการปลูกครั้งละสิบกว่าไร่ จึงต้องมีการจ้างแรงงานนอกชุมชนเข้ามาช่วย อย่างไรก็ตามพริกแดงแม้จะใช้ระยะเวลาในการเพาะปลูกยาวนานหลายเดือน แต่ก็สามารถเก็บผลผลิตได้ยาวนานหลายครั้ง ซึ่งสร้างรายได้ให้ผู้ที่ทำอย่างเป็นกอบเป็นกำ ลูกสวนรายแรกที่ลงพริกแดงในพื้นที่หมู่บ้านก็คือ นายจันทร์แก้ว พะแอ โดยได้รับการแนะนำจากนายทุนของตนเองช่วยชี้ช่องทางให้ ซึ่งก็ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ส่วนลักษณะการขอรับทุนและปัจจัยทางการผลิต รวมทั้งการขายเข้าสู่โรงงานก็เช่นเดียวกันกับมะเขือเทศเพราะเป็นนายทุนรายเดิม ในกระบวนการผลิตก็ไม่ได้แตกต่างกันมากนัก เว้นเสียแต่ว่าพริกเมื่อปลูกแล้วไม่ต้องมีขั้นตอนการดูแลมากมายนัก ยาฆ่าแมลงก็ไม่ต้องฉีดพ่น จึงค่อนข้างเสียค่าใช้จ่ายในการบำรุงดูแลรักษาน้อย

นางมีหมุ เคารพปรัชญา ลูกสวนในกลุ่มของนายจันทร์แก้ว เล่าว่า "ปีที่แล้วอ้ายจันทร์แก้วได้เงินจากสวนพริกอยู่หลายแสน เพราะปลูกในช่วงที่ไม่มีใครปลูกเลยและราคาก็ดีด้วย มาปีนี้จึงลองทำดูบ้าง เผื่อว่าจะได้เงินแบบเขาบ้าง ปลูกเนื้อที่ก็ประมาณไร่กว่า ๆ เพราะน้ำไม่ค่อยพอ การขุดเตรียมดินเพาะกล้าก็ใช้แรงงานและเมล็ดพันธุ์ที่มีอยู่ จะใช้ทุนก็เพียงค่าปุ๋ยและยาฆ่าแมลงเท่านั้น ก็คงจะไปเอาที่อ้ายจันทร์แก้วมาก่อน ปีที่แล้วทำสวน

มะเขือเทศขาดทุนติดค้างบัญชีไว้หลายพันยังไม่ได้จ่าย เขาก็ใจดีไม่มีการทวงหนี้มีเมื่อไหร่ก็จ่ายเมื่อนั้น ดอกเบี้ยก็ไม่ได้คิด คนกันเองทั้งนั้น"

การทำสวนพริกในหมู่บ้านห้วยปูลิง อันเป็นที่มาของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์
ระหว่างนายทุนกับลูกสวนจากการพึ่งพาปัจจัยทางการผลิต

ร้านขายของชำที่เปิดภายในบ้านของหัวหน้ากลุ่มลูกสวนรายหนึ่งในหมู่บ้าน
ห้วยปูลิง สินค้าส่วนใหญ่เป็นของกินของใช้ในครัวเรือน ที่ลูกสวนของเขาสามารถมาขอซื้อ
สินค้าเหล่านี้ไปกินไปใช้ก่อนได้ (ติดค้างบัญชี)

ในส่วนของคุณลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าแก๊วหัวหน้ากลุ่มลูกสวน ลูกสวน
และลูกจ้างก็ยังคงมีลักษณะความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง ที่ผู้ให้ก็คือผู้ที่ครอบครองปัจจัยการผลิต
ส่วนผู้รับก็เป็นบรรดาลูกสวนและลูกจ้างที่มีสายสัมพันธ์ต่อกันเป็นทอด ๆ ลดหลั่นลงมา

ในระบบการผลิตของชุมชนประกอบด้วยบุคคล 4 ฝ่าย ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์
กันอยู่คือ

1. นายทุน
2. หัวหน้ากลุ่มลูกสวน
3. ลูกสวน
4. ลูกจ้าง

นายทุน

เป็นเหล่าบรรดาผู้ที่เป็นตัวแทนจากบริษัทหรือโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่เข้ามาลงทุนการผลิตทางการเกษตร และเปิดแหล่งรับซื้อเพื่อส่งเข้าสู่บริษัทหรือโรงงานเหล่านั้น เช่น ตัวแทนจากบริษัทนิมซีเส็ง หรือนายทุนอิสระที่เข้ามาตั้งศูนย์รับซื้อผลผลิตจากชาวบ้านโดยตรง เพื่อส่งเข้าโรงงานอุตสาหกรรมอาหารสำเร็จรูปในกรุงเทพฯ และภายหลังก็ได้มีการให้ทุนทางการผลิตด้วย ชาวบ้านมักเรียกบุคคลเหล่านี้ว่า “เจ้” สำหรับชาวบ้านในหมู่บ้านห้วยปูลิงได้เริ่มปลูกพืชทางเศรษฐกิจเพื่อการค้านี้ในระยะแรก ๆ มีเพียง 2-3 รายและคนเหล่านี้ก็ได้เลือกติดต่อกับนายทุนในช่วงนั้นได้อย่างอิสระ เมื่อพบนายทุนที่ให้ราคาดี ให้ความรู้สึกเป็นกันเอง ก็เลือกที่จะเป็นขาประจำส่งผลผลิตให้ เมื่อมีการพบปะแลกเปลี่ยนกันหลาย ๆ ครั้ง และระยะเวลาผ่านไปพอสมควร ก็สร้างความรู้สึกของการเป็นคนกันเองระหว่างนายทุนกับลูกสวนเหล่านี้ขึ้นมา และภายหลังเมื่อลูกสวนเริ่มขยายกิจการนายทุนเหล่านี้ก็ให้ความไว้วางใจและมองเห็นช่องทางในการทำเงินก็มีการลงทุนทางการผลิตให้ด้วยจากเล็กน้อยก็เพิ่มเครดิตให้มากขึ้นตามลำดับของความไว้นื้อเชื่อใจและเพื่อหวังผลในการขยายขยายลูกสวนให้แก่ นายทุน คนกลุ่มนี้ก็พัฒนาการเลื่อนขั้นตนเองมาเป็นหัวหน้ากลุ่มลูกสวนในหมู่บ้าน ลักษณะของการลงทุนทำไร่พืชเศรษฐกิจในหมู่บ้านนั้น ชาวบ้านจะทำการติดต่ोनายทุนนอกหมู่บ้านผ่านหัวหน้ากลุ่มลูกสวน ผู้เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของนายทุนในหมู่บ้านเพื่อขอรับเงินทุน ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง หรือเครื่องมืออุปกรณ์ที่จำเป็นบางชนิด มาดำเนินการของตนเอง โดยเมื่อได้ผลผลิตก็มีตลาดรองรับนั่นคือ การขายเข้าสู่ศูนย์รับซื้อของนายทุนเจ้าของกิจการนั่นเอง ราคาของพืชผลก็จะขึ้นลงตามแนวโน้มของตลาดที่มีนายทุนเป็นผู้กำหนดราคาเอง เหล่าบรรดาลูกสวนก็ต้องยอม เพื่อแลกกับการได้รับหลักประกันในเรื่องของความแน่นอนของแหล่งรับซื้อผลผลิตแหล่งเงินทุนหมุนเวียนที่ปราศจากหลักคำประกันสัญญาใด ๆ ผูกพันมากมายนัก นอกจากความไว้นื้อเชื่อใจต่อคู่สัมพันธ์ระหว่างนายทุนกับลูกสวน ลูกสวนในหมู่บ้านห้วยปูลิงโดยเฉพาะหัวหน้ากลุ่มที่อาศัยการลงทุนจากภายนอก จะไม่ค่อยประสบกับภาวะขาดทุนมากนัก นายทุนเจ้าของเงินก็จะหักเงินทุนคืนหลังจากที่ชาวสวนนำผลผลิตมาส่ง โดยคิดกำไรหรือดอกเบี๋ยเบ็ดเสร็จจากราคาต่อกิโลกรัมที่นายทุนเป็นผู้กำหนด ซึ่งชาวสวนก็ยินยอม สำหรับเงินส่วนเกินที่เหลือจากนั้นก็จะเป็นของชาวสวนเจ้าของผลผลิต ซึ่งบางครั้งก็ได้มากบางครั้งก็ได้น้อย หรือบางครั้งก็ไม่ได้เลยก็มี แต่ลูกสวนสามารถติดหนี้นายทุนไประยะยาวได้ ในยามที่ประสบกับภาวะขาดทุนทางการผลิตต้องทำการผลิตใหม่ ผลิตซ้ำ เพื่อที่ว่าถ้างวดใดได้มากก็สามารถนำไปโปะหนี้เก่าได้ระยะเวลา

การดำเนินการผลิตที่สามารถติดหนี้สินจากภาวะการขาดทุนของบรรดาลูกสวนที่นายทุนหยิบยื่นให้ 3 ปี หากในเวลา 3 ปี ไม่มีรายได้ขึ้นมาเลยก็เลิกความสัมพันธ์ต่อกัน ซึ่งก็ไม่มี ปรากฏให้เห็น

บรรดานายทุนในพื้นที่อำเภออมก๋อยที่ชาวบ้านติดต่อทำการค้าด้วยในปัจจุบันนั้นอยู่ 3 ราย อันได้แก่ รายแรกเป็นสายการลงทุนของ “เจ้คัม” นายทุนตัวแทนจากบริษัทนิมซีเส็ง ผู้ประกอบธุรกิจทางการเกษตรในพื้นที่นี้มานาน

ในหมู่บ้านห้วยปูลิงนั้น เจ้คัม มีนายดิหนู ชันติภาพ เป็นหัวหน้าลูกสวน ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนการลงทุนและควบคุมการผลิตของลูกสวนรายย่อย นายดิหนูเพิ่งหาปัจจัยทางการผลิตของเจ้คัม ผ่านการชักชวนของนายละลอย ฮือสะ หัวหน้าลูกสวนบ้านน้ำตัน ผู้เป็นน้องเขยและดำเนินกิจการนี้มาก่อนจนทั้งละลอยและภรรยาของเขา มีความสนิทสนมคุ้นเคย กับเจ้คัมเป็นอย่างดี พี่นภรรยาของนายละลอย เล่าว่า “ทำสวนพืชเกษตรส่งเจ้มานานหลายปีแล้ว ช่วงแรก ๆ ที่ลงทุนก็ไปเอามาได้ครั้งละไม่กี่หมื่น ทำเสร็จก็ส่งผลผลิตให้เจ้เลย ราคาบางครั้งก็ดี บางครั้งก็แย ไม่แน่นอน แต่ก็อาศัยว่าขยันทำเอา ไม่ว่าราคาตกราคาขึ้นก็ทำกันตลอด เจ้เขาก็เห็นใจเรานะ ในช่วงที่ราคาตกก็ยังแอบให้ราคาที่สูงกว่านายทุนรายอื่น เขาคงเห็นนิสัยใจคอเราดีมั้งว่าคงไม่ไปไหน ปีนี้พี่ซื้อที่ดินขยายพื้นที่ทำสวนเพิ่มไปทางบ้านมุเซอ เจ้เขาก็เสนอให้ยืมเงินมาซื้อก่อนก็ไม่คิดดอกเบี้ยหรอก แต่ก็ไม่มากเท่าไร พี่ซื้อที่ดินของพวกมุเซออยู่ 10 กว่าไร่ก็ตกราว ๆ 2 หมื่นบาท ไปขึ้นชื่อขอสิทธิทำกินในพื้นที่จับจองจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ แค่ 5 ไร่ เพราะเกรงว่าถ้าแจ้งหมดทั้งสิบไร่กลัวทางเจ้าหน้าที่จะไม่อนุญาตเวลาที่ไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ก็ไม่ยาก เพราะรู้จักคุ้นเคยกันดีเป็นส่วนตัวอยู่แล้ว ตั้งแต่ครั้งที่เขามาลงสวนมะเขือเทศข้าง ๆ สวนของพี่ พี่ก็ช่วยดูแลเรื่องน้ำให้เขาเป็นประจำ ช่วยหาคนงานให้เขาบ้าง ก็เลยสนิทสนมกัน ปีนี้พี่ลงสวนมากคงต้องจ้างคนงานมาเพิ่มและมีคนมาขอช่วยลงทุนอีก 2-3 ราย ก็ไปติดต่อเจ้อีกที เจ้ก็อนุญาตก็คงมองเห็นว่าเรารับผิดชอบได้นั้นแหละ ทั้งนี้ได้มาอยู่ 2 แสนกว่าบาท ก็เอาไปผ่อนส่งรถยนต์คันที่เปลี่ยนมาใหม่ด้วย ก็คงต้องทำไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะทำกันไม่ไหว” จากความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนของคู่สัมพันธ์ที่มีฐานทรัพยากรแตกต่างกันที่มีระยะเวลาต่อเนื่องมานานจนสามารถสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน รวมถึงความคาดหวังในผลประโยชน์จากการขยายเครือข่ายลูกสวนให้ เป็นบ่อเกิดให้นายทุนพยายามเสนอผลประโยชน์และบริการ ทั้งในรูปของสิ่งของและน้ำใจให้แก่หัวหน้าลูกสวนของเขา เพื่อดึงความสัมพันธ์ให้ต่อเนื่องยาวนานมากที่สุด

สำหรับนายดิหนู ชันติภาพนั้น เขาได้ติดต่อกับเจ้คิมในเรื่องการลงทุนและซื้อขายผลผลิตมานานเกือบสี่ปีแล้ว ก็มีความสนิทสนมคุ้นเคยกันระดับหนึ่ง นอกจากการเป็นหัวหน้าลูกสวนในหมู่บ้านแล้ว เขายังดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลม่อนจองอีกด้วย เขาเล่าว่า "เมื่อครั้งที่ลงสมัครเลือกตั้งอบต. พอเจ้เขาทราบข่าวก็ให้เงินมาจำนวนหนึ่งเพื่อเลี้ยงพรรคพวกในหมู่บ้าน มันไม่มากเท่าไรหรอก แต่ผมก็รู้สึกดีอยู่นะ ที่เขามีน้ำใจให้กับเรา แม้ไม่ใช่ญาติกัน" ปีนี้ก็หมดวาระแล้ว เจ้ก็ลั่นนะจะให้ลงสมัครอีก แต่ผมยังไม่แน่ใจอยากทำสวนอย่างเดียวสบายใจดี เวลาที่ผลผลิตราคาดีก็ได้กำไรมาก เหนื่อยมากหน่อยแต่ก็คุ้มนะ อีกอย่างค้าขายกับเจ้มานาน เขาไม่ค่อยกดราคาผลผลิตมาก ผมเคยทราบมาว่านายทุนบางรายกดราคากันยังงี้บ้าง บางรายนี้อ้างว่าผลผลิตตกเกรดทั้ง ๆ ที่ก็คัดแล้ว แต่ลูกสวนก็จ่ายอม เพราะไม่ขายให้ก็เน่าเสียทิ้งไปเปล่า ๆ แถมยังติดหนี้เขาอีกพอกพูนไปเรื่อย ๆ เดียวนี้เจ้คิมเขาก็ให้เครดิตเงินทุนดีมาก เพราะที่ผ่าน ๆ มา ลูกสวนในกลุ่มของผมถัวเฉลี่ยก็ไม่มีการขาดทุน มีแต่อยู่ตัวกับได้กำไร ปีที่แล้ว (2543) ผมทำสวนมะเขือเทศทำเอง 2 ครั้ง โชคดีขาดทุนทั้งสองครั้ง ยังติดค้างบัญชีเจ้เขาไว้อยู่เลย เขาก็ไม่ว่าอะไรเพราะมันเป็นเหตุสุดวิสัย ไม่ใช่เราแอบขายผลผลิตให้พ่อค้ารายอื่น"

นายทุนรายที่สองที่ติดต่อกับการค้าและลงทุนการผลิตให้ชาวบ้านได้แก่ กลุ่มของ "เจ้ทองดี" นายทุนอิสระรายใหญ่รายหนึ่ง ที่มีนายจันทร์แก้ว พะแส เป็นหัวหน้ากลุ่มลูกสวน โดยทำหน้าที่เป็นตัวแทนการลงทุนในหมู่บ้านและดำเนินกิจการอย่างเป็นล่ำเป็นสันใหญ่โต นายจันทร์แก้วเล่าว่า เมื่อหลายปีก่อนเขาลงทุนการผลิตเอง เพราะเริ่มทำและทำไม่มากเท่าใดนัก ผลผลิตที่ได้ก็นำไปส่งพวกพ่อค้าในตัวอำเภออมก๋อย จนกระทั่งมาพบและติดต่อกับขายกับศูนย์รับซื้อผลผลิตมะเขือเทศ พริกของเจ้ทองดี ซึ่งก็ให้ราคาดีมาตลอด ได้ติดต่อกับขายแลกเปลี่ยนกันอยู่เกือบสองปี เขาก็เริ่มคิดขยายพื้นที่ทำกิจการ ก็เข้าไปปรึกษาพูดคุยกับเจ้ทองดี โดยอาศัยความคุ้นเคยที่มีอยู่ แรก ๆ ก็ได้รับทุนมาในรูปของเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และเครื่องมืออุปกรณ์ฉีดพ่นยา ที่สามารถไปเบิกมาได้เป็นงวด ๆ ไปเมื่อได้ผลผลิตก็นำไปส่งให้นายทุนของเขาก็หักเอาเงินค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ย ค่ายา ที่คิดออกผลกำไรเบ็ดเสร็จ เมื่อมีการพึ่งพาแลกเปลี่ยนกันหลาย ๆ ครั้ง เจ้ทองดีก็เริ่มให้เครดิตเป็นตัวเงิน จนกระทั่งปัจจุบันนี้มีคนในหมู่บ้านทั้งที่เป็นญาติกันและที่ไม่เป็นเข้ามาขอช่วยลงทุนให้ เขาก็สร้างกลุ่มลูกสวนในสายขึ้นมาโดยนำเอาทุนมาจากนายทุนของเขาอีกต่อหนึ่งมาจ่ายนั่นเอง เพราะไม่เสี่ยงต่อการควักเนื้อตนเองเมื่อประสบกับภาวะการขาดทุนของลูกสวนบางรายในสายของเขา และนายทุนเองก็ได้ตัวแทนในการควบคุมดูแลลูกสวนรายย่อยอีกต่อหนึ่งที่ใกล้ชิดกว่าตนเอง โดย

แบ่งผลประโยชน์ในรูปแบบเปอร์เซ็นต์โควต้าให้แก่หัวหน้าลูกสวนของตนเองในอัตราราคา 20 บาท ต่อตระกร้า ไม่ว่าราคาผลผลิตจะขึ้นหรือลงและใช้อัตรานี้มาเป็นเวลาหลายปีแล้ว รวมทั้งการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการทำการค้าร่วมกันในกรณีต่าง ๆ ด้วย เมื่อสอบถามว่า เขามีความคิดที่จะเปลี่ยนนายทุนหรือไม่ ก็ได้รับคำตอบยืนยันว่า ไม่คิดจะเปลี่ยน เพราะมันดีอยู่แล้วและกว่าจะสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจกันอย่างนี้ก็ต้องใช้ระยะเวลาพอสมควร นายจันทร์แก้ว พูดให้ฟังว่า “มันรู้ใจกันแล้ว ทำอะไรมันง่ายขึ้น” อีกอย่างหนึ่งป็นมาเน่ ลูกน้องผมโดนจับต้อมก้อย มันมีบัตรประจำตัวเพราะเป็นหมู่พม่าหลบหนีเข้ามา แต่มันก็อยู่กับผมมาเนิ่นแล้วเหมือนกันก็ได้ เจ้เขาไปช่วยอยู่กับตางตำรวจฮือปล่อยตัว ซึ่งก็สำเร็จ เพราะเจ้รู้จักกับตำรวจอ้อมก้อยเป็นดีอยู่ บ่ต้องเลี้ยงสตาจค์ซักบาท ผมก็เลยคิดว่าถ้าขายกับเจ้เน่แหละบ่ไปตีไหนแล้วได้พึ่งได้พาขอความช่วยเหลืออะไรงี้ก็ได้ชะปะ” สตาจค์ก็คล่อง ปะเหมือนตะกอนดีลงทุนทำสวนคนเดียวมันตุนี่ละ! เวลาเจ้เป็นขึ้นมาจะไปเป้งตางใดก็ได้ เพราะญาติพี่น้องเขาก็บ่ไ้คนมีสตาจค์ บ่าเดี๋ยวนี้อย่างดีที่ได้เครดิตจากเจ้ พึ่งพาทางการเงินก็บ่ยาก เพราะเขาทำดีมาตลอด ทำเต็มเต้าเต็มแรงแม่ินั้นแหละ เป็นก็ไว้ใจและช่วยเหลืออย่าง (ทุกอย่าง)

นายทุนอีกรายหนึ่งสำหรับชาวบ้านบ้านห้วยบุลึงที่เลือกติดต่อกับก็คือ นายทุนอิสระรายใหญ่อีกรายหนึ่งตัวแทนจากโรงงานในกรุงเทพฯ ในสายของ “เจ๊ววรรณ” ที่มีนายพะยอพอ ปูโก หรือดี้อยเป็นหัวหน้ากลุ่มลูกสวนในหมู่บ้าน ดี้อยเป็นหลานเขยของนายจันทร์แก้ว พะแฮ และเริ่มทำกิจการนี้เมื่อ 1-2 ปีที่ผ่านมาและประสบกับความสำเร็จเป็นอย่างดี เขาเลือกนายทุนรายนี้จากการที่พ่อตาของเขาได้ติดต่อและรู้จักกันดีอยู่แล้วมาก่อน สิ่งที่นายทุนให้กับเขาก็คือ เงินทุน ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และเปอร์เซ็นต์โควต้าที่ไม่แตกต่างจากนายทุนรายอื่น ๆ มากนัก การรับช่วงต่อจากพ่อตาโดยไม่ต้องเริ่มใหม่เป็นสิ่งที่เขาคิดว่าดีอยู่แล้ว และเพื่อความหลากหลายของทุนที่นำเข้ามาด้วย ซึ่งระหว่างดี้อยกับนายจันทร์แก้ว ก็มีการสอบถามวิธีการดำเนินงานกิจการซึ่งกันและกันตลอดเวลา โดยมักจะมานั่งพูดคุยพบปะกันในยามว่างงานตลอดเวลาอยู่แล้วเนื่องจากการเป็นญาติเดียวกันและมีบ้านใกล้เคียงกัน

นายทุนนอกหมู่บ้านเหล่านี้ ต่างก็มีตัวแทนในการขยายเครือข่ายและช่วยดูแลควบคุมลูกสวนรายย่อย ๆ ในหมู่บ้านอย่างใกล้ชิด นั่นก็คือเหล่าบรรดาหัวหน้ากลุ่มลูกสวน โดยให้อิสระในการมีอำนาจในการตัดสินใจในการลงทุนต่อว่าจะให้แก่ใคร อย่างไร นายทุนรายใหญ่เหล่านี้ก็เพียงลงทุน และหยิบยื่นความช่วยเหลือให้ในบางโอกาส โดยเฉพาะเรื่องเงินทอง และเป็นทีปรึกษาแก่ลูกสวนของตนเองอย่างต่อเนื่อง ด้วยลักษณะของการ

ครอบครองปัจจัยทางการผลิตดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านที่เข้ามาพึ่งพาแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ต่างยอมรับในบทบาทและพร้อมที่จะจงรักภักดี โดยตั้งอยู่บนเงื่อนไขของระบบเกษตรแบบพันธะสัญญานั้นเอง

หัวหน้ากลุ่มลูกสวน

เป็นชื่อที่ชาวบ้านใช้เรียกเหล่าบรรดาบุคคลที่พัฒนาเลื่อนขั้นตนเองขึ้นมาจากการเป็นลูกสวนรายเล็ก ๆ ที่ทำการปลูกพืชไร่ทางเศรษฐกิจส่งขายพ่อค้านายทุนนอกหมู่บ้านขาดการติดต่อกับขายกับพ่อค้า นายทุนนอกหมู่บ้านมานาน ก็สามารถสะสมฐานทรัพยากรไว้ได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งปรากฏในรูปเงินทองและข้าวของเครื่องใช้ในครัวเรือน คนเหล่านี้ได้กลายมาเป็นตัวแทนของนายทุนรายใหญ่นอกหมู่บ้านในการกระจายทุนและควบคุมดูแลผลประโยชน์ของลูกสวนรายย่อย ซึ่งหัวหน้ากลุ่มเหล่านี้ยังเปรียบเสมือนเป็นนายทุนรายย่อยในหมู่บ้านอีกด้วย อย่างในกรณีของนายจันทร์แก้ว พะแะ หัวหน้ากลุ่มลูกสวนรายหนึ่ง ที่แรกเริ่มเดิมทีเขาเป็นเพียงชาวบ้านที่ทำมาหากินพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้องและคนในครอบครัวจากการเลี้ยงไม้ ปลูกพืชผักไว้กิน ต่อมาเขาก็ได้แต่งงานกับลูกสาวของพ่อหลวงสุวา ผู้ที่มีที่ดินจับจองเป็นจำนวนมากจากการได้มาเมื่อครั้งที่ยังครองอำนาจในชุมชน การเกี่ยวข้องกับผู้ที่มั่งคั่งดินมากและความใฝ่ฝันที่อยากจะมีเงิน มีรถยนต์ใช้ จากเหตุการณ์เมื่อครั้งที่เขาไม่สามารถนำนางสาวของเขาที่ไม่สบายส่งโรงพยาบาลทันเวลา จนกระทั่งเสียชีวิตเนื่องจากไม่มีรถ เป็นแรงผลักดันหนึ่งที่ทำให้เขาก้าวเข้าสู่การเกษตรแบบแผนใหม่ ที่เห็นว่าเป็นหนทางเดียวที่สุจริตที่สามารถสร้างรายได้มาสู่ตนเองอีกทั้งตัวเขาเองยังคบหาและมีเพื่อนเป็นชาวบ้านมุเซอ ซึ่งมีการปลูกกะหล่ำ และพืชอื่น ๆ ขายส่งอย่างเป็นล่ำเป็นสัน เขาเริ่มต้นติดต่อกับพ่อค้าเร่ที่เข้ามาในชุมชนที่รู้จักคุ้นเคยกันดี ทำการปลูกพืชไร่จำพวกข้าวบาร์เลย์ ถั่วแขก แล้วส่งให้พ่อค้าที่เข้ามารับซื้อเหล่านั้น ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนที่ทั้งสองฝ่ายสิ้นสุดความล้มพันธ์ลงเมื่อการแลกเปลี่ยนสิ้นสุด และผลตอบแทนที่ได้ค่อนข้างน้อยมาก ก็ดำเนินการอยู่นานจนเกิดความรู้ความชำนาญและรู้จักกลุ่มพ่อค้านายทุนภายนอกมากขึ้น ก็เริ่มนำออกไปขายเอง โดยเลือกแหล่งที่ให้ราคาดีเป็นที่ตั้ง จนกระทั่งมีนายทุนประจำ และมีการพัฒนาความสัมพันธ์เรื่อยมาผ่านการพบปะพึ่งพาแลกเปลี่ยนในสินค้าพืชผลทางการเกษตรและการลงทุนร่วมกันเป็นเวลานานก็เป็นการสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นแก่ทั้งสองฝ่าย จนกระทั่งจันทร์แก้วได้พัฒนาตนเองเลื่อนขั้นจากลูกสวนรายย่อยมาเป็นหัวหน้ากลุ่มลูกสวนที่มีเครดิตในการนำเงินมาลงทุนเองในหมู่บ้านและขยายกลุ่มการลงทุนออกไปอย่างอิสระ การที่นายทุน

ให้ความไว้วางใจในเรื่องเงินรวมทั้งการช่วยเหลือในยามที่เดือดร้อน ทำให้ตัวเขาเองรู้สึกยอมรับนับถือในความกล้าได้กล้าเสียของนายทุนและไม่คิดที่จะหักหลังไม่ว่ากรณีใด ๆ สำหรับในหมู่บ้านแล้วเขาค่อนข้างใจกว้างสำหรับเพื่อนบ้านและลูกสวนในสายของตนเองมาก แม้ว่าเขาจะเลือกลูกสวนให้แก่บางคน เพื่อลดอัตราเสี่ยงต่อการขาดทุนเช่นเดียวกับหัวหน้ากลุ่มลูกสวนรายอื่น ๆ แต่เมื่อมีคนมาขอความช่วยเหลือทางการเงินเล็ก ๆ น้อย ๆ เขาก็ให้การเป็นผู้นำกลุ่มลูกสวนของเขา ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เขาได้รับการคัดเลือกให้เป็นส่วนหนึ่งของกรรมการหมู่บ้าน ในทุก ๆ กิจกรรมของหมู่บ้าน จะต้องมีเขาเป็นส่วนหนึ่งเสมอ อีกทั้งไม่ว่างานบุญหรืองานประเพณีเขาก็ให้การสนับสนุนทั้งในเรื่องข้าวของเงินทอง และบริการรถยนต์ให้ใช้ สืบเนื่องมาจากการมีวิถีชีวิตร่วมในชุมชนเดียวกัน จึงอยู่ร่วมกับญาติสนิทมิตรสหายที่พึ่งพากันได้ในทุกด้านยามจำเป็น ด้วยความพร้อมในเรื่องของฐานะที่เขาได้สะสมมานานและมีเครือข่ายอยู่กับนายทุนนอกหมู่บ้าน ทำให้เขาพร้อมไปด้วยอำนาจทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในชุมชน ที่สามารถเป็นที่พึ่งแก่ชาวบ้านที่เดือดร้อนได้ทุกเมื่อ คนที่เข้ามาพึ่งพาขอความช่วยเหลือจากนายจันทร์ไม่ได้มีเพียงด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ยังพึ่งพาด้านสังคมเช่น เป็นธุระเรื่องช่วยพาเพื่อนบ้านไปงานแต่งงานในต่างหมู่บ้าน การรับฝากลูกหลานคนในหมู่บ้านไปส่งที่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่ หรือการฝากถามข่าวคราวทุกข์สุขไปถึงลูกในยามที่จันทร์แก้วไปเยี่ยมลูกสาวที่โรงเรียนเดียวกันบ้าง

นางมีหมู เคารพปรัชญา เล่าว่า "อรสา ลูกสาวคนโตก็ไปเรียนที่ศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่ได้เกือบปีแล้ว ติดต่อกันก็ไม่ได้ จะไปเยี่ยมที่โรงเรียนก็ไม่รู้จักไม่รู้จะไปอย่างไร ก็อาศัยฝากอ้ายจันทร์แก้วเขาไปตามข่าวคราวให้ บางครั้งก็ฝากเงินเขาไปครั้งละ 2-3 ร้อยก็ว่ากันไป ลูกสาวของเขาก็จะจบม.3 ปีนี้แล้ว ถ้าลูกสาวของเขาไม่เรียนต่อที่นั่นก็คงลำบาก เพราะจันทร์แก้วเขามีรถไปไหนมาไหนก็สะดวกกับนายจันทร์แก้วนี่ก็ไม่ได้เป็นญาติกันหรอก อาศัยว่าเป็นคนบ้านเดียวกัน และเป็นลูกสวนของเขา ก็เลยขอพึ่งพาเขาได้ ปีที่แล้วทำสวนขาดทุนก็ยังค้างบัญชีเขาไว้ไม่รู้เลยว่าก็บาท ปีนี้ทำสวนพริกถ้าราคาดีก็คงหักลบกลบหนี้ และได้กำไรมาบ้างละ"

นอกจากนี้ในบางช่วงที่พอมีเวลาจันทร์แก้วก็เปิดร้านขายของชำเล็ก ๆ โดยใช้พื้นที่ชั้นล่างของบ้าน ของที่วางขายส่วนใหญ่ก็เป็นจำพวก ข้าวปลาอาหาร และของใช้เล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งสามารถให้เชื่อไปกินไปใช้ก่อนได้ นายจันทร์แก้วเล่าว่า "ไม่ค่อยได้กำไรมากนัก เพราะคนบ้านเรามันยากจนไม่ค่อยมีเงินกัน บางครั้งก็ค้างบัญชีไว้เป็นเดือนสองเดือนก็มีไม่ว่ากันอยู่แล้ว มีเมื่อไรก็ให้เมื่อนั้น" อาศัยว่าได้ช่วยเหลือพวกเดียวกัน"

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า การอาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกันทำให้มีความเกี่ยวพันกันในหลาย ๆ ด้านยิ่งโดยเฉพาะในหมู่บ้านที่ยังคงมีระบบการพึ่งพาสูง จากการอยู่ห่างไกลจากชุมชนอื่น ๆ ดังนั้น นายจันทร์แก้วที่ดำรงตำแหน่งทางเศรษฐกิจของชุมชนในแบบแผนการผลิตใหม่ในการเป็นหัวหน้าลูกสวน และทำหน้าที่กระจายทุนการผลิตรวมทั้งควบคุมดูแลการผลิตในส่วนของหมู่บ้าน แทนนายทุน โดยในส่วนของ การดำรงตำแหน่งหัวหน้าลูกสวนก็สร้างผลประโยชน์ให้เกิดแก่เขาในส่วนของ การได้รับเปอร์เซ็นต์ โควต้าจากนายทุนที่จัดสรรให้ และได้ค่าขนส่งผลผลิตอีกต่อหนึ่งด้วย ทำให้เขามีความสัมพันธ์บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียมกันอีกต่อหนึ่งกับชาวบ้านที่เขามาเป็นลูกสวนของเขา โดยที่ทุกคนต่างยอมรับในเงื่อนไขของพันธะสัญญาทางการเกษตรต่าง ๆ เพื่อหวังพึ่งในความช่วยเหลือด้านอื่น ๆ ในวันข้างหน้า เห็นได้จากสิ่งหนึ่งก็คือการไปเอาปุ๋ย หรือยาฆ่าแมลงมาจากจันทร์แก้วซึ่งเป็นหัวหน้าลูกสวน ลูกสวนเกือบทุกคนไม่ทราบว่ายูรีนราคาเท่าไหร่ ยาฆ่าแมลงราคากี่บาท หัวหน้าลูกสวนคิดเท่าใดก็เท่านั้น ก็เขียนลงบัญชีไว้ จนกว่าจะมีการซื้อขายผลผลิตกัน จึงหักเงินคืน

นอกจากการเป็นหัวหน้าลูกสวนแล้ว นายจันทร์แก้วก็ยังลงมือทำสวนของตัวเองโดยมีแรงงานในครัวเรือนมาช่วย แต่ก็ยังไม่เพียงพอ เขามีแรงงานจากคนที่อยู่ในความอุปถัมภ์เข้ามาช่วยอีกแรงหนึ่ง ซึ่งมีอยู่หลายคนและหลายประเภท ทั้งเด็ก ๆ ในหมู่บ้านที่มีปัญหาครอบครัวอย่าง ธาณีที่เขาอุปการะมาตั้งแต่เล็กเมื่อครั้งที่แม่เขาทิ้งไป จนปัจจุบันนี้ก็เป็นเด็กหนุ่มที่เป็นแรงงานในไร่ให้กับจันทร์แก้วได้เป็นอย่างดีรวมทั้งน้องชายของเขาด้วย หรือเด็กหนุ่มที่จันทร์แก้วได้พามาอยู่ด้วยสองสามคนจากบ้านกะเหรี่ยงอมแพม หมู่บ้านปิดที่ไม่ค่อยพบเจอกับโลกภายนอก รวมทั้งพวกพม่าที่หลงเขามาอาศัยในพื้นที่ใกล้เคียงอีก 2-3 คน จันทร์แก้วเลี้ยงดูคนเหล่านี้เสมือนหนึ่งญาติ คนใดมีฝีมือทางการขับรถก็ให้ความไว้วางใจในการใช้รถของเขาในระหว่าง ๆ จึงทำให้คนเหล่านี้ค่อนข้างจงรักภักดีและตอบแทนแรงงานให้แก่เขาเป็นอย่างดี อีกทั้งเขาก็กังให้ค่าจ้างเป็นงวด ๆ ที่ค่อนข้างสร้างความพอใจในแก่คนในอุปการะของเขาเป็นอย่างดี การมีบทบาทในโครงสร้างอำนาจของชุมชน ทำให้เขามีโอกาสและอำนวยความสะดวกให้แก่คนของเขาให้มีบัตรประจำตัวอย่างถูกต้องได้ด้วย เพราะชาวบ้านที่มาจากอมแพมเดิมที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการมีบัตรมากนักเพราะไม่ได้ออกมาสู่สังคมภายนอกอยู่

นายดิหนู ชันติภาพ หัวหน้าลูกสวนในหมู่บ้านอีกรายหนึ่ง มีค่อนข้างมีบทบาทในเชิงเศรษฐกิจของหมู่บ้านเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังมีบทบาทในโครงสร้างอำนาจที่

เป็นทางการของชุมชนในการเป็นกรรมการหมู่บ้าน และเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ม่อนจองด้วย ในส่วนที่เกี่ยวพันกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เขาเป็นผู้นำกลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า การมีบทบาทเชิงซ้อนในหลาย ๆ ด้านทำให้เขาค่อนข้างเป็นคนกว้างขวางและรู้จักคนในหลาย ๆ วงการ ดังนั้นคนที่เข้ามาเป็นลูกสวณของเขา นอกจากการขอพึ่งเรื่องปัจจัยการผลิตแล้ว ก็สามารถขอความช่วยเหลือในอีกหลาย ๆ ด้าน การเป็นผู้นำทางการผลิตทางการเกษตรทำให้เขาสามารถสะสมฐานทรัพยากรไว้ในระดับหนึ่ง ที่ส่งเสริมอำนาจ บารมีในบทบาทที่เป็นทางการให้เพิ่มมากขึ้น เขามีทั้งรถยนต์ และร้านขายของชำเล็ก ๆ ที่เปิดขายในช่วงตอนเย็น มีทั้งของกินของใช้และเหล้าเถื่อน โดยเฉพาะการขายเหล้าด้วยทำให้บ้านของเขากลายเป็นสถานที่สำหรับวงสนทนาเล็ก ๆ ให้คนมาพูดคุยกัน ทำให้เกิดความสนิทสนมกันเพิ่มมากขึ้น

สำหรับลูกสวณที่เข้ามาพึ่งพาปัจจัยทางการผลิต เพราะเชื่อในความมั่นคงของเขาจากบทบาทที่เป็นทางการส่วนหนึ่งและจากการเห็นผลจากการทำสวนพืชไร่ แล้วมีฐานะขึ้นมาอีกส่วนหนึ่ง ในปัจจุบันเขามีลูกสวณในสายทั้งที่เป็นญาติและเพื่อนบ้านอยู่ 3 ราย ได้แก่ นายหม่อเอ นายดินะ และลูกเขยของพ่อหลวงซีเซอร์ที่เสียชีวิตไป นางดีแหยรรยาของดินะเล่าว่า “เลือกลูกสวณให้ชาวบ้านไม่กี่ราย กลัวขาดทุนเยอะ ก็เลือกเอาคนที่ขยันและตั้งใจทำจริง ๆ ก็คนบ้านเดียวกันเห็นกันอยู่ว่าใครเป็นใคร” ในส่วนของดินะก็ขยายพื้นที่ทำสวนเพิ่มขึ้นด้วยการไปเช่าที่ของแม่หลวงซีเซอร์ ซึ่งคิดค่าเช่าเป็นข้าวเปลือก 100 ปี๊บ ถือว่าเป็นราคาแบบญาติ ๆ กันไม่เอาเป็นตัวเงิน เพราะยังต้องพึ่งพาอาศัยกันอยู่ อีกอย่างลูกเขยของแม่หลวงก็หวังพึ่งทุนการผลิตจากดินะด้วยนั่นเอง”

ในปัจจุบันนี้หัวหน้ากลุ่มลูกสวณรายใหม่ก็คือ นายพะยอพอ หรือด้อย ซึ่งเป็นคนหนุ่มไฟแรงมุ่งทำการผลิตเพื่อหาเงินเพียงอย่างเดียว และสามารถสร้างฐานทรัพยากรได้อย่างรวดเร็ว ที่ชาวบ้านมักบอกเล่าว่า “ด้อยมันทำสวนได้จังหวะ โชคดีดวงมันดี ปีที่แล้วก็เลยทำเงินได้หลายแสน” ดังนั้นในปีนี้อาจจะมีคนเข้ามาขอให้ช่วยลงทุนหลายรายลักษณะการนำทุนการผลิตจากนายทุนนอกหมู่บ้านและการให้ทุนแก่ลูกสวณก็ไม่แตกต่างจากหัวหน้ากลุ่มรายอื่น ๆ ในหมู่บ้านมากมายนัก

หัวหน้ากลุ่มลูกสวณเหล่านี้ ได้ทำหน้าที่เป็นคนกลางคอยติดต่อประสานงานระหว่างนายทุนนอกหมู่บ้านกับชาวบ้าน หรือในบางส่วนก็มีโอกาสและช่องทางค้ากำไรก็จะทำเอง เช่น ถ้าการไปเบิกขยืมมาจากนายทุน ได้มาในราคาแพง พวกเขาก็จะไปซื้อมาใช้และเอามาลงให้แก่ลูกสวณเองเพื่อลดต้นทุนการผลิตลงเป็นต้น เป็นการช่วยเหลือบรรดาลูกสวณของพวกเขาด้วย หรือบางรายก็ไปหาซื้อมาลงให้ลูกสวณ แต่คิดราคาที่นายทุนกำหนดเพื่อหา

กำไรส่วนเกินบ้างนั่นเอง สิ่งที่ได้จากการเป็นหัวหน้ากลุ่มค่อนข้างจะคุ้มค่า เพราะได้ทั้งเปอร์เซ็นต์โควต้า ค่าขนส่งและการยอมรับนับถือจากชาวบ้านที่เป็นลูกสวนในสายรวมทั้งญาติพี่น้องของคนเหล่านั้นด้วย

ลูกสวน

คือ ชาวบ้านทั่ว ๆ ไปในหมู่บ้านที่มีความสนใจในการปลูกพืชไร่เศรษฐกิจ โดยใช้ฐานทรัพยากรที่ตนเองมี จำพวกที่ดินผืนเล็กน้อย และแรงงานของคนในครอบครัว ลูกสวนเหล่านี้อาจเป็นผู้ที่เคยรับจ้างในไร่ของเจ้าของสวนบางแห่งมาก่อน หรือการเป็นเครือญาติเดียวกันชักชวนกันทำ ซึ่งลูกสวนเหล่านี้เป็นผู้ที่มีทุนน้อยหรือไม่มีเลย จึงต้องพึ่งพาทุนจากแหล่งต่าง ๆ ที่ติดต่อหาได้ในหมู่บ้าน และบุคคลที่เขาเหล่านี้เข้าหาและพึ่งพาก็คือ บรรดาลูกสวนเจ้าของกิจการที่ทำการปลูกพืชไร่มาก่อนในหมู่บ้าน โดยใช้ความสัมพันธ์ทางเครือญาติหรือเพื่อนบ้านในการขอความช่วยเหลือด้านการลงทุน ทั้งในเรื่องเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ซึ่งภายหลังก็อาจขอความช่วยเหลือด้านการเงินบ้าง อาศัยพึ่งพาในเรื่องงานสังคมประเพณีของหมู่บ้านบ้างในบางโอกาส รวมทั้งการเข้าเป็นพรรคพวกเดียวกันกับหัวหน้ากลุ่มลูกสวน ที่มีบทบาทเชิงซ้อนในโครงสร้างอำนาจของชุมชนไปในตัวด้วย เพื่อผลประโยชน์ทางสังคมในบางเรื่อง

นายปั่นคำ อุ่นอุดมวณา เล่าว่า "เมื่อก่อนเคยลงทุนทำสวนเอง แต่ไม่คุ้มมีแต่เสียกับเสีย พอเงินขาดมือก็ไม่มีเงินทุนลงครั้งใหม่ต้องหยุดทำไปเลย แต่พอมารู้จักจันท์แก้ว ชวนนำทุนมาลงให้ก็คือการเข้าเป็นลูกสวนในสายของจันท์แก้ว ก็ไม่ได้เกี่ยวข้องเป็นญาติกัน หรือออกเป็นก็เพียงแค่คนบ้านเดียวกัน ถ้าลงทุนมะเขือเทศครั้งใดขาดทุนก็สามารถติดค้างบัญชีไว้ก่อนได้ แต่ถ้าเราทำเองขายเองความเสี่ยงมันสูงมาก เวลาเงินขาดมือก็ไม่ว่าจะไปเอาที่ไหน การลงทุนร่วมกับเขาเราเพียงแต่ใช้ที่ดินกับแรงเท่านั้นพอคราวขายผลผลิต เขาก็คิดเพียงค่าขนส่งที่ค่อนข้างแพงเหมือนกัน กับกำไรจากค่าปุ๋ยค่ายาเล็กน้อย แต่เราก็สามารถพึ่งพาเขาในหลาย ๆ ด้านได้ด้วย อย่างเช่นว่าเราไม่มีรถยนต์ก็ต้องพึ่งคนที่มียานยนต์ มันสะดวกหลายอย่าง อีกทั้งเวลาที่ลูกขายส่งค้างวอร์ดมอเตอริไซด์ไม่ทัน ก็ไปเอามาจากจันท์แก้วก่อนได้ เขาให้อยู่แล้วและไม่คิดดอกเบี้ยด้วย ลงสวนได้เงินคืนเมื่อไหร่ก็เอาไปให้เมื่อนั้นก็ได้ หรือถ้ามีก่อนก็ให้ก่อนนั่นแหละ จะได้พึ่งพาอาศัยในครั้งต่อไปภายหลังได้อีก อย่างเมื่อคราวที่วัวฝูงของผมที่ถูกลักขโมยไปก็ได้จันท์แก้วนี่แหละเป็นธุระในเรื่องรถพาไปติดตามเรื่องกับทางเจ้าหน้าที่ตำรวจ จนได้เงินคืนมาบางส่วน คนเราอยู่ได้ก็ด้วยน้ำใจแหละนะ

พ่อหลวงบุญ เป็นพ่อหลวงบ้านคนใหม่ผู้ซึ่งครองบทบาทหน้าที่เป็นผู้นำของชุมชน แต่ในระบบการผลิต เดิมทีนั้นเขาเป็นเพียงลูกสวนรายย่อยในกลุ่มของนายจันทร์แก้วจากการเป็นญาติพี่น้องกัน เขาก็ขอความช่วยเหลือจากนายจันทร์แก้วช่วยลงทุนให้ในบางส่วน เช่น การเอาปุ๋ย ยาฆ่าแมลงมาใช้ในกระบวนการผลิตพืชผลก่อน รวมทั้งการหยิบยืมเครื่องมือ อุปกรณ์บางอย่างมาใช้ด้วย ด้วยความเป็นญาติกันพ่อหลวงบุญบอกว่า นายจันทร์แก้วคิดราคาปุ๋ย ราคายา ไม่แพงหรอก ส่วนมากก็คิดราคาเดียวกับร้านค้าในหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งเป็นราคาที่บวกค่าขนส่งเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ก็ถือเป็นการช่วยเหลือกันไป ในหมู่บ้านและเพื่อนบ้าน เวลาได้ผลผลิตก็รับเอาไปส่งนายทุนที่มก้อยให้ด้วย แต่ก็คิดค่าขนส่งตามปกติ คืออยู่ที่ว่า เวลาที่ทำสวนแล้วขาดทุนจะติดหนี้เท่าไร นานเท่าใดก็ไม่คิดดอกเบี้ย ไม่มีการทวงหนี้ มีเมื่อใดก็ให้เมื่อนั้น การหนี้หนี้ไม่มีอยู่แล้วก็คนบ้านเดียวกันเห็นหน้ากันอยู่ทุกวัน ภายหลังเมื่อพ่อหลวงบุญมี บทบาทในโครงสร้างอำนาจของชุมชนก็สามารถอำนวยความสะดวกตอบแทนแก่นายจันทร์แก้วในการติดต่อกับทางราชการเมื่อคราวจำเป็นได้เป็นอย่างดี

ลูกสวนในหมู่บ้านห้วยปลิงที่ทำการผลิตพืชผลทางเศรษฐกิจส่งขายนั้น ส่วนใหญ่ก็มีเพียงที่ดิน และแรงงานในครัวเรือนช่วยในกระบวนการผลิตเท่านั้น ต้องอาศัยการนำทุนมาลงให้ก่อนผ่อนทีหลังจากหัวหน้ากลุ่มลูกสวนในหมู่บ้าน บางรายก็อาจมีแรงงานจากพวกญาติ ๆ มาช่วยบ้าง ซึ่งก็มีการตอบแทนในรูปของการให้ข้าวสารไปกินไปใช้ในครัวบ้าง ให้เงินช่วยเหลือบ้างเล็กน้อย และจะมีบางรายที่มีการจ้างแรงงานมาช่วยในไร่ในบางช่วงการผลิต หากทำกิจการใหญ่โตในที่ดินผืนใหญ่และทำกันเองไม่ไหว การว่าจ้างก็เหมือนการขอแรงจากเพื่อนบ้าน เพียงแต่ตอบแทนแรงงานให้ในรูปเงิน ตามประสาที่ชาวบ้านมักพูดกันว่า "จ้างต่างขอ" นั่นเอง ด้วยชาวบ้านอยู่ร่วมกันแบบพี่แบบน้องอาศัยพึ่งพาไ้วรรวกันทั้งหลาย ๆ ด้านอยู่แล้ว

ลูกจ้างหรือคนงาน

ในที่นี้หมายถึงแรงงานที่มารับจ้างในไร่ของลูกสวนในช่วงระยะเวลาที่สำคัญต่าง ๆ เช่น การเตรียมดิน การเก็บผลผลิต เป็นต้น ลูกจ้างส่วนใหญ่ก็เป็นแรงงานในชุมชนค่าจ้างที่ได้ก็ตกประมาณวันละ 50-60 บาท หรือเจ้าของไร่บางแห่งอาจให้ค่าจ้างสูงถึง 80 บาท/วัน หากว่าในช่วงนั้นราคาผลผลิตสูง แรงงานบางส่วนก็มาจากนอกหมู่บ้าน เช่น ชาวบ้านในแถบหมู่บ้านหลังเมือง หรือแรงงานชาวพม่าที่หลบเข้ามาอาศัยอยู่ แรงงานรับจ้างพวกนี้จะมา

อยู่อาศัยในหมู่บ้านเป็นช่วง ๆ พอได้เงินก้อนก็จะเอากลับข้ามไปยังฝั่งพม่า เพราะเมื่อนำเงินไทยไปแลกเป็นเงินพม่าแล้วค่อนข้างจะเป็นเงินจำนวนมากทีเดียว การเป็นแรงงานในไร่ไม่ต้องการลงทุนอะไร มีเพียงแรงงานเท่านั้นลูกสวนผู้เป็นเจ้าของไร่จะดูแลหมดทุกอย่างถ้าหากเป็นแรงงานที่เข้ามาขายแรงงานจากนอกชุมชนพอเสร็จสิ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตก็จะให้ค่าแรงเป็นเงินก้อนกลับไป แรงงานส่วนนี้มีการพึ่งพาลูกสวนเจ้าของไร่ค่อนข้างสูงเพราะต้องอาศัยบารมีของเจ้าของไร่ในการอยู่อาศัยในหมู่บ้านและมีรายได้จากการทำงานในไร่อีกด้วย ส่วนเจ้าของไร่ก็ได้ผลประโยชน์ในด้านแรงงานที่มาช่วยงานในไร่ ดังนั้นการพึ่งพาแบบนี้ทำให้มีความรู้สึกผูกพันและสวามิภักดิ์ต่อเจ้าของไร่ผู้เปรียบเสมือนเป็น "ลูกพี่" ของตนเองมากขึ้น

นอกจากนี้ ลูกสวนเจ้าของไร่ที่มีลูกจ้างเป็นชาวพม่าที่พามาอาศัยอยู่และทำงานให้นั้นบางคนก็ตั้งรกรากอยู่ในหมู่บ้านเลย จากการแต่งงานกับคนในหมู่บ้าน เพราะในหมู่บ้านก็ไม่ได้มีการตรวจตราจากเจ้าหน้าที่อยู่แล้ว จึงทำมาหากินอยู่ได้อย่างสบาย ยังได้รับการดูแลปกป้องคุ้มครองจากนายจ้าง ซึ่งเป็นเจ้าของสวนอีกด้วย อย่างในกรณีตัวอย่างของนายจันทร์แก้ว ที่มีลูกน้องเป็นแรงงานชาวพม่าอยู่หลายคน ซึ่งช่วยเป็นแรงงานในไร่ให้เป็นอย่างดี

ความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนกับหัวหน้ากลุ่มลูกสวน

ในพื้นที่หมู่บ้านที่กลุ่มทุนติดต่อซื้อขายกับลูกสวน โดยส่วนใหญ่จะเป็นจำพวกลูกสวนที่เลื่อนขั้นมาเป็นหัวหน้าลายนั่น เหล่าบรรดานายทุน ส่วนใหญ่จะไม่สนใจควบคุมการจัดการทางการผลิต หรือการเข้ายึดครองที่ดินของบรรดาชาวสวนเลย สืบเนื่องมาจากพวกนายทุนต้องการเพียงให้ชาวสวนมีผลผลิตที่ได้คุณภาพมาส่งตนเอง และมีความได้เปรียบจากการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยยื่นความช่วยเหลือและการบริการเพียงเล็กน้อย ๆ ที่สามารถดึงดูดความสัมพันธ์ให้ต่อเนื่องยาวนานได้เท่าที่ต้องการ และอีกเหตุผลหนึ่งก็คือที่ดินในแถบชนบทบางแห่งไม่มีราคาแพงมากนัก อันเนื่องมาจากการไม่มีเอกสารสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของ อีกทั้งยังกระจุกกระจายและแบ่งเป็นแปลงเล็กแปลงน้อยอีก นายทุนเหล่านี้จึงอาศัยกลไกการควบคุมปัจจัยการผลิตประเภททุน เมล็ดพันธุ์และการควบคุมราคาโครงสร้างการตลาดและการขนส่ง ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ชาวสวนไม่สามารถเข้าถึงและควบคุมได้ ทำให้ไม่มีอำนาจต่อรองทั้งในด้านการผลิตและการตลาด ทำให้นายทุน สามารถบรรลุเป้าหมายการผลิต ทั้งชนิดพืช ปริมาณและคุณภาพ โดยได้ตัวแทนที่ทำหน้าที่ขยายขาย

ลูกสวนและคอยควบคุมการจัดการด้านการผลิตเป็นอย่างดีนั่นก็คือหัวหน้าลูกสวนที่ส่วนใหญ่กลายเป็นชนชั้นนำของชุมชนอันเป็นที่เชื่อถือของชาวบ้าน หัวหน้าลูกสวนต้องอาศัยอำนาจเชิงเศรษฐกิจของนายทุนจากการควบคุมปัจจัยทางการผลิต อันสำคัญในกระบวนการผลิตพืชเศรษฐกิจหลักของชุมชน โดยอาศัยการสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวจากการยอมรับเงื่อนไขตามพันธะสัญญาในระบบการผลิตทางการเกษตร แล้วดำเนินการตอบสนองมากที่สุดด้วยแรงงานและที่ดิน ที่เป็นทุนทางการผลิตของตนเองรวมทั้งการสร้างข่ายลูกสวนที่มีความสามารถทางการผลิตเพื่อทำการผลิตให้ได้คุณภาพและปริมาณส่งคืนแก่นายทุน ผู้ซึ่งมีอำนาจในการตัดสินใจว่าจะให้ทุนอย่างต่อเนื่องหรือไม่ และให้ผลประโยชน์เพิ่มขึ้นจากการซื้อขายตามปกติ เช่น เจ้ทองดีแอบให้ราคาผลผลิตต่อกิโลกรัมแก่นายจันทร์แก้วสูงกว่าลูกสวนรายอื่น อีกทั้งยังให้เปอร์เซ็นต์โควต้าผลผลิตรวมทั้งค่าขนส่งด้วย การได้รับเครดิตเป็นพิเศษเหนือผู้อื่นทั้งให้หัวหน้าลูกสวนเพิ่มประสิทธิภาพทางการผลิตให้มากยิ่งขึ้น เพื่อตอบสนองความไว้วางใจและสิทธิพิเศษที่ได้จากนายทุนผู้เปรียบเสมือนหนึ่งนายของตนเอง

นายทุนที่ติดต่อกับบรรดาชาวสวนที่เป็นหัวหน้าลูกสวนอยู่นั้น ล้วนแล้วแต่เป็นคนนอกชุมชน ส่วนใหญ่ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ทำให้ทั้งสองฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้องกันก็มุ่งหวังเพียงแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ต่อกันในเชิงเศรษฐกิจเป็นหลัก และด้วยเหตุที่ว่า การไม่ได้ดำเนินวิถีชีวิตในชุมชนร่วมกัน การพึ่งพากันทางสังคมจึงเกิดขึ้นน้อยมาก อาจมีบ้างก็เพียงบางครั้งบางคราวที่สบโอกาส อย่างกรณีของเจ้คิม ที่สนับสนุนนายดินหนูหัวหน้าลูกสวน เมื่อคราวที่ลงสมัครเลือกตั้งอบต. หรือในกรณีของการช่วยเหลือลูกน้องของจันทร์แก้ว ที่เป็นคนต่างดาวให้เดินทางไปไหนมาไหนได้โดยไม่ถูกจับจากเจ้าหน้าที่ตำรวจในท้องที่อำเภออมก๋อยจากการมีเครือข่ายในแวดวงข้าราชการในท้องที่ของเจ้ทองดี ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งของความสามารถของกลุ่มบุคคลในชนชั้นนายทุน ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจการเมือง และสังคมในระดับหนึ่งที่สามารถสนับสนุนและให้ความคุ้มครองลูกน้องตนในบางโอกาส เพื่อสร้างความรู้สึกของการเป็นหนี้บุญคุณให้เกิดขึ้น เพราะคาดหวังในผลประโยชน์ทางการผลิตในอนาคตที่มีต่อกัน รวมทั้งความซื่อสัตย์จงรักภักดีในกระบวนการผลิต

ความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้ากลุ่มลูกสวน - ลูกสวน

ภายในหมู่บ้านนั้น หัวหน้ากลุ่มลูกสวนเป็นผู้สะสมอำนาจและความมั่งคั่งไว้ในระดับหนึ่ง คนเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นคนชั้นนำของชุมชนที่มีเส้นสายเชื่อมโยงกับบุคคลภายนอกชุมชน ทำให้หัวหน้ากลุ่มลูกสวนเป็นกลุ่มผู้ครองอำนาจทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

ระดับชุมชน ในส่วนของระบบการผลิตทางการเกษตรแผนใหม่ที่มุ่งทำการค้าขึ้น หัวหน้ากลุ่มลูกสวนทำหน้าที่เป็นคนกลาง หรืออาจผันตัวเองเป็นนายทุนรายย่อยในหมู่บ้าน ที่คอยจัดสรรปัจจัยการผลิตของเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี , ยาฆ่าแมลง ให้แก่เกษตรกรที่เป็นลูกสวนของตนเอง อันนำมาสู่ความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเชิงเศรษฐกิจระหว่างผู้ที่ครองฐานะและบทบาท รวมทั้งทรัพย์สินแตกต่างกัน การเป็นชนชั้นนำของชุมชนทั้งในแง่ของการครองบทบาทในโครงสร้างที่เป็นทางการของชุมชน เช่น เป็นกรรมการหมู่บ้าน อบต. หรือหัวหน้ากลุ่มทางสังคมในหมู่บ้าน เป็นการส่งเสริมความเชื่อถือให้เกิดขึ้นแก่ตัวหัวหน้ากลุ่มลูกสวนเหล่านี้เป็นอันมาก รวมทั้งความสามารถในการให้ความอุปถัมภ์แก่ลูกสวนในสายตนเองนั้น เป็นลักษณะของการอุปถัมภ์ในทุกด้าน ที่ไม่ได้ยึดเอาการค้าขายและกำไรเป็นหลักเพียงอย่างเดียว การเป็นคนในชุมชนเดียวกัน โดยเฉพาะชุมชนชนบทที่อยู่ห่างไกลความเจริญ ระบบของน้ำใจจะเข้มข้นกว่าระบบน้ำเงินอยู่มาก ความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้ากลุ่มลูกสวนกับกรรมการในหมู่บ้านที่เป็นลูกสวนนั้น ค่อนข้างจะแนบแน่น และต่อเนื่องยาวนาน เนื่องมาจากความช่วยเหลือเกื้อกูลในเชิงเครือญาติ เพื่อนผู้รับอุปถัมภ์และลูกหนี้สินเชื่อนั้นได้ประสมประสานกลมกลืนกัน ดำเนินอยู่ร่วมกัน ก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพันอย่างต่อเนื่องหัวหน้าลูกสวนมีความคาดหวังผลประโยชน์จากความสัมพันธ์ในรูปของแรงงานการผลิตที่มีประสิทธิภาพ ที่ไม่ก่อให้เกิดภาวะการขาดทุนซ้ำซ้อนในสายของตนเอง โดยไม่ได้มีลักษณะของการขูดรีดอยู่ในเนื้อหาความสัมพันธ์ แต่จะเป็นไปในเชิงประนีประนอมมากกว่า ส่วนลูกสวนก็หวังพึ่งปัจจัยทางการผลิต และความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เพื่อใช้ฐานะทางเศรษฐกิจของตนเองดีขึ้น มีทรัพย์สินเงินทองที่ทัดเทียมกับคนอื่น ซึ่งเป็นโอกาสและช่องทางเดียวของชาวบ้าน ที่มีวิถีชีวิตอยู่การผลิตทางการเกษตรเป็นหลัก และสิ่งเดียวที่ลูกสวนสามารถตอบแทนให้แก่หัวหน้ากลุ่มลูกสวนของเขาก็คือการยอมรับนับถือ และเกรงใจ โดยพยายามตอบแทนในส่วนที่ตนเองทำได้อย่างเต็มความสามารถ ตั้งแต่การเป็นแรงงานทางการผลิตที่มีคุณภาพ และการช่วยเหลือด้านแรงงานในด้านอื่น ๆ เมื่อหัวหน้ากลุ่มลูกสวนต้องการ ในเชิงการเมืองระดับหมู่บ้านนั้นบรรดาลูกสวนก็สามารถทำหน้าที่เป็นฐานเสียงให้แก่หัวหน้ากลุ่มผู้มีเครือข่ายกับนายทุนภายนอกหมู่บ้าน ที่มีเส้นสายอยู่กับนักการเมือง โดยการตอบแทนที่ได้รับไม่ให้อยู่ในรูปของตัวเงินแต่จะเป็นผลประโยชน์ด้านจิตใจ อันจะนำซึ่งผลประโยชน์ทางการค้าและการบริการที่สะดวกและเพิ่มมากขึ้นในอนาคต อย่างกรณีของการเลือกตั้ง ส.ส. ในหมู่บ้านห้วยปลิง ไม่ได้คึกคักเอาเสียเลย ภาพที่ปรากฏค่อนข้างเงียบ แต่ผลการนับคะแนนเรื่องนับปรากฏออกมาว่าคะแนนได้ถูกเทไปให้ ส.ส. รายหนึ่ง จากการพูดคุยก็คงมีบ้างที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกันเป็น

อย่างดี 3-4 ราย ปรากฏว่า เป็นการบอกต่อ ๆ กันมาว่าให้เลือกคนนี้ เมื่อสืบไปหาดันตอกก็ ปรากฏว่าเป็นหัวหน้ากลุ่มลูกสวนรายหนึ่งที่นายทุนของเขามีเส้นสายอยู่กับนักการเมือง และ ขอร้องให้ หัวหน้าลูกสวนของเขา ช่วยรวบรวมคะแนนเสียงในหมู่บ้านให้ แม้ว่ากลุ่มลูกสวนไม่ได้เป็นชาวบ้านหมดทั้งหมู่บ้าน แต่ด้วยความเป็นญาติพี่น้องกัน ใครเลือกเบอร์ไหนก็เอาเบอร์ นั้นบ้างตามกันไปนั่นเอง

นอกจากผลประโยชน์ที่พึงพาเชิงเศรษฐกิจแล้ว ลูกสวนก็ยังมีโอกาสพึงพา ทางสังคมจากหัวหน้าสายของตนเองในการฝากลูกหลานเข้าทำงาน รับจ้างในหน่วยงาน ป่าไม้ หรือการได้รับการพิจารณาคัดเลือกให้เป็นแรงงานรับจ้างชั่วคราวรายวันในงาน โครงการพัฒนาที่มีเข้ามาในหมู่บ้านเป็นระยะ เพราะหัวหน้าลูกสวนส่วนใหญ่มีอำนาจตาม บทบาทที่เป็นทางการของชุมชน สามารถให้ความช่วยเหลือแก่ลูกสวนที่เป็นพรรคพวกของ ตนเองได้เป็นอย่างดี

ความสัมพันธ์ระหว่างลูกสวน - ลูกจ้าง

ลูกสวนจำนวนมากในหมู่บ้านทำกิจการปลูกพืชไร่ เศรษฐกิจเพียงรายละเอียด น้อยส่วนใหญ่ทำกันไม่เกิน 5 ไร่ แรงงานที่ใช้ในกระบวนการผลิตก็มักจะใช้แรงงานภายในครัวเรือน ในส่วนที่ช่วยกันทำได้ แต่ในบางขั้นตอนของการผลิตต้องใช้แรงงานมาก เช่นช่วงการ เก็บเกี่ยวและคัดเกรดผลผลิต จึงจำเป็นต้องจ้างแรงงานมาช่วย จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันนี้ถ้าเป็นพืชไร่ที่ปลูกเพื่อกินเพื่อใช้เช่น ข้าวแรงงานที่มาช่วยนั้น ส่วนใหญ่จะมาเอามือเอารวัน กัน หรือการรับค่าจ้างเป็นข้าวสารกลับไปไม่มีการตอบแทนด้วยเงินทอง แต่ถ้าเป็นพืชไร่ เศรษฐกิจการจ้างงานจะตอบแทนค่าแรงในรูปของเงิน เพราะถือว่าเป็นกิจการที่ทำเพื่อแลก กับเงิน ดังนั้น จึงต้องแบ่งปันผลประโยชน์ในรูปตัวเงินมาเป็นค่าแรงด้วยเช่นกัน แรงงานที่จ้าง มาช่วยในไร่นั้น เป็นไปในลักษณะของการจ้างวาน หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "จ้างต่างขอ" เพราะ ความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายมีมากกว่าการว่าจ้างที่ได้รับเงินเป็นค่าตอบแทน แต่จะมีความสัมพันธ์เชิงซ้อนในการเป็นเครือญาติ หรือเพื่อนบ้านที่เคยช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาก่อน

นางหมี่คา เคารพปรัชญา เล่าว่า "มาใส่ปุ๋ยสวนพริกช่วยเมียของจันทร์แก้ว ไม่เอาสตางค์หรอก ก็ญาติ ๆ กัน เวลาเมื่อไรก็ไปพึ่งจันทร์แก้วได้ ที่ผ่านมาก็ช่วยเราได้ เยอะ เจ็บไข้ได้ป่วยก็อาศัยรถเขาไปโรงพยาบาลบ้าง ถ้าไม่มีเงินเขาก็ช่วยออกให้อีก อยู่บ้าน ว่าง ๆ ก็ไม่ได้ทำอะไร มาช่วยงานเขาบ้างก็ยังมี ยังต้องพึ่งพาอาศัยกันอีกนานนะ" ซึ่งภาพ ปรากฏการณ์ตัวอย่างนี้สะท้อนให้เห็นการอุปถัมภ์ในเชิงเครือญาติ ที่ไม่ได้มุ่งหวังในผล

ประโยชน์ตอบแทนมากนัก แต่ในส่วนของผู้รับนับรู้สึกถึงภาวะแห่งการเป็นหนี้บุญคุณที่ต้องทดแทนด้วยสิ่งที่ตนเองสามารถทำได้ ส่วนลูกสว่นที่ทำกิจการขนาดใหญ่หรือทำอยู่หลายแห่ง

เมื่อทำกิจการขนาดใหญ่ก็ย่อมต้องใช้แรงงานในไร่มาก ซึ่งแรงงานเพียงจากในชุมชนนั้นไม่เพียงพอจึงต้องออกไปหาแรงงานจากนอกชุมชนมาช่วย ในกรณีของนายจันทร์แก้ว พะเฮ เขาได้นำแรงงานที่เป็นชาวบ้านมาจากหมู่บ้านอมแพม และหลังเมืองซึ่งเป็นพวกกะเหรี่ยงเช่นเดียวกับคนในหมู่บ้าน แต่บางคนก็เป็นคนต่างด้าวที่ข้ามมาจากฝั่งพม่า ชาวบ้านหลาย ๆ คนในหมู่บ้านเล่าว่า ลูกน้องของนายจันทร์แก้ว เป็นคนต่างด้าวทั้งนั้น เขามาทำงานลักพักก็เงินกลับไปบ้านฝากโน้นไปทางแม่สอด เงินที่ได้จากค่าจ้างในสวนหลาย ๆ เดือนก็ตกอยู่หลายพันบาท บางคนได้ 5 - 6 พันบาท เอาไปแลกเงินพม่าก็ได้มากขึ้นเป็นเท่าตัว พวกนี้ก็อาศัยพึ่งพาบารมีของอ้ายจันทร์แก้วในการอยู่อาศัยทำงานทั้งนั้นและจากการพูดคุยกับแรงงานรับจ้างในไร่ของอ้ายจันทร์แก้ว พบว่า การเข้ามารับจ้างทำงานในไร่ที่นี้ค่อนข้างปลอดภัยจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง และอ้ายจันทร์แก้วก็ดูแลเลี้ยงดู ให้ที่พักแ่พวกเขาเป็นอย่างดี เหมือนเป็นญาติพี่น้องกินด้วยกันอยู่ด้วยกันทำงานด้วยกันตลอด ถ้าใครจะปิกหลักแต่งงานกับสาวในหมู่บ้านที่ขอบพอกัน จันทร์แก้วก็จัดการให้เรียบร้อย ส่วนด้านแรงงานก็ไม่มีกรกดค่าแรงงานอีกด้วย แรงงานพวกนี้ยกให้อ้ายจันทร์เป็นเสมือนลูกพี่ของพวกเขาก็เป็นฝ่ายให้การอุปถัมภ์ช่วยเหลือในเรื่องการให้งานทำโดยมีค่าจ้างตอบแทน การให้ที่พักพิงและการคุ้มครอง ส่วนแรงงานรับจ้างเหล่านี้ก็ตอบแทนในรูปของแรงงาน ความจงรักภักดีและการยอมรับนับถือรวมทั้งการรับใช้ลูกพี่ของตนเองในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เขาต้องการได้ทุกเมื่อ

ความสัมพันธ์ระหว่างนายทุน หัวหน้ากลุ่มลูกสว่น ลูกสว่น และลูกจ้างนั้นเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนที่มีระบบการผลิตแบบแผนใหม่ เป็นระบบเกษตรแบบมีพันธะสัญญา ที่คู่สัมพันธ์ที่มีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์นั้น มีอิสระเสรีในการตั้งเงื่อนไขต่อกัน โครงสร้างความสัมพันธ์ของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ที่มาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันนี้เป็นไปในแนวตั้งระหว่างผู้ที่ครองฐานะ อำนาจ และบทบาทแตกต่างกัน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งทั้งสองฝ่ายต่างใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวในเชิงอำนาจ และผลประโยชน์ โดยอาศัยการพึ่งพาช่วยเหลือซึ่งกันและกันทุกรูปแบบเพื่อสร้างความผูกพันอย่างต่อเนื่อง อันเกิดผลดีต่อประสิทธิภาพของการแลกเปลี่ยน นำมาซึ่งผลประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายพึงได้สูงสุดไม่ว่าทางวัตถุหรือจิตใจ ส่วนอัตราของการขูดรีดเอาผลประโยชน์ส่วนเกินจากคู่สัมพันธ์จะมากหรือน้อยนั้นก็ขึ้นอยู่กับระดับของ

ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีต่อกันนั่นเอง ซึ่งเป็นแบบแผนความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่ปรากฏอยู่ในชุมชนชนบทที่มีโครงสร้างทางเศรษฐกิจและแบบแผนการผลิตเพื่อการค้าดังที่กล่าวมาข้างต้น

2.2 รูปแบบและโครงสร้างของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในระบบสังคม การเมืองและเศรษฐกิจของชุมชนชนบท

จากการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในระบบสังคม การเมือง และเศรษฐกิจของหมู่บ้านห้วยปูลิงพบว่ามียอยู่ 2 รูปแบบคือ ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์โดยตรงและความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์โดยทางอ้อม

รูปแบบที่ 1 ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์โดยตรง เป็นผลมาจากการที่ชาวบ้าน เข้าหาบุคคลซึ่งสามารถให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลตนเอง โดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวเชิงอุปถัมภ์ โดยไม่ต้องผ่านบุคคลที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยง ในแต่ละระบบของชุมชนมีดังนี้

1.1 ระบบสังคม

วิถีชีวิตของชาวบ้านในแถบชนบทนั้นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมกันมากจนทำให้ความสัมพันธ์ส่วนตัวเชิงอุปถัมภ์ของบุคคลแทรกเข้าไปในวิถีชีวิตเหมือนเป็นธรรมชาติที่บุคคลในชุมชนต้องผูกพันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จากการเคยทำงานร่วมกันมาก่อน การเป็นศิษย์เก่า เป็นญาติพี่น้องกัน

- ระบบการฝากงาน เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมหนึ่งที่สะท้อนภาพความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี การให้และรับของบุคคลที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่มีความสัมพันธ์เดิมโดยตรงต่อกันมาก่อนนี้ขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากร บทบาทหน้าที่และสถานะที่บุคคลผู้ให้การอุปถัมภ์จะมีอยู่ในระดับหนึ่งและผู้ขอรับการอุปถัมภ์จะสร้างความสัมพันธ์อันดีเพื่อมุ่งหวังผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตแก่ตนเอง เช่น

การช่วยเหลือฝากงานของคนที่เคยร่วมงานกันมาก่อน อย่างกรณีของนายวิชา อุ่นอุดมวงษา ที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าบ้านห้วยปูลิง และเป็นลูกจ้างประจำของหน่วยฟื้นฟูและอนุรักษ์ต้นน้ำ การที่เขาีสถานภาพในการงานมั่นคงในระดับหนึ่งในการเป็นลูกจ้างของหน่วยงานที่เจ้านายให้ความไว้วางใจและมีส่วนในการคัดเลือกคนงานจึงเป็นเหตุให้สมาชิกบางคนของกลุ่ม รส.ทป.ในหมู่บ้าน เช่นนายพะปิติ เคารพปรัชญา พยายามตอบสนองนโยบายของเขาในการบริหารกลุ่มและให้ความร่วมมือ

รวมถึงเสนอตัวเองช่วยเหลืองานของเขาทุกครั้งที่มีโอกาส ทำให้นายพะปิติมีโอกาสได้รับความช่วยเหลือจากนายริจาในการเสนอเข้าเป็นลูกจ้างใหม่ของหน่วยงานเขา และเมื่อได้เข้าทำงานแล้ว นายพะปิตีก็ยิ่งยอมรับนับถือในความสามารถของนายริจามากยิ่งขึ้น เมื่อมีโอกาสก็มักจะตอบแทนคุณของนายริจาเสมอด้วยแรงงานหรือของฝาก เมื่อพ่อของริจาสร้างบ้านใหม่ นายพะปิตีก็ไปช่วยเลื่อยไม้และช่วยสร้างบ้านใหม่ให้โดยไม่เอาค่าแรง แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ใช้สถานภาพและบทบาทที่เหนือกว่าในด้านหน้าที่การงานเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลคนใกล้ชิดที่เคยเสนอตัวรับใช้มาก่อน โดยผู้รับยิ่งตอบแทนกลับคืนด้วยแรงงานและการยอมรับนับถือมากขึ้น เมื่อได้เข้าทำงานและมีงานให้ที่มั่นคงและพร้อมที่จะทำงานอย่างเต็มความสามารถเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่ผู้ให้ของตนเอง

ในชุมชนชนบทมักจะมีเจ้าหน้าที่ของรัฐ ถูกส่งเข้าไปทำงานในชุมชนจากหลายหน่วยงานด้วยกัน แต่หน่วยงานที่ทำงานใกล้ชิดกับชาวบ้านมากที่สุดก็คือครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เป็นต้น เพราะบุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่ต้องใช้วิถีชีวิตส่วนหนึ่งร่วมกับชาวบ้าน อันก่อให้เกิดความผูกพันมากกว่าโดยหน้าที่ ทำให้เป็นช่องทางอันดีแก่บุคคลในการสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ต่อกัน เช่น ข้าราชการบางคนก็ให้ความช่วยเหลือฝากชาวบ้านให้เข้าทำงานเป็นลูกจ้างนอกชุมชน โดยข้าราชการเหล่านี้มีฐานของการให้การสนับสนุนคือการมีตำแหน่งหน้าที่การงานดี มีเครือข่ายคนรู้จักนอกหมู่บ้านที่ต้องการแรงงาน และยังมีฐานะเหนือกว่าชาวบ้านทั่ว ๆ ไป ซึ่งทำให้เกิดความเกรงใจเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว แต่ด้วยความสัมพันธ์ที่มีอยู่ก่อนจากงานในหน้าที่ จึงทำให้ทั้งสองฝ่ายมีความสนิทสนมคุ้นเคยในระดับหนึ่ง ทางด้านข้าราชการก็มองว่าการให้ความช่วยเหลือในเรื่องงานแก่คนในหมู่บ้าน เป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านที่ตนรู้จักมีรายได้มาจุนเจือครอบครัว ซึ่งทำให้ชีวิตความเป็นอยู่พวกเขาดีขึ้น ส่งผลมายังความร่วมมือของชาวบ้านในงานของตนที่ปฏิบัติอยู่ในหมู่บ้านให้บรรลุเป้าหมายมากขึ้นด้วย จากความสนิทสนมไว้วางใจโดยส่วนตัวนี้ เพราะนอกจากการฝากงานให้เข้าทำแล้ว ก็ยังอำนวยความสะดวกในการเดินทาง การติดต่อทางบ้าน รวมทั้งการรับรองความปลอดภัยในขณะที่ทำงานด้วยทำให้ครอบครัวและบรรดาญาติพี่น้องของผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือเกิดความรู้สึกที่ดีชอบพอและยกย่องนับถือข้าราชการเหล่านี้เป็นอย่างดี และพยายามทดแทนบุญคุณด้วยการเชื้อเชิญให้ไปเยี่ยมบ้านพร้อมต้อนรับขับสู้อย่างดี มีของกินมาฝากเป็นระยะ ๆ รวมทั้งช่วยเหลือด้านกิจการงานทุกครั้งที่มีโอกาส เพื่อแสดงการตอบแทน เพราะชาวบ้านมีเพียงน้ำใจแรงงานเท่านั้นที่จะสามารถตอบแทนผู้ให้การช่วยเหลือของเขาได้ ข้าราชการในพื้นที่หมู่บ้านเหล่านี้มักจะให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่เคยรับใช้ใกล้ชิดตนมาก่อนเช่น ครูก็จะช่วยหางาน

ให้แก่ศิษย์เท่าที่คอยรับใช้ใกล้ชิด นอกเหนือจากความสัมพันธ์โดยหน้าที่ อันเนื่องมาจากความชอบพอในอัธยาศัยกันโดยส่วนตัวมาก่อน ผลที่เกิดขึ้นนั้นไม่เพียงแต่ตัวบุคคลที่เป็นศิษย์เท่าที่จะตอบแทนคุณอย่างต่อเนือง ครอบครัวของเขาก็จะรู้สึกเช่นนั้นด้วยเช่นกัน หรือในกรณีของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เมื่อมีงานโครงการในหมู่บ้านที่ต้องทำร่วมกับชาวบ้านก็ทำให้เกิดความสนิทสนมคุ้นเคยกับชาวบ้าน บางคนก็คอยช่วยงานเขา และเมื่อมีโอกาสหรือช่องทางก็จะหางานให้คนที่ช่วยงานเขาเหล่านี้ทำเป็นหลักแหล่งที่สร้างรายได้มาจุนเจือครอบครัว การช่วยเหลือคนในชุมชนก็ส่งผลมายังความสำเร็จในงานของตนเช่นเดียวกัน เมื่อต้องการความร่วมมือชาวบ้านก็ไม่ปฏิเสธ เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องกันอยู่แล้ว

- การพึ่งพาในยามเจ็บป่วย หมู่บ้านในแถบชนบทบางแห่งตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลจากโรงพยาบาลทำให้ชาวบ้านต้องพึ่งพาคนในหมู่บ้าน โดยเฉพาะผู้อาวุโสที่มีวิชาความรู้ในการช่วยเหลือในยามเจ็บไข้ได้ป่วย ผู้อาวุโสที่มีวิชาเหล่านี้มีความรู้ทั้งทางคาถาอาคมที่ชาวบ้านเชื่อถือและรู้เรื่องยาสมุนไพรเป็นอย่างดี ทำให้โดยวิถีชีวิตปกติแล้วชาวบ้านก็มักจะให้ความนับถือเกรงใจ และช่วยเหลืองานทุกครั้ง เผื่อว่าเมื่อถึงคราวจำเป็นก็จะสามารถขอรับความช่วยเหลือได้ เช่นกรณีของ พ่อหลวงสุวา และลุงหนูดา ที่มีฐานการให้ก็คือวิชาความรู้ทางการรักษาพื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยง ที่ช่วยแล้วไม่ได้คิดค่ารักษาแต่อย่างใด ใครมาขอก็ช่วย ดังนั้นจึงเสมือนเป็นการสร้างหนี้บุญคุณให้เกิดขึ้นแก่คนในหมู่บ้านที่ได้รับความช่วยเหลือด้านดังกล่าวเป็นอย่างมาก ชาวบ้านที่ได้รับความช่วยเหลือและเหล่าบรรดาญาติพี่น้องก็จะให้ความนับถือยำเกรงด้วย และให้การสนับสนุนความคิดเห็นของผู้อาวุโสเหล่านี้ในหมู่บ้านเป็นอย่างดี เช่นเมื่อมีการประชุมหมู่บ้านพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ถ้าหากพ่อหลวงสุวา ออกความคิดเห็นในเรื่องใด ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็เห็นสมควรตามนั้นด้วยเสมอ

ลักษณะการให้และรับของบุคคลในลักษณะนี้ เป็นความสัมพันธ์ทางตรงระหว่างบุคคล แต่บุคคล ๆ หนึ่งสามารถมีผู้รับความช่วยเหลือหลายคนได้ การพึ่งพาในอำนาจและผลประโยชน์ในลักษณะนี้เป็นการสร้างหนี้ผูกพันทางใจ ซึ่งมีผลตอบแทนในระยะยาวต่อไป

- การพึ่งพาอาศัยเจ้าของรถยนต์ในหมู่บ้าน ในหมู่บ้านถนนหนทางไม่สะดวกต่อการคมนาคม และการไม่มีรถโดยสารประจำทางเข้าออกหมู่บ้านติดต่อกับโลกภายนอก จำเป็นอย่างยิ่งที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะสร้างความสัมพันธ์อันดีกับคนมีฐานในหมู่บ้านที่ส่วน

ใหญ่มีรถยนต์ใช้ ซึ่งในหมู่บ้านก็มีอยู่ 5 ราย เจ้าของรถแต่ละคนส่วนใหญ่จะมีหน้าที่การงานดี มีฐานะดี ส่งผลให้บทบาททางสังคมดีไปด้วย เช่น

- รายแรก นายจันทร์แก้ว พะแอ เจ้าของรถยนต์ที่เป็นหัวหน้ากลุ่มลูกสวน
กรรมการหมู่บ้าน มีร้านขายของชำ และมีฐานะทางการเงินดี
- รายที่สอง นายดิหนู ขันติภาพ เจ้าของรถยนต์ที่เป็นหัวหน้ากลุ่มลูกสวน
อบต. มีร้านขายของชำ และฐานะทางการเงินดี
- รายที่สาม นายชานนท์ เคารพปรัชญา เจ้าของรถยนต์ที่เป็นลูกจ้างประจำ
หน่วยฟื้นฟูอนุรักษ์ต้นน้ำ จปปริญญาตรี มีฐานะทางการเงินดี
- รายที่สี่ นายพะยอพอ ปูโก เจ้าของรถยนต์ที่เป็นหัวหน้ากลุ่มลูกสวน
และมีฐานะทางการเงินดี
- รายที่ห้า นายสมพงษ์ อุปสุชิน เจ้าของรถยนต์ที่เป็นนักการภารโรง มีร้าน
ขายของชำและฐานะทางการเงินดี

สังเกตจากฐานะทรัพยากรของแต่ละบุคคลที่มีรถยนต์ใช้ ล้วนแล้วแต่สามารถให้ความช่วยเหลือคนในหมู่บ้านยามจำเป็นได้ เช่น การช่วยพาไปส่งโรงพยาบาลในยามเจ็บป่วย ชาวบ้านจึงพยายามสร้างความสัมพันธ์โดยตรงกับบุคคลเหล่านี้ และยังหวังว่าเมื่อบุคคลเหล่านี้ออกไปทำธุระยังสถานที่ต่าง ๆ พวกเขาก็จะสามารถขออาศัยติดรถไปทำธุระด้วยการมีความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ดีต่อเจ้าของรถมาก่อน ก็จะทำให้เจ้าของรถไม่สามารถปฏิเสธความช่วยเหลือเล็ก ๆ น้อย ๆ นี้ได้ รวมทั้งการไม่คิดเงินค่าโดยสารด้วย บางครั้งนอกจากการพึ่งพาอาศัยรถยนต์แล้วยังพึ่งทางการเงินได้อีกด้วย ชาวบ้านที่เข้ามาขอพึ่งพาอาศัยก็จะอาศัยแรงงานของตนในการช่วยเหลืองานแต่ผู้ให้การช่วยเหลือตนในงานต่าง ๆ เป็นต้น

- การพึ่งพาในชีวิตประจำวันของเพื่อนบ้านที่ต่างฐานะ การมีวิถีชีวิตอยู่บนความไม่แน่นอนในการทำมาหากินและการดำเนินชีวิต ทำให้ชาวบ้านมองหาเพื่อนบ้านที่มีฐานะมั่นคงเหนือกว่า และพยายามสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวโดยตรงกับบุคคลเหล่านั้น โดยหวังพึ่งว่า การช่วยเหลือดูแลบ้าน เลี้ยงดูลูกหลานรวมทั้งการดูแลสัตว์เลี้ยงให้ ฯลฯ จะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งช่วยเหลือเกื้อกูลในชีวิตประจำวัน เช่น อาหารการกิน ไฟฟ้า การช่วยเหลือด้านการเงินเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นต้น

1.2 ระบบการเมือง

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในทางการเมืองของชุมชนชนบทส่วนใหญ่เกิดขึ้นแบบโดยทางตรงระหว่างบุคคลต่อบุคคล ในสายงานภายใต้โครงสร้างที่เป็นทางการของหมู่บ้านที่มีการแบ่งปันผลประโยชน์ภายในกลุ่มผู้นำของชุมชนเช่น ระหว่างผู้ใหญ่บ้านกับกรรมการหมู่บ้าน โดยบทบาทและตำแหน่งภายใต้โครงสร้างอำนาจที่ลดหลั่นกันลงมา หรือเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นโดยตรงระหว่างบุคคลที่มีบทบาทในโครงสร้างที่เป็นทางการ และชาวบ้านที่ต้องการความช่วยเหลือ ในหมู่บ้านแถบชนบทความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์มักจะขึ้นกับบุคคลโดยตรงเป็นส่วนใหญ่ เพราะหมู่บ้านเป็นชุมชนขนาดเล็กที่สมาชิกของชุมชนมีความใกล้ชิดและรู้จักสนิทสนมคุ้นเคยกันเกือบทั้งสองหมู่บ้าน

สิ่งที่ทำให้บุคคลสามารถเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ผู้ที่ด้อยกว่าตนเองก็คือตำแหน่ง และบทบาทในโครงสร้างที่เป็นทางการ ซึ่งก็มีส่วนมาจากการมีฐานะหรือการศึกษาในระดับหนึ่งมาก่อนในชุมชนมาก่อน เช่น การเป็นผู้ใหญ่บ้าน ในหมู่บ้านห้วยปูลิง ผู้ใหญ่บ้านจะได้รับการส่งทอดในตระกูลของผู้นำเก่า ชาวบ้านในชนบทมีความเชื่อว่าเมื่อต้นตระกูลเป็นผู้นำ ลูกหลานก็จะได้รับการถ่ายทอดอำนาจเหล่านั้นมาด้วย เป็นผลต่อภาวะการเป็นผู้นำที่ชาวบ้านเชื่อถือ และอีกส่วนหนึ่ง การเป็นผู้นำของชุมชนทำให้มีโอกาสสะสมฐานทรัพยากรได้มากพอสมควรจากการมีโอกาสติดต่อกับบุคคลภายนอก และบทบาทหน้าที่ของตนเอง เช่น การมีที่ดินใน ครอบครัวมากเป็นพิเศษ จึงทำให้ชาวบ้านมองเห็นความแตกต่างเหล่านี้ อันเป็นโอกาสในการส่งเสริมให้คนสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับกลุ่มคนที่เป็นผู้นำของชุมชน เพื่อความสะดวกในการติดต่องานวิชาการ การมีโอกาสได้รับคัดเลือกลงทำงานเป็นแรงงานรับจ้างชั่วคราวในงาน โครงการพัฒนาของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีเข้ามาในหมู่บ้าน หรือการได้รับสิทธิพิเศษต่าง ๆ ในหมู่บ้าน โดยชาวบ้านผู้พึ่งพาก็จะใช้ฐานทรัพยากรที่ตนเคยมีอันได้แก่แรงงาน และความยอมรับนับถือเข้าเป็นพรรคพวกแก่ผู้ให้การช่วยเหลือตนโดยตรง เช่น การคัดเลือกคนงานให้หน่วยงานที่มีโครงการพัฒนาในหมู่บ้าน บุคคลในกลุ่มผู้นำมักจะเป็นกลุ่มที่ได้รับข่าวสารข้อมูลก่อน รวมทั้งการได้รับอำนาจในการตัดสินใจว่าจะเลือกหรือไม่เลือกใคร ทำให้บุคคลเหล่านี้มีอำนาจเหนือกว่าชาวบ้านในระดับหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้ชาวบ้านบางคนพยายามสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวด้วยการเข้าเป็นพรรคพวกของบุคคลเหล่านี้ และยอมให้ถูกเรียกใช้ในบางโอกาสที่บุคคลเหล่านั้นต้องการเป็นต้น

1.3 ระบบเศรษฐกิจ

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลในโครงสร้างทางการผลิตของชุมชน มักจะเป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์โดยตรงระหว่างบุคคลกับบุคคล สืบทอดต่อกันมาเป็นชั้น ๆ ซึ่งการให้และการรับก็จะจำกัดอยู่แก่บุคคลฝ่ายที่มีการติดต่อสัมพันธ์กันเท่านั้น เพราะการลงทุนทางเศรษฐกิจที่ขึ้นอยู่กับพื้นฐานความสนิทสนมไว้นั่นเอง โดยส่วนตัวเป็นหลัก เนื่องจากเป็นเรื่องของผลประโยชน์และเศรษฐกิจที่ปรากฏในรูปของเงินตราซึ่งจะปรากฏเป็นคู่สัมพันธ์ โดยตรงที่มีความสัมพันธ์เป็นทอด ๆ ระหว่างนายทุน หัวหน้ากลุ่มลูกสวน ลูกสวนและลูกจ้าง โดยการให้และการรับของบุคคลขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะและฐานทรัพยากรดังนี้

นายทุนจะเป็นผู้ที่ให้เงินเพื่อสร้างงาน ซึ่งเงินในที่นี้หมายถึง เงินทุนทางการผลิตพืชไร่ ซึ่งนายทุนคาดหวังว่า ต้องได้ผลกำไรกลับคืนจากคู่สัมพันธ์นั้นก็คือนายหน้ากลุ่มลูกสวน ซึ่งเป็นผู้ที่เคยทำการค้าต่อกันมานาน โดยรูปแบบการให้นั้นเป็นเงินก้อนที่ไม่คิดดอกเบี้ยแต่ดอกผลจะปรากฏในลักษณะการบวกราคาผลผลิตที่นายทุนเป็นฝ่ายกำหนดรวมทั้งการให้เงินเพื่อนำไปขยายขायลูกสวน หลังจากมั่นใจในความสัมพันธ์ การให้สิทธิพิเศษและบริการบางอย่างร่วมไปด้วย เพื่อสร้างความรู้สึกที่เป็นกันเองและดึงหัวหน้ากลุ่มลูกสวนให้ทำงานแก่ตนเองโดยไม่ปิดพริ้วสัญญา โดยต่างฝ่ายต่างอาศัยความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่เกิดขึ้นโดยตรงระหว่างบุคคลในการเชื่อมโยงและดึงความสัมพันธ์ไว้อย่างต่อเนื่อง หัวหน้ากลุ่มเมื่อได้รับสิทธิพิเศษเหนือกว่าคนอื่น ๆ จากนายทุนก็จะพยายามทำการผลิตอย่างเต็มที่ และรับผิดชอบในการขยายขायลูกสวนให้นายทุน อันเป็นผลดีต่อการเพิ่มผลผลิตอันเป็นการสร้างรายได้ทั้งดงามให้เกิดแก่นายทุน อีกประการหนึ่งก็คือ การให้ผลประโยชน์เพื่อสร้างแรงจูงใจ ส่วนสำคัญในการดึงความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนกับหัวหน้ากลุ่มลูกสวนไว้ เนื่องจากทั้งสองฝ่ายมีข้อจำกัดของการไม่ได้มีวิถีชีวิตในชุมชนร่วมกัน

หัวหน้ากลุ่มลูกสวน ซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชนที่สะสมฐานทรัพยากรในระดับหนึ่งที่ค่อนข้างเหนือกว่าชาวบ้านทั่ว ๆ ไป จากการติดต่อค้าขายกับนายทุนมาก่อน และยังคงครอบครองปัจจัยทางการผลิตในหมู่บ้าน เสมือนหนึ่งเป็นนายทุนรายย่อยในหมู่บ้าน อีกทั้งการมีเส้นสาย โยงใยกับคนภายนอกชุมชนเช่นนายทุน เจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นต้น ทำให้มีคนเข้ามาพึ่งพาปัจจัยทางการผลิตเหล่านี้ โดยการเข้าเป็นลูกสวนในสายแต่ละกลุ่ม เป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างบุคคล แบบติดต่อกันโดยตรงที่เกิดขึ้น และหัวหน้ากลุ่มนอกจากการแลกเปลี่ยนในระบบการผลิตแล้ว ยังสามารถให้ความช่วยเหลือลูกสวนของ

เขาได้อย่างหลากหลายครอบคลุมแทบทุกด้าน ด้วยส่วนหนึ่งมาจากการใช้วิถีชีวิตชุมชนร่วมกัน ทำให้มีความเห็นอกเห็นใจกันในระดับหนึ่ง และเป็นเพราะหัวหน้ากลุ่มลูกสวนส่วนใหญ่ครองบทบาทเชิงซ้อนหลายตำแหน่งใน ชุมชนด้วย ส่วนลูกสวนนอกจากการพยายามทำการผลิตอย่างเต็มความสามารถแล้ว ก็จัดหาทางตอบแทนหัวหน้ากลุ่มของเขาเสมอด้วยการช่วยเหลือด้านแรงงานของตนเองและคนในครอบครัว รวมทั้งการยอมรับนับถือให้เป็นพี่ใหญ่ของตนเองต่อไป

หัวหน้ากลุ่มลูกสวนถือได้ว่าเป็นผู้ให้โอกาสและช่องทางการทำมาหากิน ซึ่งเป็นผลประโยชน์หลัก ๆ ต่อลูกสวนของเขา

ลูกสวน ในหมู่บ้านหนึ่งลูกสวนส่วนใหญ่มีเพียงที่ดินผืนเล็กน้อยที่ใช้แรงงานในครัวเรือนทำการผลิต อาจพึ่งแรงงานจากคนภายนอกบ้าง ในบางขั้นตอนการผลิตโดยใช้วิธีการจ้างต่างหากจากญาติ หรือคนรู้จักกัน เมื่อต้องพึ่งปัจจัยทางการผลิตเช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง เครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ก็จัดหาแหล่งทุนในหมู่บ้านโดยเลือกว่าเป็นญาติเดียวกันก่อน เพราะญาติกันย่อมให้ผลประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนได้มากกว่าคนที่ไม่ใช่ญาติ และยังเป็นการรักษาความสัมพันธ์อันเครือญาติจากการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอีกทางหนึ่งไปด้วย นอกจากทุนทางการผลิตแล้วยังพึ่งพาทางการเงินในยามจำเป็น และการช่วยเหลือทางสังคมจากหัวหน้ากลุ่มได้อีกด้วย ดังนั้นลูกสวนจึงพยายามตอบแทนหัวหน้ากลุ่มของเขาให้ได้มากที่สุด ในส่วนของลูกสวนเองก็อาจจะสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์อีกทอดหนึ่งแก่แรงงานรับจ้างในไร่ของตน

ลูกจ้าง ลูกจ้างในที่นี้หมายถึง แรงงานรับจ้างที่เป็นทั้งคนในชุมชนและคนจากนอกชุมชนที่เข้ามาอาศัยอยู่กับลูกสวนเจ้าของไร่ หรือหัวหน้ากลุ่มที่มีการผลิตเองขนาดใหญ่ ลูกจ้างเหล่านี้อาศัยแรงงานของตนเองเป็นทุนทางการผลิต และต้องการรายได้จากการทำงานในไร่สวนเพื่อมาพัฒนาความเป็นอยู่ของตนและครอบครัวให้ดีขึ้น เมื่อลูกสวนเจ้าของไร่มีความสามารถให้เขาได้นอกเหนือจากค่าแรง การยอมรับนับถือและยอมรับใช้อย่างต่อเนื่องก็จะเกิดขึ้น

รูปแบบที่ 2 ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์โดยทางอ้อม เป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่ต้องอาศัยบุคคลที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยง โดยตัวกลางเชื่อมโยงนี้อาจจะเครือญาติ ผู้เคยร่วมงาน หรือบุคคลที่เคยรับการอุปถัมภ์จากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมา

ก่อน ส่วนใหญ่แล้วความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ รูปแบบนี้มักจะเกิดขึ้นระหว่างบุคคลภายในและบุคคลภายนอกชุมชน ซึ่งจะมีในแต่ละระบบของชุมชนดังนี้

2.1 ระบบสังคม

ในสังคมชุมชนชนบท ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์โดยทางอ้อม เกิดขึ้นได้ในกรณีที่มีการขอความช่วยเหลือในการฝากงานผ่านญาติพี่น้อง เช่นกรณีของนายสมพงษ์ วิชัย ที่พ่อตาของเขา ขอให้มิลอย ช่วยฝากงานให้ไปทำที่สวนของต่านักกฎหมาย เพราะพ่อหลวงเองเคยอุปถัมภ์ค้าขายช่วยเหลือครอบครัว มิลอยมาก่อน ดังนั้นการฝากงานให้ลูกเขยจึงไม่ยากที่มิลอยจะหาช่องทางฝากงานให้ได้

สัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์โดยอ้อมผ่านตัวกลางเชื่อมโยงนี้ ผู้ให้มีฐานทรัพยากรในครอบครองคือ บทบาทหน้าที่ในหน่วยงาน ที่มีเครือข่ายคนรู้จักกว้างขวาง สามารถให้ความช่วยเหลือเรื่องงานได้ ส่วนผู้รับมีเพียงแรงงานที่ต้องการออกรับจ้างเพื่อสร้างรายได้ ผู้รับในรูปแบบนี้จะมีการตอบแทนในสองทางคือ ตอบแทนผู้ให้การช่วยเหลือเรื่องงานแก่ตน และตอบแทนตัวกลางเชื่อมโยงด้วยในขณะเดียวกัน ผู้รับส่วนใหญ่มักจะอยู่ในฐานะด้อยกว่า ดังนั้นจึงมักตอบแทนด้วยแรงงานและการเคารพเชื่อฟัง การหาของไปฝาก ผู้ให้ความช่วยเหลือในเรื่องงานก็หวังพึ่งพาทั้งคนกลางในการช่วยเหลือดูแลทุกขุสขของครอบครัวตนในยามที่ออกไปทำงานนอกชุมชน และยังได้คนในอุปถัมภ์เพิ่มขึ้นอีกคนหนึ่งที่สามารถขอพึ่งพาแรงงานได้ทุกเมื่อที่ต้องการ ในส่วนของคนกลางที่เชื่อมโยงก็ได้ประโยชน์โดยสามารถช่วยเหลือญาติพี่น้องของตนให้มีงานทำนั่นเอง ผลของการให้และรับทางอ้อมผ่านบุคคลที่เป็นสื่อกลางนี้ ค่อนข้างจะซับซ้อนเนื่องจากต้องประกอบด้วยบุคคลที่ให้ความสัมพันธ์ถึงสามฝ่ายที่ต้องมีการเสนอสนองตอบแทนซึ่งกันและกัน

ลักษณะความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นโดยทางอ้อมผ่านบุคคลเชื่อมโยงในการฝากงานนี้หรือในกรณีอื่น ๆ ก็ตามมักจะเกิดกับบุคคลภายนอกที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนเหมือนดังเช่น นายสมพงษ์ วิชัย ซึ่งเป็นคนนอกหมู่บ้านแต่ได้เข้ามาแต่งงานกับคนในหมู่บ้าน ดังนั้นการเข้าหาบุคคลอื่นในชุมชนบางครั้งก็ต้องผ่านตัวกลาง ซึ่งเป็นคนในชุมชนเอง ด้วยเหตุที่ว่าความเป็นคนในชุมชนเดียวกันอาจเคยมีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ต่อกันมาก่อน ซึ่งส่งผลให้เกิดความสำเร็จในการขอความช่วยเหลือได้มากกว่าการติดต่อโดยตรง เมื่อมีการพบปะติดต่อรหว่างผู้ให้กับผู้รับบ่อยครั้งเข้าก็ไม่จำเป็นต้องผ่านคนกลางอีกต่อไป

2.2 ระบบการเมือง

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์รูปแบบทางอ้อม ในด้านการเมืองนี้ ปรากฏอยู่ในลักษณะการหาเสียงเลือกตั้งจากบุคคลภายนอก การที่บุคคลภายนอกชุมชนต้องการใช้สิทธิทางการเมืองของคนในชุมชนเพื่อเลือกตนนั้น ด้วยความที่ไม่ได้เป็นคนในชุมชนที่ชาวบ้านรู้จักมักคุ้น ดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้บุคคลที่เป็นสื่อกลางเชื่อมโยง จากการศึกษาพบว่า หมู่บ้านในแถบชนบทบางแห่งไม่จำเป็นต้องลงทุนหลายทาง เพียงแต่ใช้คนกลางที่เคยสร้างความผูกพันส่วนตัวกับบุคคลสำคัญของชุมชนก็สามารถหาฐานเสียงในหมู่บ้านนั้น ๆ ให้แก่ตนได้ ซึ่งคนกลางจะได้รับผลประโยชน์ เช่น ความช่วยเหลือทางการเงิน สิทธิพิเศษทางการเมืองต่าง ๆ จากการสนับสนุนคุ้นเคยส่วนตัวกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง และจะใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวเดิมที่มีกับผู้นำชุมชนบางคนในการให้ช่วยเหลือหาเสียงในหมู่บ้านแก่ผู้ลงสมัครที่ตนรู้จักซึ่งก็สามารถบรรลุเป้าหมายได้เป็นอย่างดี อย่างกรณีของกำนันที่สนับสนุนส่วนตัวกับ อบต.บ้านห้วยปูลิงและช่วยเหลือเกื้อกูล รวมทั้งแบ่งปันผลประโยชน์ตามอำนาจหน้าที่กันมาก่อน ดังนั้นเมื่อใดก็ตามที่กำนันเรียกใช้หรือขอความช่วยเหลือ เขาก็จะตอบสนองทันที เพื่อเป็นการตอบแทนความสัมพันธ์ที่มีอยู่ก่อนเดิม และเชื่อมความสัมพันธ์ให้ต่อเนื่อง ยังคาดหวังในผลประโยชน์ภายหน้าว่า ถ้าหากผู้สมัครลงเลือกตั้งที่ตนหาเสียงให้ได้รับเลือก ก็จะสามารถพึ่งพาโดยผ่านกำนันซึ่งเป็นคนกลางได้ต่อไปอีกทอดหนึ่ง

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ รูปแบบทางอ้อม ในระบบการเมืองลักษณะนี้ จำเป็นต้องใช้ตัวกลางเป็นสื่อเชื่อมโยงระหว่างคนสองฝ่าย โดยที่ตัวกลางเองก็มีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับบุคคลทั้งสอง ซึ่งคือผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งและหัวหน้าคะแนนในหมู่บ้าน การได้ผลประโยชน์ตอบแทนก็ได้จากทั้งสองทาง โดยไม่ต้องเหนียว ส่วนนักการเมืองเป็นผู้มีฐานทรัพยากร ตำแหน่งและบทบาททางการเมืองที่สามารถให้ความช่วยเหลือทั้งคนกลางที่เสมือนเป็นลูกน้องของตน และสามารถส่งผ่านความช่วยเหลือในหลาย ๆ ด้านไปสู่หัวหน้าคะแนนด้วย โดยเฉพาะการช่วยเหลือด้านการเงิน ในลักษณะต่าง ๆ หรือการช่วยเหลือทางสังคมบ้าง

2.3 ระบบเศรษฐกิจ

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์รูปแบบทางอ้อมในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งพิจารณาจากโครงสร้างทางการผลิตของระบบเกษตรเพื่อการค่านี พบอยู่ในกลุ่มของหัวหน้ากลุ่มลูกสวนที่ต้องพึ่งพาแหล่งทุนนอกหมู่บ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่ตนไม่รู้จักมาก่อน ดังนั้นเพื่อให้เกิดความสะดวกสบายในการติดต่อทุนและมีคนค้าประกันตนเองด้วย จึงจำเป็นต้องอาศัยบุคคล

ที่เป็นคนกลางติดต่อนายทุนให้ โดยที่คนกลางในการติดต่อนี้เป็นหัวหน้ากลุ่มลูกสวນที่ติดต่อทำการค้ากับนายทุนมาก่อน นายทุนซึ่งเป็นผู้ผูกขาดในปัจจุบันทางการผลิตคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้เพิ่มจากการขยายทุนกว้างออกไป โดยที่ไม่ต้องออกแรงแสวงหา อีกทั้งได้รับการค้ำประกันต่อความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นจากหัวหน้าลูกสวณรายเดิมของตน ดังนั้นในระยะแรกนายทุนกับหัวหน้ากลุ่มลูกสวณรายใหม่ อาจจะยังใช้บุคคลที่เป็นตัวกลางในการติดต่อกันร่วมกันอยู่ แต่เมื่อมีการพบปะติดต่อบ่อยมากขึ้น จนมีความสนิทสนมในระดับหนึ่งก็อาจจะไม่จำเป็นต้องพึ่งตัวกลางนั้นอีกต่อไป ก็จะกลายเป็นการติดต่อโดยตรงระหว่างนายทุนกับหัวหน้ากลุ่มลูกสวณรายใหม่ที่เริ่มคุ้นเคยรู้จักอุปนิสัยใจคอ และสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันมากขึ้น

ในส่วนของหัวหน้ากลุ่มลูกสวณที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงนี้ก็ได้ประโยชน์จากการช่วยเหลือแก่หัวหน้ากลุ่มลูกสวณรายใหม่ก็คือ การสร้างหนี้บุญคุณ ที่ส่งผลต่อการตอบแทนในระยะยาว เช่น การยอมรับนับถือ เกรงใจ แรงงาน เป็นต้น

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์โดยทางอ้อมนี้ ในหมู่บ้านแถบชนบทมักจะเกิดขึ้นระหว่างคนในชุมชนกับคนภายนอกชุมชน แต่ถ้าเป็นคนในชุมชนเดียวกันมักจะไม่ปรากฏให้เห็นบ่อยนัก เพราะเหตุที่ว่า คนส่วนใหญ่ของชุมชนมีความรู้จักสนิทสนมคุ้นเคยกันเกือบทั้งหมู่บ้านอยู่แล้วจึงไม่จำเป็นต้องผ่านคนกลางในการขอความช่วยเหลือติดต่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกันกับอีกฝ่ายหนึ่ง

ตอนที่ 3. เจื่อนไซ / ปัจจัย ที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในระบบสังคม การเมืองและเศรษฐกิจของชุมชนชนบท

จากรายละเอียดความสัมพันธ์ทางสังคมในเชิงอุปถัมภ์ของคนในกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ดังที่กล่าวมาเบื้องต้นนี้ มีเจื่อนไซ / ปัจจัย ที่เกี่ยวข้องพอสรุปได้ดังนี้

3.1 เจื่อนไซ / ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในระบบสังคมของชุมชน

- ความต้องการมีงานทำ การดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้สังคมที่ถูกอิทธิพลของกระแสการบริโภคนิยมครอบงำนี้ นอกจากอาชีพทางการเกษตรที่ชาวบ้านทำกันตามปกติอันเป็นช่องทางสร้างรายได้นั้น บางครั้งก็ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายภายในครอบครัว และยังมีโอกาสเสี่ยงต่อภาวะการขาดทุน อันทำให้สูญเสียรายได้ที่จะนำมาใช้จ่ายอีก ดังนั้นสมาชิกของครอบครัวบางคนซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นวัยหนุ่มสาว จึงมุ่งแสวงหางานที่ใช้แรงงานทำ

กันมากขึ้น จากการเลียนแบบคนที่ทำมาก่อนแล้วมีฐานะดีขึ้น หรือเพราะต้องการรายได้มาจุนเจือครอบครัวอีกทาง จึงเป็นเหตุส่งเสริมให้คนพยายามใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวเชิงอุปถัมภ์เพื่อการให้ได้มาซึ่งงานทำเพื่อหารายได้ให้แก่ตนเอง โดยอาศัยความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อม

- ความต้องการพึ่งพาการรักษาในยามเจ็บป่วย การอยู่ห่างไกลจากสถานพยาบาล เช่น สถานีอนามัย โรงพยาบาล รวมทั้งการขาดแคลนเงินทอง ทำให้ชาวบ้านหันมาพึ่งพาบุคคลในชุมชนที่มีความรู้ด้านการรักษาด้วยวิธีพื้นบ้าน เช่น การรักษาด้วยสมุนไพร การรักษาด้วยเวทย์มนต์คาถาในยามเจ็บป่วย ที่ไม่ได้มีการคิดค่าตอบแทน โดยบุคคลเหล่านี้มักจะเป็นผู้อาวุโสของชุมชนที่ได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้ต่อ ๆ มาจากบรรพบุรุษ ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อถือ การพึ่งพาในลักษณะนี้ เป็นเงื่อนไขส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ให้เกิดขึ้น

- ความต้องการพึ่งพาอาศัยรถยนต์ การคมนาคมติดต่อในยุคสมัยปัจจุบันรถยนต์มีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะหมู่บ้านที่ทุรกันดาร อยู่ห่างไกล และไม่มีรถยนต์โดยสารเข้าออกหมู่บ้าน ดังนั้นเมื่อถึงคราวจำเป็น เช่น ในยามเจ็บป่วย การออกไปทำธุระนอกหมู่บ้าน ชาวบ้านต้องขอพึ่งคนในหมู่บ้านที่เป็นเจ้าของรถยนต์ ทำให้เป็นเงื่อนไขที่นำชาวบ้านผูกพันตัวเองกับเจ้าของรถยนต์ อันเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ให้เกิดขึ้นระหว่างบุคคลสองฝ่ายนี้

- ความต้องการความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ความเปื่อยที่แร้นแค้นเป็นแรงผลักดันหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านมองหาบุคคลที่สามารถพึ่งพาอาศัยได้ ในเรื่องของการช่วยเหลือในชีวิตประจำวัน การพึ่งพาทางการเงินในยามจำเป็น รวมไปถึงความอยากได้ในวัตถุสิ่งของ เพื่อนำสิ่งเหล่านี้มาปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของคนให้ดีขึ้น ดังนั้นเพื่อบ้านที่มีฐานะดีจึงเป็นจุดหมายหนึ่งที่คนที่ด้อยกว่ามุ่งที่จะสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวเชิงอุปถัมภ์ด้วย เพราะคาดหวังในผลประโยชน์ตอบแทนที่ตนจะได้รับ จากการมีความสัมพันธ์ในลักษณะต่างๆ

- ความต้องการสิ่งของเครื่องใช้อำนวยความสะดวก การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมยุคปัจจุบัน ที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และความรุนแรงของกระแสแห่งวัฒนธรรมการบริโภคนิยม ที่แทรกตัวเข้ามาในหมู่บ้าน ทำให้ต่างฝ่ายต่างมุ่งแสวงหารายได้เพื่อมาสนับสนุนครอบครัวตนเอง ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการด้านวัตถุที่บ่งบอกถึงฐานะระดับฐานะของตนเองและความสุขสบาย ที่เกิดขึ้นจากสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น หม้อหุงข้าว รถจักรยานยนต์ รถยนต์ เป็นต้น ทำให้

ชาวบ้านแบกรับภาระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มมากขึ้น ดังนั้นวัตถุประสงค์ที่เป็นสิ่งของเครื่องใช้อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทั้งหลายจึงเป็นแรงผลักดันให้คนในชุมชนมองหาช่องทางในการหารายได้ให้แก่ตนเอง และครอบครัวให้มากที่สุด อันเป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนมองหาที่พึ่ง และนำไปสู่ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในที่สุด

3.2 เจือนไซ / ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในระบบการเมืองของชุมชน

- ระบบราชการ การแผ่ขยายอำนาจและอิทธิพลของรัฐเข้าสู่หมู่บ้านในรูปแบบของการเมืองการปกครองส่วนท้องถิ่น การพัฒนาหมู่บ้านในรูปแบบต่าง ๆ โดยส่งตัวแทนที่เป็นเจ้าหน้าที่ในระดับต่าง ๆ เข้าไปทำงานในชุมชนร่วมกับชาวบ้าน โดยอยู่ภายใต้โครงสร้างการบริหารงานของระบบราชการแบบลดหลั่นกันลงมาและยังคงรูปแบบของการส่งการจากบนสู่ล่าง ราชการยังคงเป็นแม่แบบในการปฏิบัติงานของชุมชน โครงสร้างของระบบราชการที่ให้ความสำคัญและอำนาจแก่บุคคลลดหลั่นกันลงมาตามบทบาทหน้าที่นั้น ส่งผลให้คนในโครงสร้างพยายามสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวกับบุคคลที่เหนือกว่า ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์ในงานหน้าที่ของตนจะได้สะดวกราบรื่น รวมทั้งผลประโยชน์ที่จะเกิดจากการใช้อำนาจหน้าที่ของตนในด้านต่าง ๆ ด้วย

ในส่วนของชาวบ้านทั่วไป การสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวอันดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผลให้การติดต่องานราชการสะดวกสบายและง่ายขึ้น

ดังนั้นระบบราชการจึงเป็นเจือนไซหนึ่งที่ส่งเสริมบุคคลให้มีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ต่อกัน ทั้งในรูปแบบโดยตรงและโดยอ้อม

- ผู้นำของชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน อบต. เป็นต้น คนกลุ่มนี้มีบทบาทและอำนาจในโครงสร้างที่เป็นทางการของชุมชน อีกทั้งการมีโอกาสออกไปพบปะติดต่องานราชการนอกชุมชน ทำให้บุคคลเหล่านี้ มีเครือข่ายผลประโยชน์โยงใยอยู่กับบุคคลภายนอก ทำให้บุคคลเหล่านี้กลายเป็นผู้มีสิทธิและอำนาจเหนือกว่าชาวบ้านทั่ว ๆ ไปในหมู่บ้าน และส่งผลต่อความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลในกลุ่มผู้นำกับชาวบ้าน เช่น การติดต่องานราชการ การจัดสรรแรงงานลงตามงานโครงการพัฒนาต่าง ๆ หรือการหาเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น

- การเป็นฐานคะแนนเสียง การเมืองในระดับท้องถิ่นนั้น ทำให้บุคคลภายนอกที่เป็นนักการเมืองพยายามจะเสาะแสวงหาผลประโยชน์จากสิทธิทางการเมืองของ

ชาวบ้านในรูปคะแนนเสียง โดยใช้ผลประโยชน์ในการช่วยเหลือทางการเงิน หรือการช่วยเหลือทางสังคมในภายหน้าเป็นแรงจูงใจ ในการหาเสียงโดยผ่านบุคคลที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงในหมู่บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน อบต. หรือการส่งผ่านผู้มีอิทธิพลนอกหมู่บ้านอีกทอดหนึ่งก่อนลงมาสู่หมู่บ้านเช่น กำนันเป็นลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ โดยทางอ้อมนั่นเอง

- การคุ้มครองจากอำนาจรัฐ ความต้องการพึ่งพาบุคคลที่มีอำนาจและบทบาทในโครงสร้างที่เป็นทางการในชุมชนไปจนถึงนอกชุมชนในระดับต่าง ๆ ในการให้ความคุ้มครองช่วยเหลือแก่ตน เช่น การช่วยเหลือไม่ให้ถูกดำเนินคดีเมื่อถูกจับ หรือการช่วยผ่อนหนักให้เป็นเบาเมื่อต้องคดีความต่าง ๆ เป็นเหตุให้ชาวบ้านต้องผูกพันตนเองเข้ากับคนที่มีอำนาจเหล่านั้น และนำไปสู่ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในที่สุด

3.3 เงื่อนไข / ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในระบบ

เศรษฐกิจของชุมชนชนบท

- การผลิตเพื่อการค้า เมื่อระบบการผลิตแบบแผนใหม่ที่ทำเพื่อการค้าแบบเสรีได้เข้าสู่หมู่บ้านห้วยปลิงแท่นระบบการผลิตในรูปดั้งเดิมที่ทำแบบพอมีพอกิน ทำให้ชาวบ้าน ผูกพันตัวเองเข้ากับการเกษตรแบบพันธะสัญญาซึ่งเป็นการผลิตที่ต้องอาศัยทุนจำนวนมาก ทำให้เกิดคู่สัมพันธ์ระหว่างเจ้ากับลูกสวน โดยเจ้าเป็นผู้ครอบครองปัจจัยทางการผลิตและมีการผูกขาดทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียมกันเป็นฝ่ายให้หรืออุปถัมภ์ และลูกสวนซึ่งภายหลังได้พัฒนามาเป็น หัวหน้ากลุ่ม เป็นฝ่ายรับหรือผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ ซึ่งทั้งสองฝ่ายมีการติดต่อสัมพันธ์กันในแนวตั้งมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ตอบแทนที่ไม่เท่าเทียมกันบนฐานของความยินยอมพร้อมใจของแต่ละฝ่ายโดยฝ่ายหัวหน้ากลุ่มลูกสวนเองก็สร้างความสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กับลูกสวนรายย่อยในหมู่บ้านอีกทอดหนึ่ง โดยใช้ฐานของทรัพยากรที่ดินมีและแหล่งทุนที่ติดต่อได้ รวมทั้งความสัมพันธ์ส่วนตัวทางเครือญาติที่มีต่อกันเป็นตัวเชื่อมประสานลูกสวนรายย่อยก็จะสร้างความสัมพันธ์เชิงผลประโยชน์กับลูกจ้างที่มาทำงานในไร่เป็นคู่สัมพันธ์สุดท้าย จากความสัมพันธ์ของคนต่างเหล่านี้จะเห็นได้ว่าระบบการผลิตแบบแผนใหม่เพื่อการค้านี้ เป็นเงื่อนไขที่ส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม

- ความต้องการรายได้ จากความต้องการรายได้ในรูปของเงินตรา เพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัวที่จำเป็นต้องใช้เงินในการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เป็นเหตุที่ทำให้

ชาวบ้านต้องหันมาทำการผลิตในรูปแบบการค้า ที่ต้องพึ่งพานายทุน ซึ่งเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างบุคคลให้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกัน เนื่องจากข้อจำกัดในด้านต่าง ๆ ของชาวบ้านเอง

- การใช้ที่ดินเป็นทุนทำการผลิต ชาวบ้านในชุมชนบ้านห้วยปลิงส่วนใหญ่มีอาชีพด้านการเกษตรกรรม โดยมีการถือครองที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ในลักษณะของการจับจองทำกิน แต่ทางราชการไม่ได้ออกใบเอกสารสิทธิ์ให้ เนื่องจากอยู่ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ดังนั้นประโยชน์จากการซื้อขายหรือประโยชน์ด้านอื่น ๆ จึงมีอยู่ค่อนข้างน้อย นอกจากการนำมาใช้เป็นทุนทำการผลิตพืชเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งทุนจากภายนอก เพราะทางราชการยังอนุญาตให้ทำกินในที่ดินผืนเหล่านี้อยู่ เว้นแต่ว่า ห้ามมีการขายพื้นที่เพิ่มเติมอีก และให้อยู่ในความรับผิดชอบดูแลของหน่วยงานป่าไม้ ดังนั้นการใช้ที่ดินเป็นทุนทางการผลิต จะมากหรือน้อยก็ตาม ล้วนแต่เป็นปัจจัยเสริมให้ชาวบ้านผูกพันตัวเองเข้ากับนายทุน และนำไปสู่ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในที่สุด

- การจ้างแรงงาน ในระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่มุ่งผลิตในระบบเกษตรแบบพันธะสัญญาทำให้เกิดลักษณะของการจ้างแรงงานที่มีค่าจ้างเป็นสิ่งตอบแทนแทนการเอามือเอาวันเหมือนที่เคยมีมาแต่ดั้งเดิม ทำให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์ใหม่ในชุมชนระหว่างเจ้าของสวนกับลูกจ้าง ในลักษณะที่แตกต่างจากความสัมพันธ์แบบนายจ้างกับลูกจ้างทั่วไป ที่สิ้นสุดความสัมพันธ์เมื่อการว่าจ้างสิ้นสุดลง ความต้องการแรงงานในการทำการผลิตทำให้เจ้าของสวนกับแรงงานรับจ้างนั้น มีความสัมพันธ์ต่อกันในเชิงอุปถัมภ์ เพื่อให้การจ้างงานดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

- การรับข่าวสารข้อมูล การรับข้อมูลข่าวสารของชุมชน เป็นผลสืบเนื่องมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับโลกภายนอก ความเจริญก้าวหน้าทันสมัยที่เป็นผลมาจากการพัฒนาส่วนต่าง ๆ ของสังคม ทำให้การรับรู้ข่าวสารข้อมูลสะดวกรวดเร็วจากทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และจากชาวบ้านที่มีโอกาสออกไปติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวของหมู่บ้านที่นิยมออกไปรับจ้างนอกชุมชนมากขึ้น ทำให้เกิดการแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารในชุมชนและเกิดเรียนรู้และเลียนแบบจากสังคมภายนอก ทั้งในระบบการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป หรือแม้กระทั่งในวิถีชีวิตที่เคยเรียบง่ายก็เริ่มมีความฟุ้งเฟ้อ และยึดเอาความสะดวกสบายเป็นหลัก อันเป็นไปตามภาวะกระแสแห่งการบริโภคนิยมที่แทรกตัวเข้ามาพร้อมกับข้อมูลข่าวสาร การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตที่กล่าวมานั้นส่งเสริมให้ชาวบ้านผูกพันตัวเองเข้าสู่ระบบการผลิตเพื่อการค้าแทนการผลิตเพื่อยังชีพ เพื่อทำการ

ผลิตให้ได้มากที่สุด ทำงานให้มากที่สุด อันจะส่งผลการได้มาซึ่ง“เงินตรา” และเมื่อเข้าสู่ระบบการผลิตแบบแผนใหม่นี้ ชาวบ้าน ก็ต้องมีการออกไปเสาะแสวงหาข้อมูลข่าวสารทางการตลาดอีกว่า ควรจะผลิตพืชชนิดใด ช่วงไหนจึงจะขายได้ราคาดี และควรผลิตอย่างไร เพื่อที่จะได้ปริมาณและคุณภาพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ซึ่งแหล่งข่าวสารข้อมูลที่ว่านี้ก็คือพวกเจ้าแก่นายทุน พ่อค้าเร่ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆในพื้นที่ ดังนั้นตัวข่าวสารข้อมูลจึงเป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านมีความสัมพันธ์กับคนภายนอกในลักษณะของการพึ่งพาอาศัย และการแลกเปลี่ยนตอบแทนซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของความไม่เท่าเทียมกัน